

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta sociálních věd

Institut komunikačních studií a žurnalistiky
Katedra mediálních studií

Diplomová práce
Chrudimské noviny – regionální týdeník a politické změny
1938 – 1942

Zpracoval: Blahoslav Baťa
Vedoucí diplomové práce: Mgr. Martin Sekera, Ph. D.
Rok odevzdání: 2006

Čestně prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně s uvedením všech použitých pramenů a literatury.

Rozsah práce: 189 427 znaků s mezerami

Datum: 12. 1. 2006

Podpis:

Děkuji svému vedoucímu diplomové práce Mgr. Martinu Sekerovi, Ph. D. za metodické vedení, cenné rady a trpělivost.

Obsah

1. ÚVOD	6
2. O METODĚ ANALÝZY OBSAHU PERIODIKA V OBDOBÍ POLITICKÉ ZMĚNY	8
3. HISTORICKÁ CHARAKTERISTIKA	10
3. 1. Soumrak Mnichova (leden 1938 - září 1938)	11
3. 2. Pomnichovská krize a směřování k totalitě (říjen 1938-březen 1939)	18
3. 3. Protektorát Čechy a Morava	24
3. 3. 1. Začátek okupace (březen 1939- září 1939)	24
3. 3. 2. Začátek války (září 1939 – listopad 1939)	28
3. 3. 3. Hlasitá rezistence a její potlačení (listopad 1939 – květen 1940)	28
3. 3. 4. Měsíce beznaděje (květen 1940 – červen 1941)	30
3. 3. 5. Příchod zastupujícího protektora (červen 1941 – říjen 1942)	31
3. 3. 6. Situace v regionu	32
4. MEDIÁLNÍ LEGISLATIVA A CENZURNÍ PRAXE	37
5. STRUKTURA REDAKČNÍHO A VYDAVATELSKÉHO ZÁZEMÍ CHRUDIMSKÝCH NOVIN	45
6. OBSAHOVÁ ANALÝZA – PRAKTICKÁ ČÁST	52
6. 1. Analýza prvního období	52
6. 2. Analýza druhého období	71
6. 3. Analýza třetího období	83
6. 3. 1. Do přepadení Polska	83
6. 3. 2. Potlačení demonstrací	91
6. 3. 3. Do příchodu Heydricha	97
6. 3. 4. Protektorát za Heydricha a Moravce	106
7. SHRNUTÍ ANALÝZY	110
8. ZÁVĚR	114
SUMMARY	120
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENY	122
PŘÍLOHY	124

Teze diplomové práce

Blahoslav Baťa, mediální studia, FSV UK

Univerzita Karlova v Praze Fakulta sociálních věd		
Došlo dne:	12 -06- 2003	-1-
Cj. 52535	Příloh:	Skartační číslo:
Přiděleno		

Předpokládaný název: Chrudimské noviny – regionální týdeník a politické změny 1938 - 1942

SCHVÁLENO

Stručná charakteristika tématu:

Cílem mé diplomové práce je obsahová a jazyková analýza regionálního týdeníku, který vycházel na území východočeského Chrudimska v letech 1938 - 1942. Chci zkoumat proměnu tohoto periodika během politické změny. Úvod práce by měl obsahovat rozbor politického a společenského kontextu výše uvedeného období s důrazem na politickou situaci a situaci žurnalistiky a novinářů na území českých zemí, Československa potažmo druhé republiky a Protektorátu Čechy a Morava až do vyhlášení stanného práva. Samotné zkoumání rozdělím do tří časových úseků. Každý z nich představuje jinou politickou konstelaci. Zajímá mne proměna regionálního týdeníku první republiky do periodika Národního souručenství a znaky, které tuto proměnu charakterizují. Specificky se chci věnovat tématické obsahové analýze názorových textů (úvodníků) a pokusit se o analýzu stylu se zaměřením na jazyk propagandy.

Hypotézy: Časová sevřenost zkoumaného období je pro analýzu velmi výhodná, neboť období zásadních politických a státoprávních změn se délkou shoduje s „životem“ periodika. To znamená, že výsledek práce s mediálním vzorkem bude z hlediska titulu periodika ucelený, nebude zastupovat jen část období vydávání daného titulu a bude vypovídat o tom, jak se vyvíjela mediální situace v regionu v reakci na politické impulsy vycházející z politických center. Bude to dobrý předpoklad pro budoucí komparaci s jinými regiony. Předpokládám, že analýza potvrdí mou domněnku, že politicky vymezené tři etapy budou zřetelně čitelné také v obsahu periodika. Analýza by měla potvrdit např. hypotézu, že redakce ve volbě témat musela stále více pod vlivem silící regulace a cenzury zužovat tematické rozpětí, stále více unifikovat názorovou tendenci. Otázka je, do jaké míry se o to zasloužil diktát obecných pravidel mediálního chování a do jaké míry tento postup odpovídal ideově politickým tendencím samotné redakce. K zodpovězení této otázky bude nutné konfrontovat výsledky analýzy s údaji o tiskovém zákonodárství, cenzurní praxi, mocenskými instrukcemi a s informacemi o personálním zázemí periodika. Další zajímavou otázkou jsou „švy“ mezi politicky vymezenými etapami. Proměňuje se mediální tematizace a intence med. obsahu nárazem, nebo postupně? Předpokládejme, že např. po abdikaci prezidenta Beneše nebude mediální změna nárazová, ale např. po 15. březnu ano. Je potřeba to ověřit.

1. Úvod

Jako obecný cíl jsem si ve své práci stanovil postihnout a zachytit politickou změnu takovým způsobem, jakým se odrážela v obsahu zkoumaného mediálního vzorku, v tomto případě regionálního týdeníku, jak na ni samotné periodikum reagovalo a pokoušelo se s ní vyrovnat.

Obecně je změna de facto hodnotově neutrální označení významných, v čase rozložených alternací (záměn, střídání a proměn)¹. Je to vlastně proměna kvantitativních a kvalitativních vztahů mezi materiálními a duchovními prvky a silami v sociální struktuře².

Změnu obecně ale není jednoduché zkoumat, *jelikož narážíme na tři podstatné problémy. Jde o omezený objem relevantních dat pro její komplexní popis, komplexnost interagujících faktorů, které změnu vyvolávají nebo ovlivňují její průběh a v neposlední řadě o etnocentrismus pozorovatele, tj. omezenou způsobilost adekvátně postihnout změnu v odlišném kulturním kontextu.³*

Chceme-li něco označit za zásadní změnu záleží na tom, do jaké míry zasahuje vlastní strukturu předmětu nebo situace (...) Můžeme nicméně určit tři hlavní kategorie, které ke změnám přispívají: fyzické prostředí, politická organizace a kulturní faktory.⁴

Zvláště významným kulturním vlivem, který působí na charakter a rychlost změn, je způsob komunikace. (...) Dalším faktorem působícím na změny je politický vývoj. Jejich významným stimulem byl v posledních dvou až třech stoletích zápas mezi národními státy, které usilovaly o

---

¹ Petrušek, Miroslav. *Velký sociologický slovník I. a II.* Praha: Karolinum, 1996, s. 1443

² Jandourek, Jan. *Sociologický slovník.* Praha: Portál, 2001, s. 280

³ Petrušek, Miroslav, *c.d.*, s. 1443

⁴ Giddens, Anthony. *Sociologie.* Praha: Argo, 1999, s. 487- 488

rozšíření své moci, ekonomický rozvoj a vojenské podrobení konkurentů. V tradičních civilizacích se změny dotýkaly pouze elit. To neplatí (...) činnost předních politiků neustále ovlivňuje život celé populace. Politická rozhodnutí stimulují a usměrňují změny⁵.

Výše uvedený cíl práce jsem si vybral proto, že jsem se chtěl pokusit právě o zachycení předpokládané proměny jednoho regionálního periodika v období zásadních a přelomových změn politických, sociálních a kulturních. Zajímal mne i vývoj postojů a motivace osob, které za jeho obsahem stály. Podstatné byly i případné aberace od většinového konsensu sdílených hodnot či obcházení direktivních nařízení vládnoucí moci.

Jelikož byly politické změny ve zkoumaném období zcela zásadní, bylo zajímavé sledovat, jak se projeví v konkrétním obsahu mediálního vzorku. Zaměřil jsem se také na to, jak periodikum reagovalo na rychlost změn. Zda se jednalo o reflexi v podobě obsahu a jeho jazyka, která okamžitě kopírovala politické změny, či zda šlo o přechod pozvolný s určitým zpožděním za reálnými politickými změnami, nebo o jejich naprostou ignoraci.

Nelze opominout ani kontext, dobu a specifickou situaci místa. Při zpracování podobné historické látky se musí vždy počítat s časovým odstupem, který znesnadňuje objektivnost a komplexnost práce. Významy, které jsou ve zkoumaném období mnohdy vloženy mezi řádky, jsou někdy pro značnou odlišnost kontextu a časový odstup stěží rozeznatelné.

Shrnuto a podtrženo; centrálním tématem této práce byl pojem změny. Samotný výsledek může pomoci pochopit chování regionálních médií v době, kdy se rychle a razantně měnila nejen politická

---

⁵ Giddens, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999, s. 490 – 491

realita, ale potažmo i kulturní orientace a celospolečenská situace.

2. O metodě analýzy obsahu periodika v období politické změny

Jako metodu jsem použil na zkoumaném mediálním vzorku obsahovou a jazykovou analýzu, jelikož dle mého názoru nejlépe vyhovovala daným podmínkám práce právě s ohledem na časovou determinaci a kontext. Jiráček a Kopplová tvrdí, že popis obsahu je možné uspořádat tak, že *se vyloží prvky z nichž je sestaven, pravidelnosti v jejich výběru a uspořádání a pravidla pro vytvoření celku (...) každý mediální produkt je výsledkem nějakých vlivů, které se podepisují na jeho konečné podobě⁶.*

Abych ještě více zúžil záběr zkoumání, zaměřil jsem se detailněji na tematickou obsahovou analýzu úvodníků či hlavních článků na titulní straně periodika, které by měly vyjadřovat zásadní postoje týdeníku v době politických změn. Navíc jsem se pokusil zjistit, zda do jazykového stylu sledovaného mediálního vzorku pronikl propagandistický záměr.

Před samotnou analýzou jsem předeštel stručnou historicko-politickou charakteristiku zkoumaných let 1938 - 1942 na území Čech v souvislosti s politickou situací v Evropě, která se jich bezprostředně týkala. Po ní následovala obdobná charakteristika, jež objasňovala politickou, hospodářskou a sociální situaci v regionu, na jehož území zkoumané periodikum vycházelo. Na závěr úvodní části jsem se zaměřil na situaci samotné žurnalistiky a tisku v daném období na českém území. Zahrnovala především mediální legislativu a cenzurní praxi, podle nichž se museli v týdeníku řídit.

---

⁶ Jiráček, Jan. - Kopplová, Barbara. *Média a společnost*. Praha: Portál, 2003, s. 120

Provedení obsahové analýzy jsem strukturoval následovně. Za prvé jsem charakterizoval samotný týdeník Chrudimské noviny, jejich zázemí, vznik a osoby, které měly vliv na jeho obsah. Za druhé jsem popsal samotné periodikum, formu, jakou si pro svoji konkrétní podobu Chrudimské noviny zvolily.

Dále jsem si ve třech konzistentních politických obdobích, zde vyjádřených různými politickými režimy, určil jednotlivé tematické okruhy. V nich jsem se snažil, pokud to bylo možné, kvantitativně nebo kvalitativně analyzovat jednotlivé složky obsahu, které odpovídaly výše určenému cíli, tedy zachycení politické změny a její odraz v obsahu týdeníku. Okruhy jsem se snažil rozdělit podle již z historiografie známých událostí a témat, které byly zásadní pro politické přechody a změny v tomto období.⁷

Po proporčním rozdělení úvodníků bylo nutné analyzovat zvlášť každé téma. Jako nástroj jsem si určil dvě kategorie, které mi měly pomoci dosáhnout vytyčeného cíle. V tabulkách jsem také zohlednil titulky úvodníků, které měly poskytnout ucelenější obraz o daném tématu.

Úvodníky, jež jsem konkrétně neuvedl a necitoval, jsem vynechal záměrně. Podle mého zjištění by měly na danou analýzu zanedbatelný vliv a nepostihovaly by téma politické změny. Vybral jsem pouze ty, které určitým způsobem rozvíjely danou problematiku a pro intence analýzy byly signifikantní. V kategorii záměru jsem se snažil podle vybraných citací, historického kontextu a s pomocí kategorie prostředků vystihnout záměry (preferované čtení)⁸, kterými chtěl týdeník

---

⁷ „Obecně je přechodem myšlen interval mezi jedním a druhým politickým režimem. Pro přechod je charakteristické, že v jeho průběhu nejsou trvale definována a všeobecně přijímána pravidla hry.“ Richová, Blanka. *Přehled moderních politických teorií*. Praha: Portál, 2000, s. 241.

⁸ „Význam, který do textu vkládá jeho autor s cílem, aby čtenář tento význam adoptoval.“ Reifová, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, s. 35.

oslovit čtenáře. Předtím jsem v kategorii prostředků určil pojmy, jimiž se Chrudimské noviny snažily svůj záměr prosadit. Data jsem řadil chronologicky a posloupně, jak jsou předkládána v popisu analýzy. Je to vhodné pro postihnutí změn, které zákonitě nastávají v určitém časovém úseku.

Samozřejmě jsem byl omezen samotným výběrem, který praktikoval týdeník. Nicméně jsem se snažil pracovat i s tématy, která periodikum ignorovalo, ač pro kontext politické změny jako takové byla určující a jejich nezařazení v týdeníku mělo i pro analýzu opodstatnění či vypovídající hodnotu.

Rozdělil jsem si úvodníky či zásadní politicky orientované články z titulní strany podle stejné obsahové intence. Zkoumal jsem je jednotlivě a také navzájem porovnával v jednom ze zvolených časových úseků. Zaměřil jsem se na projevy nebo směr změn a jejich případných posunů, které se v obsahu projevovaly. To vše se zřetelem na rámec mediální legislativy, cenzury či politické a společenské situace doby. V neposlední řadě jsem se také snažil postihnout, pokud to bylo možné, i osobní motivace autorů obsahu. Detailněji jsem se také zaměřil na přelomové období, ve kterém se zásadně měnily politické podmínky.

3. Historická charakteristika

Regionální týdeník Chrudimské noviny vycházel necelých pět let. Vydavatelé se rozhodli nabídnout čtenářům úvodní číslo první lednovou sobotu roku 1938, v době, kdy Československo slavilo dvacátý rok existence. V roce, který byl pro vývoj demokratického systému zlomový a v konečném důsledku vedl od zničení liberálních pozic a hodnot až po ztrátu suverenity země a svobody jejích obyvatel.

3. 1. Soumrak Mnichova (leden 1938 - září 1938)

Hlavními tématy, kterými se zabývala v tomto období česká politická reprezentace potažmo i česká společnost, byly nevyřešený národnostní problém především se sudetskými Němci a doznívající hospodářská krize, která trvala na území republiky o poznání déle než ve většině států Evropy. Obě dvě témata se navíc protínala. S prvním souvisel i tlak, který vyvíjely na mladý stát okolní diktatury v čele s nacistickým Německem.

Demokratický a humanistický ideál bývalého prezidenta T. G. Masaryka se nerealizoval zdaleka v plném slova smyslu. Přesto se ho republika snažila držet co nejdéle. Již od samého počátku existence ale byla konfrontována s naprosto odlišnými ideologiemi. Především hitlerovské Německo v roli hegemonu střední Evropy se snažilo upevnit diktaturu, která svou totalitní a segregáční rasovou politikou toužila vybudovat silný národní stát⁹.

Československo vzniklo jako stát demokratický, vybudovaný na ideji jednotného československého národa za podpory vítězných válečných mocností Dohody. Tezi pozdějšího prezidenta Edvarda Beneše o historických hranicích českých zemí přesto nepodporovaly všechny státy tohoto uskupení bezvýhradně. Pochopení našla vznikající ČSR především u Francie, která chtěla oslabit svého odvěkého německého rivala. O její spojení se opíral především samotný Beneš. Rezervovaně republiku ale přijímali kvůli obtížně stanovitelným etnickým hranicím zejména v Anglii a USA.

---

⁹ „Diktatury nacházejí svůj zdroj v nedostacích parlamentních demokratických režimů a zejména v jejich neschopnosti překonat výjimečné nesnáze (nadměrně složitá struktura sociální nebo národnostní apod.) Diktatury jsou reakcí na neduhy liberalismu, zejména ekonomicko-sociální.“ Broklová, Eva. *Ceskoslovenska demokracie: Politický systém ČSR 1918 - 1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992, s. 101.

Beneš jako názorová autorita nebyl navíc akceptován všemi Slováky. Principem československého národa jako národa státního tlačil příslušníky ostatních národností do defenzivy. Svoji nespokojenost dávali nejsilněji najevo, i díky podpoře třetí říše, sudetští Němci. Ti chtěli po válce vytvořit samostatné provincie a přimknout se ke vznikající Rakouské republice. Neuspěli a v mnoha z nich zůstal pocit nedobrovolnosti a ztráty předchozí nadřazenosti německého živlu. S pomocí silného Německa cítili šanci vše změnit.

V roce 1938 zažívala liberální demokracie nejen v Československu krizi a jedním z důvodů, proč začínaly mít totalitní režimy se svou politikou úspěch, byl i stav hospodářství potažmo životní úrovně obyvatel.

Světová hospodářská krize, jež opožděně zasáhla i ČSR, kulminovala v létě 1933 a odeznívala déle než v ostatních zemích. Podle Broklové byl její *průběh v ČSR modifikován ve srovnání s vyspělými průmyslovými zeměmi výrazným exportním charakterem československé výroby a zastaralejší technikou jako dědictvím majícím kořeny v úrovni průmyslové výroby v Rakousku-Uhersku.*

Broklová dále tvrdí, že *během hospodářské krize poklesl národní důchod na polovinu (v letech 1934 a 1935), výroba na 40% proti roku 1929, doprovázené snížením platu, mezd a nezaměstnaností blížící se jednomu milionu¹⁰.* Vláda proto stále častěji sahala k represivním opatřením, aby tlumila výbuchy sociální nespokojenosti.

---

¹⁰ Broklová, Eva. *Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918 - 1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992, s. 142

Sociální radikalizace byla především v německých oblastech provázena i radikalizací nacionalistickou. Tíživý dopad hospodářské situace znamenal v pohraničních oblastech s převážně spotřebním průmyslem procentuálně vyšší nezaměstnanost. Toho poté využívali němečtí národní socialisté pro propagaci nacistických myšlenek.

U obyvatelstva sílila touha po autonomii německy osídlených oblastí. Důsledky krize tak vyostřily sociální problémy, jež na Slovensku a v německých oblastech působily jako národnostní. To vše mělo samozřejmě dopad i na vnitropolitickou situaci státu. Fakt, že ho navíc obklopovaly nedemokratické režimy, donutil vládu k obranným opatřením, které objektivně omezovaly demokratické svobody.

Stabilitě nepřispívala ani nejednotnost a partikulární zájmy české politické scény. V republice měly politické strany od počátku privilegované postavení a zasahovaly do řady nepolitických sfér. Kromě parlamentu a samosprávy uplatňovaly vliv v organizacích zájmových, odborových i hospodářských. Z toho vyplýval také vysoký stupeň „zpolitizovanosti“ života společnosti.

Díky poměrnému volebnímu systému a množství stran (i národnostních menšin) bylo vždy těžké sestavit vládu a případně vzniklou koalici udržet. Přísně vázané kandidátní listiny znamenaly, že voliči budou odevzdávat hlas určité skupině a nikoli osobám kandidátů¹¹.

Samotná ČSR se po nástupu německého diktátora Adolfa Hitlera k moci pokusila řešit svůj

---

¹¹ „Pojednáváme-li o krizi československé demokracie v období mezi dvěma světovými válkami, měla řadu rysů společných s krizí demokracie jako určitého fenoménu ve vývoji demokracie ve 20. století. Důkazem toho jsou samotné evropské západní demokracie, které se opoždily v rozpoznání hlavního nebezpečí a neodhadly dobře vlastnosti nových režimů.“ Broklová, Eva. *Československá demokracie: Politický systém CSR 1918 - 1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992, s. 143.

národnostní problém. V únoru 1937 přijala dohodu o národnostním vyrovnání, které mělo zlepšit hospodářskou a sociální situaci v pohraničí a upravit zde státní správu podle národnostního klíče. Sudetoněmecká strana (SdP) Konráda Henleina, jež měla na konci třicátých let mezi českými Němci největší vliv, to ale odmítla a dala přednost jednání s kancléřem Hitlerem o vtělení sudetských území k říši.

Hitler již od dubna toho roku navíc plánoval úplnou likvidaci ČSR. Nabádal henleinovce, aby kladli pražské vládě požadavky, které nemohla splnit. Pomoci zlikvidovat ČSR měl právě problém národnostních menšin. *Byli jsme v těch letech totiž – pravděpodobně jediní v Evropě – v „šťastné“ situaci národa, který o Hitlerových plánech vzhledem k sobě věděl všechno, co o nich věděl Hitler sám*¹².

Úspěch podmiňovali nacisté mezinárodní izolací ČSR. Vyslyšela je velmocenská Anglie, která nebyla proti rozdělení vlivu v Evropě a uspokojení sílícího pangermanismu. Byla navíc zaměstnaná problémy britského společenství, a tak zvolila na kontinentu taktiku usmiřování (appeasementu) hitlerovského Německa.

Na samotném začátku roku 1938 se ale české společnosti zdálo, že německá hrozba ustoupila do pozadí. Nezaměstnanost klesla poprvé za pět let pod čtvrt milionu (i když tomu pomohl zbrojní program a stavba opevnění). Již v únoru dal ale Hitler veřejně najevo, že problém sudetských Němců se vyřeší pouze připojením jejich oblastí k říši. Následné oznámení československé vlády o vypracování národnostního statutu odezvu nenašlo. Na sjezdu SdP v Karlových Varech 24. dubna

---

¹² Černý, Václav. *Paměti: Křik koruny české. Sv. 2, 1938-1945*. Brno: Atlantis, 1992, s. 29

1938¹³ vyhlásil Henlein osmibodový program, který vládu v Praze nutil k nemyslitelným ústupkům. Sudetští Němci požadovali kromě úplného zrovnoprávnění i vytvoření uzavřeného německého národního území a možnost přihlásit se k nacistické ideologii. Odmítali vstoupit do vlády, žádali nové parlamentní a obecné volby a chtěli amnestii pro sudetoněmecké nacisty.

Československá vláda tak 13. května přešla do ofenzívy. Tvrdila, že nestrpí žádný teror a nepokoje na sporných územích. Vydala už v prvních dubnových dnech zákaz všech veřejných shromáždění a manifestací, který ale posléze zrušila. Politici i celá česká společnost očekávali, že se dočkají podpory demokratického Západu. Tlačili především na spojeneckou Francii.

Na 22. 5. se chystalo první kolo obecních voleb ve vybraných obcích na celém území státu¹⁴. Nepokoje v sudetských oblastech donutily stát mobilizovat jeden ročník.

V květnu byla též hotova první verze národnostního statutu. Národnosti sice neměly tvořit právní jednotky, ale zákonem měla být přijata zásada národní ochrany. Nejdůležitější bod tvořila samospráva. Sudetoněmecká strana návrh odmítla.

Anglie ale trvala na dohodě s Německem. Pamětní list, který od ní český kabinet dostal, považoval rozhovory s SdP za pomalé a nabádal ke splnění karlovarského programu. Také Francii se do případné války za ČSR nechtělo, ale na povrch stále spojeneckou smlouvu podporovala. O všech těchto jednáních se na veřejnost dostávaly pouze sporadické informace. *Za necelý první půlrok 1938 stoupl zatím politické napětí v Evropě na mez trvalé horečky. Nervy našeho národa byly napínány*

---

¹³ Více než měsíc po připojení Rakouska k Německu. (pozn. autora)

¹⁴ Po skončení čtvrtého kola voleb výsledek ukázal, že voliči tíhnou spíše k levicovým stranám. (pozn. autora)

k prasknutí¹⁵.

Republika žila i přípravami na desátý všesokolský slet, který měl být hlavním bodem oslav dvacátého založení státu. Samotný slet trval od posledních květnových dnů do prvního červencového týdne 1938. Téměř současně probíhala celostátní akce peněžních darů na obranu státu, která byla zahájena v červnu. O naléhavosti a závažnosti složité situace informovali veřejnost asi nejhlasitěji autoři Petice Věrní zůstaneme, kterou iniciovali především představitelé české kultury, a kterou podepsalo od května do září 1938 přes milion občanů.

Tlak a nacistické hrozby ale sílily a Anglie se rozhodla vyslat v srpnu do ČSR lorda Runcimana, aby posoudil situaci německé menšiny. Za doby jeho pobytu odmítli sudetští Němci třetí a čtvrtý plán na řešení národnostní otázky. Po Hitlerově projevu na sjezdu nacistické strany 12. září začali radikální henleinovci šířit nepokoje. Vláda vyhlásila v těchto krajích 13. září stanné právo. V den Runcimanova odjezdu 16. září vláda SdP zakázala. Od 17. září stanovila platnost mimořádných opatření podle zákona č. 300/1920 Sb. z. a n., a to na dobu tří měsíců pro celé území republiky. Nepokoje utichly a předáci SdP utekli do Německa.

Z Runcimanovy zprávy britské vládě ale vyplynulo, že další spolužití Čechů a Němců ve společném státě není možné. Tento závěr podpořil stanovisko britského premiéra Nevila Chamberlaina, že je nutné vyhovět Hitlerovým požadavkům na připojení pohraničních území k Německu. *Runcimanova mise nás v létě urazila, ale nikomu nevzala ani špetku odhodlání. Jak mohl cizí lord zbavit*

---

¹⁵ Černý, Václav. Paměti: *Křik koruny české. Sv. 2, 1938-1945.* Brno: Atlantis, 1992, s. 23

*odhodláni národ, jenž se bránit chtěl a věděl již, že se neubrání leč bojem?*¹⁶

Na základě Hitlerových požadavků sdělených Chamberlainovi na schůzce v Berchtesgadenu 15. září vypracovaly britská a francouzská vláda plán odstoupení oblastí s více než 50 procenty německého obyvatelstva a ultimativně ho předložily 19. září vládě ČSR. Ta ho nejprve odmítla, teprve po nátlaku 21. září vyslovila souhlas. Zpráva o tom vyvolala demonstrace v Praze a mnoha českých městech. *Národem prošla vlna nesmírného zjitření a zklamání jak Francií a Anglií, tak i naší vládou. Proč to dnes neřiči: lid se svou vládou nesouhlasil!*¹⁷

Den na to vláda premiéra Milana Hodžy odstoupila a nahradila ji úřednická vláda generála Jana Syrového. Ve stejný den se Chamberlain opět sešel s Hitlerem v Bad Godesbergu. Oznámení, že Československo podmínky přijalo, Hitlera neuspokojilo. Žádal nyní splnění územních nároků Polska a Maďarska. Československá vláda to odmítla a 23. září vyhlásila mobilizaci. Hitler pohrozil válkou a z iniciativy Británie, Francie a podnětu italského diktátora Benita Mussoliniho se 29. září sešla v Mnichově konference velmocí za účasti Hitlera, Mussoliniho, Chamberlaina a francouzského premiéra Edouarda Daladiera. Po půlnoci podepsali dohodu, která akceptovala německé požadavky.

ČSR byla nucena 1. až 10. října podstoupit sporné oblasti Německu. Na podzim provedlo úpravy hranic ve svůj prospěch i Polsko, tím že obsadilo Těšínsko. Vídeňskou arbitráží 2. listopadu byly zase přičleny Maďarsku jižní území Slovenska a Podkarpatské Rusi.

---

¹⁵ Černý, Václav. *Paměti: Křik koruny české. Sv. 2, 1938-1945.* Brno: Atlantis, 1992, s.57

¹⁷ Černý, Václav, c.d., s.57

3. 2. Pomnichovská krize a směřování k totalitě (říjen 1938 - březen 1939)

Okamžitě po Mnichovu zesílily výzvy po jednotě všech politických sil národa, která by eliminovala další škody vnučené kapitulace a pokračujícího vměšování Německa. Při abdikaci 5. října to nastínil i prezident Edvard Beneš. *Doporučoval čs. občanům „svornost, jednotu a oddanost i vzájemnou lásku k sobě“.* Strany měly odložit partikulární zájmy a spory.¹⁸ Na Slovensku se ale 6. října sjednotily demokratické strany s Hlinkovou slovenskou ľudovou stranou a požadovaly autonomii. Následující den byla jmenována slovenská vláda v čele s Jozefem Tisem. Měsíc poté se utvořila i autonomní vláda Podkarpatské Rusi.

Krize, jež po Mnichovu zasáhla Československo, se dotýkala všech oblastí společenského života. Lidé prožívali depresi a zklamání ze zrady spojenců. Mnichov neznamenal jen podstatnou změnu hranic, mezinárodního postavení republiky a její hospodářské oslabení. Zpochybňoval i dosavadní systém převládajících ideových a morálních hodnot. Podle Gebharta a Kuklíka *vše umocňovaly ještě pocity existenční nejistoty a úzkostné obavy o budoucnost státu, pramenící z přicházejících podstatných státoprávních změn a postavení Slovenska a Podkarpatské Rusi. Národnostní problémy zůstaly nevyřešené a i nadále se vymykaly z reálného vlivu „centrální pražské“ vlády*¹⁹.

O svůj podíl na přebudování politického systému k obrazu svému se hlásila především agrární (republikánská) strana, která neztratila vliv ani v úřednickém kabinetu generála Syrového. Gebhart a Kuklík tvrdí, že za její vedení promluvil šéfredaktor *Venkova Rudolf Halík. Podle něho na úvod „nového velkorysého programu budování nového státu“ by se nejprve měly sloučit strany.*

¹⁸ Rataj, Jan. *O autoritativní národní stát: Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938 - 1939.* Praha: Karolinum, 1997, s.17

¹⁹ Gebhart, Jan a Kuklík, Jan. Pomnichovská krize a vznik Strany národní jednoty. *Český časopis historický,* 1992, roč. 90, č 3, s. 365

„Na věky odložíme stranické a ideologické boje. Už nic s levičáctvím a pravičáctvím. Zrevidujeme obsah i formu stranictví. Zjednodušíme stranický systém podstatným omezením počtu stran. Tisk, kulturu, tělovýchovu, sport a jiné instituce svedeme v jeden pramen.“ Podle předsedy agrárníků Rudolfa Berana se měl národ naučit „žít lásce jen k sobě.“ Chtěl ho vychovat k národní solidaritě. Vyslovil i předsevzetí, že se jeho strana přičiní, aby „z duše lidu byla vykořeněna osudová touha Slovanů po sebeobětování za vyšší zájmy lidstva.“²⁰

Mocenský boj zahájily republikáni již v polovině října 1938. Využili skutečnosti, že heslo národní jednoty se orientovalo proti příliš sobeckým zájmům stranického systému parlamentní demokracie. Slibovali projekt čistého politického systému, v němž by hlavní úlohu v národě a státě hrála nová Strana národní jednoty (SNJ) s agrárníky v čele. Rataj tvrdí, že *veřejnost byla v tu dobu přesvědčena, že příčinnou porážky byla liberální demokracie, která je nereformovatelná a má zákonitou tendenci směřovat ke krizi. Idea národní jednoty se tak stala naplněním agrární hegemonie a nástrojem konzervativního autoritářství.*²¹ Poražené demokratické síly prožívaly od podzimu 1938 politickou depresi a nedokázaly vytvořit opoziční alternativu k Beranově linii.

K jádru SNJ, představující volební blok z roku 1935 (republikánská strana, Národní liga Jiřího Stříbrného, Národní sjednocení F.X. Hodače a živnostenská strana), přidružil Beran Československou stranu lidovou a národní socialisty. Strana národní jednoty byla ustanovena 18. listopadu 1938.

---

²⁰ Gebhart, Jan a Kuklík, Jan. Pomnichovská krize a vznik Strany národní jednoty. *Český časopis historický*, 1992, roč. 90, č 3, s. 368

²¹ Rataj, Jan. *O autoritativní národní stát: Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938 - 1939*. Praha: Karolinum, 1997, s. 28

Celý proces ale komplikoval postoj ostatních stran k likvidaci vlastních politických aparátů a převodu jejich majetku. Díky krajně pravicovým a fašistickým kruhům do strany navíc nemohli vstupovat Židé.

Nové vedení republiky intenzivně pociťovalo tlak i z Berlína. Snažilo se proto poučit u cizích vzorů a jiných politických systémů. Chtělo svoji ideologii opřít též o křesťanské ideály a autoritu katolické církve. Politici spoléhali na to, že se tak Německo uspokojí a poskytne domácí garnituře prostor k vlastní politické činnosti.²²

Přední místo v propagandě vznikajícího režimu zaujímal sociální otázka. Vedení státu se distancovalo od minulosti a slibovalo dynamické řešení hospodářských úkolů a sociálních problémů. Upřednostňovalo je dokonce i před změnou politickou. ČSR totiž stále neprovedla odpovídající reformy po hospodářské krizi. Její sociální důsledky zasáhly dělnictvo, středostavovské vrstvy a mládež. Problémem byla nezaměstnanost, koupěschopnost, u mladé generace pokles porodnosti a uzavírání sňatků. Po odtržení pohraničí se kvůli infrastruktuře situace ještě zkomplikovala. Rataj tvrdí, že *druhá republika se pyšnila programovým praktikismem. Byla budována jako stát jednostranně technického a ekonomického rozvoje vojáckým drilem. V připravovaném školském zákoně se například měly výrazně omezit humanitní vědy ve prospěch řemeslnické zručnosti a ekonomických a technických dovedností. Brutalizace duše národa se stával přirozenou hodnotou.*²³

Vládě se investicemi podařilo dosáhnout jistého podnikatelského oživení. Koncem roku 1938 bylo

---

²² „Pro autoritářství je důležité, že staví na rozdíl od demokracie na omezeném pluralismu. Od totalitního režimu ho dělí menší míra „synchronizace“ politických, sociálních a kulturních struktur a jejich kontroly.“ Rychová, Blanka. *Přehled moderních politických teorií*. Praha: Portál, 2000, s. 239.

²³ Rataj, Jan. *O autoritativní národní stát: Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938 - 1939*. Praha: Karolinum, 1997, s. 78

nezaměstnaných 148 152 lidí. Napomohly k tomu veřejné zakázky, programy rekvalifikace a vývoz českých dělníků na práci do Německa. Syrového vláda se také rozhodla zahájit stavbu autostrády, která by spojovala Prahu s Brnem, Žilinou a Prešovem. Nemalý problém ale představovali pro republiku uprchlíci z podstoupených oblastí. K 17. prosinci 1938 jich evidovali 145 903.

Vedení státu si také vybralo nového prezidenta. Předseda Nejvyššího správního soudu Emil Hácha byl zvolen 30. listopadu 1938. Veřejnost přijala jeho jmenování lhostejně, neboť pro ni byl neznámým člověkem. Nicméně 1. prosince jmenoval novou vládu v čele s Beranem. *Ve skutečnosti tato Beranova vláda deklarovaných konzervativců a pravičáků nepřestala být úkladně obhvacována zprava a tlačena kopanci a pohružkami lúzy k úkolům násilnický reakčním (...) Ale její postavení nebylo jiné než prostě zoufalé.*²⁴

Kabinet již 15. prosince 1939 přijal zmocňovací zákon č. 330 Sb. z. a n. ke změně ústavní listiny. Parlament tímto krokem ztratil jakýkoli význam. Kabinet si od té chvíle vládl sám pomocí nařízení či prezidentských dekretů. Vláda tak například 27. prosince, opřena právě o zmocňovací zákon, rozpustila komunistickou stranu, 17. ledna 1939 zrušila Ústřednu průmyslových svazů odborových, 26. ledna schválila vládní nařízení na dohled nad některými spolky a 1. února vydala dvě nová nařízení. Jedno přezkoumávalo československé občanství. Druhé přikazovalo, aby republiku opustili všichni, co nemají československé státní občanství a zdržují se ve státě před represáliemi, které by je čekaly v jejich zemích.

Všichni obyvatelé republiky měli být podle říšského vzoru pod stálou evidencí a kontrolou. Proto vláda nařídila domovní evidenci a opatření omezující pohyb. Platit měly od 15. března 1939. *Vláda*

---

²⁴ Černý, Václav. Paměti: *Křik koruny české. Sv. 2, 1938-1945*. Brno: Atlantis, 1992, s. 66

*nás vyzývala, zapřísahala, prosila, žadonila o naši slepotu, hluchotu, klid a práci. Byla to vláda nešťastníků, vláda pohromy a hanby, ale nikoli zaprodanců.*²⁵

Beranův kabinet podnikl razantní změny i ohledně hospodářství. Mladé nezaměstnané muže od 18 do 24 soustředil do pracovních táborů. Od 1. ledna se také nesměly zaměstnávat ženy, jejichž mužové měli práci. Kabinet nařídil propouštět zaměstnance důchodového věku a umožnil převádět přebytečné veřejné pracovníky z přeplněných odvětví do jiných oborů. Vláda navíc povolila činnost nacistické strany. *Po Mnichovu tak nastala ofenzíva konzervativních a fašistických hodnot. Národu byly prezentovány s patosem jako „za rychlou a mravní obrodu národa“ a za úplnou změnu duchovní tváře české společnosti. „Nové myšlení“ druhé republiky mělo slabou ideotvornou invenci a své konzervativní postuláty radikalizovalo a deformovalo dobrovolně či pod vnějším nátlakem přizpůsobováním nacistické ideologii.*²⁶

Autoritativní režim spatřoval svou oporu v mladé generaci. Pěstoval kult průbojného čistého mládí. Proto také 14. listopadu 1938 vznikla masová organizace Mladá národní jednota. Do března 1939 měla 350 000 členů. Podle Rataje *přes podbízivou rétoriku o platových, pracovních výhodách chtěla vláda ve skutečnosti podržet mládež. Kult plození se po nacistickém a fašistickém způsobu měl stát posvátnou povinností vůči národnímu celku.*²⁷

Druhá republika zamítla princip svobody a rovnosti mezi lidmi a otevřela vědomí společnosti

²⁵ Černý, Václav. *Paměti: Křik koruny české. Sv. 2, 1938-1945.* Brno: Atlantis, 1992. s. 67

²⁶ Rataj, Jan. *O autoritativní národní stát: Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938 - 1939.* Praha: Karolinum, 1997, s. 67

²⁷ Rataj, Jan, c.d., s. 89

teoriím o občanské nerovnoprávnosti podle rasového a elitářského klíče.²⁸

Vedení státu se pokoušelo s Německem stále více normalizovat vztahy a aktivně se začlenit do geopolitických zájmů třetí říše. Provládní tisk popularizoval Hitlerovu tezi, že svět tu není pro zbabělé národy. Z toho vyvozoval, že nacisté uznají český národ a jeho pomnichovskou reprezentaci za partnera a spolupracovníka, jestliže si osvojí atributy rasového národa. Rataj píše, že *byla zahájena výroba pro Čechy přijatelného obrazu Německa jako spolupracovníka a velkého souseda. Dřívější kritiky demokratů byly odmítnuty a Německo bylo zobrazováno tak, aby bylo přijatelné pro politiku konzervativní pravice.*²⁹ Samotná propaganda podlamovala u občanů vědomí plnohodnotné čs. státnosti a připustila, že žijí v německém sídelním a hospodářském prostoru. Rataj k tomu opět dodává: *Veřejný odpor k nacismu se stal na území republiky trestný. Souhrnně lze konstatovat, že česká společnost se otevřela pozitivnímu obrazu Německa jako nikdy předtím ve svých moderních dějinách.*³⁰ V tomto okamžiku se začal naplňovat osud samostatného státu.

Ani po listopadovém přijetí ústavního zákona o autonomii Slovenské krajiny a Karpatské Ukrajiny na principu spolkového státu neustávaly snahy Slováků po samostatnosti, jež podněcovali sami nacisté. Vláda tam 10. března 1939 sice nechala armádu, aby se ujala moci, nacisté poté ale použili Slovenska k rozbití republiky. Tvrdili, že existence tohoto státního útvaru je zcela neopodstatněná.

---

²⁸ „Hannah Arendtová se přiklání k názoru, že totalitarismus je výrazem proměny a vývoje masové, moderní společnosti, která postrádá vnitřní třídní strukturu a přeměňuje jedince na izolované bytosti, jimž chybí vědomí (třídní) sounáležitosti.“ Říchová, Blanka. *Přehled moderních politických teorií*. Praha: Portál, 2000, s. 226.

²⁹ Rataj, Jan. *O autoritativní národní stát: Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938 - 1939*. Praha: Karolinum, 1997, s. 147

³⁰ Rataj, Jan, c.d., s. 166

Václav Černý napsal, že *těch pět měsíců druhé republiky, chvíle v našem životě nejneuvěřitelnější, fantastickému snu podobná: jako bychom žili na Měsíci, jako bychom měli každou chvíli procitnout anebo sletět do prázdna! Plavba vytřeštěných zavrženců, napěchovaných na rozbitý člunek bez plachet a spuštěných bez cíle na moře. Nebylo možné uvěřit, že tak lze natrvalo žít.*³¹

Vizi o perspektivách a výhodách ekonomické a politické spolupráce s třetí říší poté zlikvidoval nečekaný vpád německé branné moci do Čech, Moravy a Slezska. Rataj k tomu dodává: *Kóma druhé republiky dne 15. března 1939 bylo obrazem demoralizovaného rozkladu a paralýzy české politické scény. Paradoxně tak okupace zabránila úplné fašizaci české části státu vlastními mocenskými prostředky a z vlastních programových zdrojů.*³²

3. 3. Protektorát Čechy a Morava

3. 3. 1. Začátek okupace (březen 1939 - září 1939)

Někteří chápali okupaci Čech a Moravy jako určité vysvobození z rozkladného a demoralizujícího období druhé republiky. *Jestliže těch pár měsíců stačilo, aby atmosféra národního života kvapem zhoustla na nehybný a brzo zcela nedýchatelný mrak jedovatých výparů, takže strašlivé rozuzlení patnáctého března působilo bezmála úlevně a osvobodivě.*³³ Důkazem určité odevzdanosti může být i průběh samotného obsazení státu. *Práce se na protest proti okupaci v tento den nikde nezastavila a žádný z obchodů nespustil rolety. Až na několik zatátných pěstí a pláč se nedělo nic.*³⁴

Reakce českého obyvatelstva na okupaci a zřízení protektorátu byla nicméně převážně odmítavá. Ve

³¹ Černý, Václav. *Paměti: Křik koruny české. Sv. 2, 1938-1945.* Brno: Atlantis, 1992. s. 65

³² Rataj, Jan. *O autoritativní národní stát: Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938 - 1939.*

Praha: Karolinum, 1997, s. 222

³³ Černý, Václav, c. d., s. 72

³⁴ Doležal, Jiří. *Česká kultura za protektorátu.* Praha: Národní filmový archiv, 1996, s. 15

veřejném životě se projevovala zmatkem. Tomu chtěli okupanti zabránit. *Rozhodující bylo vrátit život do normálních kolejí, předejít možnému odporu nebo i zmatkům, resp. je eliminovat a zajistit pokojný přechod získaných území pod civilní okupační režim.*³⁵

I přes podpis dokumentu, který umožnil Německu okupaci, neztrácel Hácha a někteří vládní činitelé optimismus v česko-německou budoucnost. Výnos Adolfa Hitlera o Protektorátu Čechy a Morava ze 16. března 1939 byl ale pro politické špičky šokem. *Nicméně setrvačností pokračovali v linii spolupráce a potvrzovali legitimitu okupačního režimu v jeho počátcích. Pod přímým nacistickým dohledem se začala nově utvářet kolaborantská a aktivistická protektorátní reprezentace.*³⁶

Háchův postoj ovlivňovala po patnáctém březnu snaha o zachování národa. *To vedlo později ke vzniku koncepce „záchranu národa“, kterou si ovšem různé skupinky vykládaly po svém a které mohlo být a také bylo politicky zneužito.*³⁷

Již 21. března 1939 jmenoval prezident výbor Národního souručenství. *Národ přijal Souručenství chladně a s neskryvanými pochybami sledoval hned první úkony, jimiž nervózně projevilo svůj chudobný, jednostrunný program: jednotářství.(...) To „Češi do jednoho houfu!“ příliš zřejmě znamenalo všechno jiné spíš než výzvu k bojové jednotě; vyzýval k skromnickému živoření na okraji dění a z cizí milosti, spokojenému pouhým tupým naturálním faktem fyzické národní záchovy.*³⁸

Činnost Národního souručenství nebyla v počátku ale bezvýznamná. Měla i opoziční a obranný

³⁵ Maršálek, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2002. s. 46

³⁶ Rataj, Jan. *O autoritativní národní stát: Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938 - 1939*. Praha: Karolinum, 1997, s. 223

³⁷ Pasák, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, s. 56

³⁸ Černý, Václav. *Paměti: Křik koruny české. Sv. 2, 1938-1945*. Brno: Atlantis, 1992, s. 96

charakter. *Posláni mělo spočívat „především v politickém usměrnění všech Čechů, všech stran a všech směrů bez ohledu na stav, smýšlení a místní příslušnost a v převzetí péče o národ v každém směru“.* Úspěšný nábor byl lidmi pochopen jako výraz protestu proti nacistické okupaci.³⁹

Legitimací vlastenectví se stala česká kultura a pod hávem apolitičnosti nabyla ve vědomí obyvatelstva a jejich tvůrců význam výsostných ideových zbraní v boji proti nacismu.⁴⁰ Například díky útěku k obrozencům a vlasteneckým autorům tak přišel do módy Jirásek.

Po vzniku NS byly také všechny listy (kromě pozdější Vlajky) formálně tiskovými orgány této instituce. Za členy Národního souručenství se přihlásili skoro všichni mužští příslušníci předmnichovských politických stran, včetně komunistů. Extremistické fašistické síly ho v drtivé míře bojkotovaly. Kdo měli vstup zakázán, byli Židé.

Výbor Národního souručenství nebyl ani náhradou parlamentu a nepříslušela mu též zákonodárná moc. Pokud jde o jeho poměr k vládě, zastával pouze poradní funkci. *Navenek se muselo NS projevovat jako konformní organizace, která hodlá převychovat český národ v duchu nových politických zásad.*⁴¹ Vedle toho se v Národním souručenství prosazovala i koncepce loajality, některé jeho složky byly vysloveně proněmecké.

---

³⁹ Maršálek, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2002, s. 111

⁴⁰ Červinka, František. *Česká kultura a okupace*. Praha: Torst, 2002, s. 41

⁴¹ Pasák, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, s. 63

V prvních měsících protektorátu ještě neměli nacisté pevně stanovenou linii okupační politiky. *Shoda mezi nimi vládla pouze v tom, že má za rozsáhlé účasti říšskoněmeckých koncernů dojít k dokonalému hospodářskému vytěžení čerstvě připojených území.*⁴²

Rezistence Čechů po nástupu říšského protektora Konstantina von Neurath se projevila zejména tím, že se obrátili k tvorbě národně orientovaných umělců. *Zatímco malá část českého národa sympatizovala s novými státoprávními změnami, druhá, naprosto převažující, byla propojena pocitem české solidarity.*⁴³

Samotný protektorát byl z německé strany považován za provizorium. Češi, kteří nevěděli, jaký osud jim nacisté plánují, se začali snažit sabotovat a zpomalovat činnosti okupantů. Jenže autonomní správa byla v dalším vývoji zcela zásadně říšskými úřady omezována.

Nacisté usilovali o to, aby český národ oprostili od vlivů minulosti a převychovali ho. K ovládnutí se rozhodli využít germanizační prostředek tzv. říšskou myšlenku. *Vycházela z premisy, že české země jak historicky, tak i mocensky náležejí do svazku Říše.*⁴⁴

Češi měli okleštěný prostor pro svou obranu. Nacisté zpočátku věřili, že svou propagandou získají českou inteligenci. *Stavovskými lichotivými výzvami byly však neúspěšné, a tak se obrátili na dělníky a rolníky se zkreslenou socialistickou ideologií.*⁴⁵

---

⁴² Maršálek, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2002, s. 29

⁴³ Pasák, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, s. 72

⁴⁴ Doležal, Jiří. *Česká kultura za protektorátu*. Praha: Národní filmový archiv, 1996, s. 12

⁴⁵ Červinka, František. *Česká kultura a okupace*. Praha: Torst, 2002, s. 44

3. 3. 2. Začátek války (září 1939 - listopad 1939)

Po přepadení Polska wermachtem reagovali Češi především tzv. šeptandou. *Lidé horlivě četli v novinách mezi řádky. Šeptaná propaganda byla (vedle ilegálního tisku) jedním z prostředků, který pomáhal udržovat národní sebevědomí.*⁴⁶ V podpoře Polska ze strany Anglie viděli Češi novou naději. *Českou zemi letěla jako smršť vlna obnovené frankofilie, anglofilie a polonofilie: Západ konečně prohlédl a poskytuje Polsku, co odepřel nám.*⁴⁷

Navíc se počátkem října jak prezident Hácha, tak vláda znovu vzepřeli germanizačnímu útlaku a omezování autonomie. Zradikalizovalo se i Národní souručenství. Zatím ale v protektorátu začal fungovat propracovaný systém německého řízeného válečného hospodářství. *Jeho cílem nebylo pouze zajištění potřeb pro vedení války, ale exploatace a germanizace hospodářství.*⁴⁸ Zvláště tvrdě pak byly například vymáhány povinné dodávky za nízké ceny od zemědělců.

3. 3. 3. Hlasitá rezistence a její potlačení (listopad 1939 - květen 1940)

Dramatické události podzimu 1939 se projevíly v protektorátním tisku potlačením všech zpráv týkajících se protiněmeckých vystoupení. *Sedmnáctý listopad byl skutečným vyhlášením války, ba svým dosahem byl velikou vyhranou bitvou. Vyhrály ji národu české vysokoškolské studentské posluchárny.*⁴⁹

⁴⁶ Pasák, Tomáš, *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, s. 155

⁴⁷ Černý, Václav. *Paměti: Křik koruny české. Sv. 2, 1938-1945*. Brno: Atlantis, 1992, s. 87

⁴⁸ Gebhart, Jan - Šedivý, Ivan. *Česká společnost za velkých válek*. Praha: Karolinum, 2003, s. 49

⁴⁹ Černý, Václav, c.d., s.125 –126

Po nepokojích ale nacisté útlak zvýšili. Činnost vlády byla označena za pasivní rezistenci. Také situace Židů se neustále zhoršovala. V dubnu 1940 vydala vláda generála Aloise Eliáše nařízení o jejich právním postavení ve veřejném životě. *Již samotný text tohoto výnosu ukazoval, že vláda podnikla tento krok až po zásahu říšského protektora.*⁵⁰

V obdobně složité situaci jako kabinet se nacházelo také Národní souručenství. *I mezi odbojovými pracovníky se objevovaly hlasy, že ve výboru NS bylo „90% naprosto spolehlivých, třebaže různě pevných a různě odvážných lidí“ s tím, že „výbor by měl trvat pevně – až do násilného rozehnutí – i když by zde nebyla dnešní vláda“.*⁵¹ Ale německý nátlak v protektorátu neustále sílil. Od retardace ve veřejně politické správě se přešlo k oportunistu, který již hraničil s aktivismem.

Mimořádně složitá situace trvala po celý rok 1940. Zvláště jeho první polovina byla ovlivněna ofenzívou Německa na západě. *Porážka Francie vedla ke ztrátě iluzí. Tento otřes byl ještě znásoben rozsáhlým zatýkáním v řadách českého odbojového hnutí.*⁵²

Zhoršující situace se dotkla i kultury a českého školství. *Žactvo bylo komandováno k nepřetržitému sběru odpadkového materiálu pro náhražkovou potřebu válečného průmyslu. Velký počet středních škol na venkově i v Praze byl zrušen. Čechům měl být přístup ke vzdělání zásadně znesnadňován.*⁵³

V relativně volnějším postavení se nacházelo za vlády protektora Neuratha české divadlo. *Nebylo pod přímým nacistickým dohledem a jeho cenzura byla ponechána protektorátním úřadům.*⁵⁴

⁵⁰ Pasák, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998, s. 218

⁵¹ Pasák, Tomáš, c. d., s. 211

⁵² Pasák, Tomáš, c. d., s. 209

⁵³ Černý, Václav. *Paměti: Křik koruny české. Sv. 2, 1938-1945*. Brno: Atlantis, 1992, s. 225

⁵⁴ Doležal, Jiří. *Česká kultura za protektorátu*. Praha: Národní filmový archiv, 1996, s. 17

Pokud šlo o minulost, Češi měli uznávat prvořadé postavení německví. *V kampani, kterou pro podporu „říšské myšlenky“ rozvinulo v roce 1940 Národní souručenství a která podle nacistů zůstávala jenom na povrchu a bez náležité odezvy, vadily nacistům výrazy „politická spolupráce“ a „naše politika“. Z tohoto zorného úhlu se přistupovalo i k českým dějinám s cílem „vymýtit český dějinný mýtus“. Češi se měli přesvědčovat, že jsou jen kmen a nikoliv skutečný národ. Regionální snahy se proto podporovaly, aby se akcentovalo, co český národ rozděluje.*⁵⁵

3. 3. 4. Měsíce beznaděje (květen 1940 - červen 1941)

Za celou dobu, od počátku okupace až do příchodu zastupujícího říšského protektora Reinharda Heydricha, byla druhá polovina roku 1940 nejdepressivnější. *Nejbezpečnější rok války, těch dvanáct měsíců od června 1940 do června 1941.*⁵⁶ V říjnu 1940 navíc zahájilo Národní souručenství propagandu pro přijetí říšské myšlenky⁵⁷.

Na počátku roku 1941 navíc došlo mezi úřadem protektora a vládou k vážnému střetnutí o legionářskou otázku. *Státní sekretář Hermann Frank dal pokyn odstranit legionáře urychleně z veřejných služeb, neboť pro okupační režim představovali politickou skupinu, která byla ideologickým nositelem myšlenky československé státnosti.*⁵⁸

Nacisté chtěli v protektorátu klid, aby mohli Češi v klidu pracovat pro válečné cíle Říše. V polovině května 1941 nastoupil do vedení Národního souručenství rytíř Fousek, což znamenalo jasný příklon organizace k politice okupantů.

⁵⁵ Doležal, Jiří. *Česká kultura za protektorátu*. Praha: Národní filmový archiv, 1996. s. 22

⁵⁶ Černý, Václav. *Paměti: Křik koruny české. Sv. 2, 1938-1945*. Brno: Atlantis, 1992, s. 118

⁵⁷ "Některé skupiny NS na protest proti novému kurzu samy zastavovaly činnost." Pasák, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998. s. 258.

⁵⁸ Pasák, Tomáš, c.d., s. 265

3. 3. 5. Příchod zastupujícího protektora (červen 1941 - říjen 1942)

Na konci června 1941 Němci náhle napadli Sovětský svaz. Tato válka vedla k zvýšenému odporu vůči německému režimu v českých zemích. Okupační úřady se snažily zabránit jakýmkoliv ztrátám ve výrobě, a proto realizovaly řadu opatření proti sabotážím. V některých závodech proběhly také stávkové akce. Hitler se rozhodl nastolit ostřejší kurz a pověřil vedením úřadu Heydricha.

Ten připravoval plán, který měl za cíl zlikvidovat hnutí odporu. *Vzápětí po svém nástupu začal zastupující říšský protektor s prováděním opatření, která měly „Čechy srazit na kolena“. Vyhlášený civilní výjimečný stav, zahájení činnosti stanných soudů, které za nepatrná provinění posílaly na smrt stovky lidí, vyvolaly v české veřejnosti skutečný šok.*⁵⁹

Za této situace se také konalo 1. října 1941 soudní přelíčení s generálem Eliášem, kterého odsoudili na smrt. *Neběželo o to likvidovat Čechy do posledního. Běželo o konverzi české etnie ve fyzický nástroj německého úmyslu, redukovat ji na pouhou hmotu, čirou pomocnou sílu. Proč by se říše měla vzdávat české lopaty, českého kladiva.*⁶⁰ Další naprosto zásadní změny přinesla Heydrichova správní reforma v zimních měsících roku 1942. Zrušil protektorátní vládu jako kolektivní orgán. Tím přestala být v podstatě normotvorná. Po zrušení stanného práva Heydrich jmenoval v lednu 1942 novou vládu v čele s dr. Krejčím. Všechny české úřady byly postaveny pod německou kontrolu.

⁵⁹ Maršálek, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2002, s. 36

⁶⁰ Černý, Václav. *Paměti: Křik koruny české. Sv. 2, 1938-1945*. Brno: Atlantis, 1992, s. 222 – 223

Celý veřejný život byl podřízen nejenom okupační moci, ale také působení symbolu kolaborace, ministra školství a národní osvěty Emanuela Moravce.⁶¹ Za této situace spáchali na zastupujícího říšského protektora atentát. *Byl to úspěch, pro nějž je těžko najít slovo: děsivě triumfální vrchol našeho odboje. Na obou válčících stranách rozhodl o našem osudu. Nacisty definitivně pohnul k řešení českého osudu genocidiem. Na Západě vzápětí odvolali svůj Mnichov.*⁶²

3. 3. 6. Situace v regionu

Jako další bod této práce je třeba zmínit politickou, sociální a hospodářskou situaci v konkrétním regionu, na jehož území sledovaný týdeník vycházel.

Z geografického hlediska politický okres Chrudim nepatřil do převážně sudetskými Němci obývaného území. Ani s ním svými hranicemi nesousedil. Rozkládal se od Polabské nížiny přes Železné hory až po vysoko položené oblasti Českomoravské vrchoviny. Tvořily ho tři soudní okresy - Chrudim, Hlinsko a Nasavrky. Politický okres měl osm obcí se statutem města: Heřmanův Městec, Hlinsko, Hrochův Týnec, Chrast, Chrudim, Nasavrky, Slatiňany, a Svratku. Celá oblast by se dala nazvat zemědělsko-průmyslovou.

Na území chrudimského okresu v té době žilo přibližně 91 000 obyvatel, z toho 51 000 patřilo k soudnímu okresu Chrudim, 21 000 k soudnímu okresu Hlinsko a 19 000 k soudnímu okresu Nasavrky. Z hlediska národnostního tvořili 98% obyvatel Češi, 1,3% Němci a pouhých 0,7%

⁶¹ „Počet protektorátních ministerstev byl redukován. Na druhé straně přibyl ‘k obstarávání kulturně-politických věcí’ úřad (od léta 1942 ministerstvo) lidové osvěty, jehož kompetence zahrnovala především záležitosti propagandy, různých odvětví kultury a cenzuru tisku.“ Maršálek, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2002, s. 68

⁶² Černý, Václav. *Paměti: Křik koruny české. Sv. 2, 1938-1945*. Brno: Atlantis, 1992, s. 238

obyvatel bylo jiných národností.⁶³ Obyvatel židovského vyznání a národnosti žilo v samotném městě velmi málo. *Podle sčítání lidu v roce 1930 žilo v Chrudimi 117 Židů. Po obsazení sporných území jich podle obecního úřadu přišlo do města ještě deset. Důvod, proč jich nežilo v Chrudimi více, byl patrně ten, že město patřilo do roku 1918 mezi královská věnná města, kde byl počet židovských obyvatel a jejich přistěhování omezeno.*⁶⁴

Nejsilnější politickou stranou v Chrudimi byla na konci první republiky sociální demokracie. To se také prokázalo i v obecních volbách v roce 1938, v nichž získaly nejvíce hlasů socialistické strany. *Voleb se v Chrudimi zúčastnilo 7733 voličů z 8681 možných. Odevzdáno bylo 7659 platných a 74 neplatných hlasů. Politické rozložení bylo ostatně za první republiky stabilní. Také ve volbách 1935 jasně zvítězily socialistické strany nad blokem pravicových stran.*⁶⁵

Sociální demokracie měla v Chrudimi tradičně silnou pozici. Teprve po vzniku Strany národní jednoty její vliv razantně poklesl a její člen a zároveň dlouholetý starosta Václav Kášek v únoru 1939 odstoupil. V okrese také za celé trvání první a druhé republiky významně nepůsobila žádná z extremistických stran. *Do okupace jediná zaznamenaná organizace na území Chrudimi Národní obec fašistická neměla žádný vliv. Její činnost byla četníky zachycena v listopadu 1938, kdy u místního náčelníka NOF obchodníka s ovocem Jindřicha Klimeše byly nalezeny pobuřující letáky. Podle policejních hlášení po říjnu 1938 se v Chrudimi také nevyskytoval žádný člen SdP.*⁶⁶

---

⁶³ Langová, Alžběta. *Chrudim v období druhé republiky a protektorátu 1938-1945*. Brno, 2002, s. 16 -17

⁶⁴ Langová, Alžběta, c. d., s. 90

⁶⁵ Langová, Alžběta, c. d., s. 18

⁶⁶ Langová, Alžběta, c.d., s. 20 - 21

Přelomové dny v září 1938 se odrazily i v životě obyvatel města. *Dvacátého prvního září se konala demonstrace asi 1 500 osob. Promluvil k nim starosta Kášek s tím, že se zastupitelstvo usneslo poslat rezoluci vládě, v níž jí vyjádří plnou podporu občanů. O den později se sešlo na Riegrově náměstí 2000 lidí a vedoucí osoby města navrhly zaslat telegramy prezidentovi, premiérovi Hodžovi, generálu Syrovému, sovětskému vyslanectví, konzulátům Francie a Anglie.*⁶⁷

Po vyhlášení mobilizace 23. září odešli povolání muži k jednotkám. *V následujících dnech byly zabráný školní budovy - 27. září budova obchodní akademie, 29. září přerušilo výuku i reálné gymnázium. Proběhly zatemňovací zkoušky. Na hrozbu války reagovalo obecní zastupitelstvo, respektive městská rada. Ta už 21. září rozhodla, že budou omezeny výplaty všech obecních účtů, aby obec měla "na účely dnešní nejisté doby". Starosta Kášek také pronesl projev nad první chrudimskou obětí, dozorcem finanční stráže, který byl zastřelen skupinou Němců, kteří vnikli do celnice ve Wüssendorfu.*⁶⁸

Týden na to podepsali zástupci čtyř mocností Mnichovskou dohodu. *Zpravodaj Chrudimska otiskuje noticku, že v městském biografu se po Mnichově pískalo, když byly v týdeníku vysílány manévry "spřátelené francouzské armády".*⁶⁹

Do Chrudimi také přicházeli uprchlíci z pohraničí. *Občané německé národnosti ji zase opouštěli nebo byli přeloženi do odstoupených oblastí. Státní orgány neměly zpočátku jasno, jak se k uprchlíkům zachovat, o čemž svědčí příkaz Prezidia zemského úřadu okresním úřadům ze dne 7. 10. 1938, v němž nařizuje, aby vyzvaly uprchlíky k návratu domů. Za pět dní vydává vláda nové nařízení*

⁶⁷ Langová, Alžběta. *Chrudim v období druhé republiky a protektorátu 1938-1945*. Brno, 2002, s. 25

⁶⁸ Langová, Alžběta, c. d., s. 26 - 27

⁶⁹ Langová, Alžběta, c. d., s. 27

týkající se nuceného pronájmu bytů a volných místností uprchlíkům. Vyhláška OÚ o těchto záležitostech vyšla v chrudimském kraji až 26. 11. 1938.⁷⁰ Chrudim ale neměla dostatek prostředků, aby zajistila uprchlíkům dostatečnou pomoc. Finanční podpory uprchlíkům netrvaly příliš dlouho (vydávaly se do 11. ledna 1939, pak už jen potraviny a otop), protože hospodářská situace města nebyla nejlepší.⁷¹

To mimo jiné zveřejnily i Chrudimské noviny, ve kterých si předseda finanční obecní komise Rudolf Vonásek stěžoval, že město získávalo finance pouze z daní a daňových přírůžek, které si samo určovalo. Jinak nemělo kromě cihelny a kina, jež nepřinášely velké zisky, téměř žádný majetek. *V Chrudimi prosperovaly pouze dvě největší továrny ve městě. Obuvnická firma B. L. Poppera a strojírna Františka Wiesnera. (...) Po arizaci 1941 se prvně jmenovaná společnost přejmenovala na Polický-Rieker. Židovský původ jednoho z bývalých majitelů byl s největší pravděpodobností až ve vzdálenější generaci, protože firma nefigurovala na seznamech židovských podniků, které vypracoval okresní úřad pro německou správu krátce po vzniku protektorátu.⁷²*

Po okupaci a vzniku protektorátu Böhmen und Mähren se politický okres zařadil pod správu pardubického oberlandratu. V politickém životě nacisté Čechům dovolili organizovat se pouze v jediném hnutí, v Národním souručenství. *Také v Chrudimi se naplno rozjela náborová kampaň 23. 4. a bylo zde dosaženo kýženého výsledku: 100% mužů (4039). Chrudimský politický okres dosáhl prvního místa co do úspěšnosti v celém kraji.⁷³*

⁷⁰ Langová, Alžběta. *Chrudim v období druhé republiky a protektorátu 1938-1945*. Brno, 2002, s. 29

⁷¹ Langová, Alžběta, c. d., s. 31

⁷² Langová, Alžběta, c. d., s. 90

⁷³ Langová, Alžběta, c. d., s. 49

Značný ohlas vyvolalo v Chrudimi též přenesení ostatků Karla Hynka Máchy na pražský Slavín a konání národních poutí. Tyto události zaznamenaly také Chrudimské noviny. Další viditelnější formy odporu v prvních letech okupace se na Chrudimsku ale nekonaly. *Během války nedošlo k žádným vážnějším konfliktům mezi německými vojáky a obyvatelstvem.*⁷⁴

Po napadení Polska říšskou brannou mocí se i pro obyvatele Chrudimska stával život méně snesitelným. Nový starosta musel čelit zcela odlišné situaci než jeho předchůdce. *Od rezignace starosty Káška byl v té době ve funkci František Borovec. V úřadě byl do roku 1942, kdy byla místní samospráva fakticky zrušena.*⁷⁵ Život obyvatel okresu byl podobný jako v ostatních částech protektorátu. Průmyslová výroba i zemědělské produkty směřovaly především na válečné účely třetí říše⁷⁶.

Zatýkáni, které následovalo po příchodu Heydricha, se Chrudimi dotklo jen okrajově. *Bylo zatčeno několik osob, o nichž nebyla veřejnost informována. Od vyhlášení o výjimečném stavu nebyly v Chrudimi vyvěšovány žádné letáky informující o popravách. Zatčení se týkalo také dvou členů radnice. Jejich zatčení ani pozdější smrt v koncentračním táboře nebyly nikdy zveřejněny.*⁷⁷ Po atentátu na Heydricha také není známo, že by se v Chrudimi konaly nějaké stanné soudy, jak se to dělo ve velkých městech.

V odlišné situaci byla od počátku okupace židovská komunita. Od prvních dnů rozvinuly německé úřady systematické shromažďování informací o Židech. V prvním roce fungování protektorátu se

⁷⁴ Langová, Alžběta. *Chrudim v období druhé republiky a protektorátu 1938-1945*. Brno, 2002, s. 71

⁷⁵ Langová, Alžběta, *op. cit.*, s. 56

⁷⁶ „Událostí, která na podzim 1941 zasáhla život velké části obyvatel města, bylo zabavení rozhlasových přijímačů. Jediný zdroj informací tak pro obyvatele představovaly noviny.“ Langová, Alžběta. *Chrudim v období druhé republiky a protektorátu 1938-1945*. Brno, 2002, s. 64.

nacisté zaměřili hlavně na získávání informací o židovském majetku. *V Chrudimi proběhlo šetření ohledně židovských podniků již 18. března 1939, seznam uvádí dvacet živností.*⁷⁸ O osudu chrudimských Židů, pak rozhodl transport v prosinci 1942.

V neposlední řadě je nutné zmínit to, že Chrudimští považovali město za kulturní a studentské centrum. Těsně před válkou působilo ve městě deset středních škol. Ze statistiky otištěné ve sledovaném týdeníku vyplývalo, že v Chrudimi v té době studovalo 2356 studentů. Město si zakládalo také na divadelní tradici, hudebním a pěveckém spolku či vlastní filharmonii. Ke všem těmto aktivitám se obzvlášť přimklo v době okupace.

4. Mediální legislativa a cenzurní praxe

Po historickém exkurzu bylo nutné se zaměřit na mediální legislativu, která zásadním způsobem ovlivňovala obsah zkoumaného periodika. Normy a nařízení, kterými se musel vydavatel a redaktori řídit ve všech třech sledovaných obdobích, se projevovaly na výběru i způsobu zpracování obsahu. Nehledě na to, že většinou měly omezující či přímo cenzurní charakter.

Autoři prvních řádků, které v Chrudimských novinách na začátku roku 1938 vyšly, museli již v období první republiky počítat s řadou zákonů, které vymezovaly, respektive omezovaly svobodu tisku. V prvé řadě je nutné zdůraznit, že za celou dobu analyzovaného období nevstoupil v platnost nový tiskový zákon. Zákonodárci se zmožili pouze na novelizace, které upravovaly normu z Rakouska-Uherska. Když Národní výbor vydával 28. 10. 1918 zákon č. 11/1918 Sb. z. a n., o

---

⁷⁷ Langová, Alžběta. *Chrudim v období druhé republiky a protektorátu 1938-1945*. Brno, 2002, s. 61

⁷⁸ Langová, Alžběta, c. d., s. 91

zřízení samostatného státu československého, zachoval i normy týkající se tisku.⁷⁹

Na území československého státu platily ještě za období první republiky novelizované zákony habsburské monarchie a několik desítek dalších norem a nařízení, které se převážně vztahovaly k omezení svobody tisku. Ústava z roku 1920 ji sice zaručovala a nedovolovala předběžnou cenzuru, ale vše v mezích zákona. *Nemáme vhodného tiskového zákona, který by zabezpečoval alespoň určitou svobodu tisku, aby tento byl jist, že nebude šikanován a volán před soud ve věcech čistě politické povahy. Novinář, a speciálně odpovědný redaktor⁸⁰, pohybuje se skoro výhradně jen na cestě mezi redakcí a soudem.*⁸¹

Ve stejný rok, kdy Národní shromáždění schválilo Ústavu, se rozhodli poslanci prosadit i zákon č. 300/1920 Sb. z. a n. o mimořádných opatřeních. Podle tohoto zákona mohla vláda v zájmu ochrany státu a za mimořádných okolností omezit i svobodu tisku. Norma byla během několika let novelizována. Zákonodárci tak učinili i v roce 1933, kdy nastoupil Adolf Hitler do úřadu říšského kancléře. Zákonem č. 125/1933 Sb. z. a n. Národní shromáždění stanovilo, že *kolportáž tiskopisů, které přímo či nepřímo podvracejí nebo hanobí samostatnost, ústavní jednotnost, celistvost, demokraticko-republikánskou státní formu, nebo demokratický řád republiky, nebo které hrubě urážejí stud, může být zakázána.. V §10 (také) stálo, že Státní úřad bezpečnostní může omeziti nebo podrobiti zvláštním podmínkám vydávání a rozšiřování tiskopisů a v krajním případě může jejich*

⁷⁹ "V platnosti tak zůstal i rakouský tiskový zákon ze 17. prosince 1862 i bývalý uherský zákon a ustanovení Trestního zákona občanského a vojenského, týkající se odpovědnosti za obsah tiskopisu." Köpplová, Barbara. *Dějiny českých médií v datech*. Praha: Karolinum, 2003, s. 347.

⁸⁰ "Z hlediska tiskového práva byl jediným redaktorem odpovědný redaktor, tj. redaktor, kterého majitel časopisu vybavil potřebnou moci za tím účelem, aby odpovídal za obsah časopisu ve smyslu trestněprávním a dále dbal na to, aby byly zachovány zákonem uložené povinnosti." Pasák, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních vestníků v českých zemích z let 1839 - 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. Úvodní studie o legislativě. s. 41.

⁸¹ Dolejší, Václav. *Noviny a novináři*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 224

vydávání zastaviti.⁸² Podle zákona mohly úřady tiskopisům (v tomto případě s týdenní periodicitou) do šesti tiskových archů, nařídít předkládat povinné výtisky až tři dny před vydáním.

Tři roky poté, co začala platit tato norma, přijalo Národní shromáždění zákon č. 131/1936 Sb. z. a n., o obraně státu. Podle něho platila v tisku dosavadní opatření s následujícími doplňky: *Státní úřad bezpečnostní, jemuž se má předložit povinný výtisk, může: a) zakázati vydávání nebo rozšiřování tiskoviny, jejímž obsahem by mohly být ohroženy zájmy obrany státu nebo důležité zájmy republiky Československé nebo jejich spojenců anebo veřejný klid a pořádek, b) zakázati rozšiřování tiskoviny, při jejímž vydávání nebylo dbáno podmínek nebo omezení státním úřadem bezpečnostním nebo jejíž vydávání bylo tímto úřadem zastaveno.*⁸³ Zároveň tento zákon počítal se zřízením ústřední cenzurní komise, která bude jednat na pokyn členů vlády⁸⁴.

Další zásadní norma byl zákon č. 50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky. Podle něho mohly být obsahem tiskopisu spáchány zločiny zrady státního tajemství nebo nedovoleného zpravodajství a podněcování k trestné činnosti. Zákon též určil, že za zveřejnění zpráv a informací zodpovídal odpovědný redaktor, který mohl být stíhán pro takzvané zanedbání povinné péče. *Této odpovědnosti se nemohl zprostit ani tím, kdyby připojil nějaké všeobecné nebo zvláštní ohrazení, ani prohlášením někoho jiného, že chce odpovědnost vzít sám na sebe.*⁸⁵

⁸² Köpplová, Barbara. *Dějiny českých médií v datech*. Praha: Karolinum, 2003, s. 358

⁸³ Köpplová, Barbara, c.d., s. 363

⁸⁴ "Nelze opominout, že nacistická okupační správa využila ku svému prospěchu i zákona na obranu státu." Pasák, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních vestníků v českých zemích z let 1939 - 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. Úvodní studie o legislativě. s. 43.

⁸⁵ Rozehnal, Aleš. *Mediální právo*. Plzeň: Ceník, 2004, s. 16 - 17

V roce 1933 přijalo Národní shromáždění zákon č. 124/1933 Sb. z. a n., kterým se doplňoval zákon na ochranu republiky. Paragraf 34 rozšířil počet deliktů, které mohly způsobit zastavení vydávání listu. O osm dní později vydala vláda nařízení č. 150/1933 Sb. z. a n., o zastavování periodických časopisů.

Pro fungování řadového tisku, což je i případ Chrudimských novin, byla zásadní takzvaná tisková novela. Zákon č. 124/1924 Sb. z. a n., o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech krivého obvinění, utrhaní a urážek na cti, který postihoval především odpovědné redaktory.⁸⁶

Tisková novela byla obohacena o zákon č. 108/1933 Sb. z. a n., o ochraně cti. Právní norma nově formulovala skutkové podstaty deliktů proti cti jako byla urážka, pomluva, utrhaní na cti.⁸⁷

Po vyhlášení druhé mobilizace (v té době již Chrudimské noviny vycházely) vstoupila republika podle vládní vyhlášky č. 138/1938 Sb. z. a n. do branné pohotovosti. Šestadvacátého září 1938 byla utvořena Ústřední cenzurní komise při ministerstvu vnitra. Jejím hlavním cílem bylo cenzuru jednotně řídit, usměrňovat, využívat a kontrolovat.

V období druhé republiky již direktivní a cenzurní zásahy především ze strany kabinetu Rudolfa Berana jenom sílily. Národní shromáždění navíc přijalo ústavní zákon č. 330/1938 Sb. z. a n., o

---

⁸⁶ "Stíhaný odpovědný redaktor ...pokud byl uznán vinným, hrozí mu trest na svobodě, peněžité tresty, povinnost zveřejnit bezplatně odsuzující rozsudek a odškodné poškozenému. Novela znamenala zostření cenzury, zrušení tiskového redakčního tajemství, omezovala možnost utajení informátora." Köpplová, Barbara. *Dějiny českých médií v datech*. Praha: Karolinum, 2003, s. 352.

⁸⁷ "Zákonných ustanovení na ochranu cti se mohly stejně jako dříve dovolávat vedle osob fyzických i státní orgány moci zákonodárné, výkonné, včetně ozbrojených složek, soudní orgány, policejní, politické strany a nově taky periodické tiskopisy." Köpplová, Barbara. *Dějiny českých médií v datech*. Praha: Karolinum, 2003, s. 357.

zmocnění ke změnám ústavní listiny a ústavních zákonů republiky Česko-Slovenské a o mimořádné moci nařizovací.⁸⁸

Na konci ledna (29. 1. 1939) na sjezdu Mladé národní jednoty dokonce Beran mluvil o tom, že se musí zvláště dáti mimořádný pozor na tisk (...) Tisk musí spolupracovat se státními orgány a neotiskovat to, co pokládá redaktor za dobré.⁸⁹ Prvního března 1939 navíc vstoupil v platnost tzv. „Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku“ a tímto dokumentem byla cenzurní praxe ještě zvýrazněna.

Nařízení mělo především zabránit útokům tisku na nacistické Německo. *Vláda měla likvidovat dále „levičácký“ ráz našeho tisku: zavedla tiskovou cenzuru. Byla to cenzura, která prosila cenzurované, aby se s ní ráčili stýkat a dát si radit, neboť jejím vlastním cílem bylo zamezovat, aby z našeho tisku Němci mohli čerpat záminky k pohrůzkám a obviňování, že nechceme „domyslit“ Mnichov.*⁹⁰

Tisk byl paralyzován a při osudných berlínských jednáních v noci na 15. 3., která vedla k okupaci Čech a Moravy, se prezident Emil Hácha a ministr zahraničí František Chvalkovský navíc zavázali, že ve veřejných projevech, tisku bude zachována plná zdrženlivost.⁹¹

Poté, co se ujaly moci nacistické orgány, se zcela změnila politická i společenská situace, která se razantně dotkla i fungování tisku. *Legální tisk byl mluvčím protektorátních institucí a pracoval*

⁸⁸ "Zákon vládě umožňoval po dobu dvou let vydávat vládní nařízení i ve věcech, pro které by jinak bylo zapotřebí zákona. Umožnil výrazné omezení občanských práv a zasáhl i do oblasti tisku." Köpplová, Barbara. *Dějiny českých médií v datech*. Praha: Karolinum, 2003, s. 365.

⁸⁹ Pasák, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Pílán, 1998, s. 366

⁹⁰ Černý, Václav. *Paměti: Křik koruny české. Sv. 2, 1938-1945*. Brno: Atlantis, 1992, s. 69

⁹¹ Pasák, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939 - 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. Úvodní studie o legislativě, s. 48

v jejich politických směrnicích a v jimi stanovené linii.⁹² Stávající normy začaly německé úřady zneužívat zcela podle své libovůle. Po vyhlášení výnosu o Protektorátu Čechy a Morava byla 17. 3. 1939 vydána směrnice o nové organizaci dozorčí služby. Bylo upraveno postavení Ústředí dozorčí tiskové služby při tiskovém odboru předsednictva tiskové rady. *Ve stejný den byla v Praze zřízena prozatímní německá služebna pro tisk s cílem „usnadnit tisku Protektorátu Čechy a Morava přechod do nových poměrů“.*⁹³ Po vzniku Národního souručenství se staly všechny legální české deníky formálně tiskovými orgány této protektorátní organizace. Jednalo se tak i v případě zkoumaného týdeníku.

Do České tiskové kanceláře byli dosazeni němečtí úředníci a jejím prostřednictvím bylo povoleno přijímat pouze zprávy německé zpravodajské kanceláře Deutsches Nachrichtenbüro (DNB). *Pro tisk byla zakázána témata jako zprávy o dislokaci německé armády, o sebevraždách v souvislosti s novými poměry, o zajišťování a zatýkání osob a jakékoliv úvahy o příští organizaci českého národního života. Současně byla vyhlášena přísná cenzura fotografií.*⁹⁴

Po zatčení šéfredaktora tiskového oddělení Prezidia ministerské rady Zdeňka Schmoranze v červnu 1939 byl zřízen při kulturně politickém oddělení úřadu říšského protektora tiskový odbor v čele s Wolfgangem Wolframem von Wolmar. *Ten svévolně rozhodoval o osudu českého tisku, redaktorů i vydavatelů. Pod jeho kontrolou byly všechny protektorátní tiskové instituce.*⁹⁵

⁹² Pasák, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939 - 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. Úvodní studie o legislativě. s. 48

⁹³ Kopplová, Barbara. *Dějiny českých médií v datech*. Praha: Karolinum, 2003, s. 368

⁹⁴ Pasák, Tomáš, c. d., s. 49

⁹⁵ Kopplová, Barbara, c. d., s. 368

Od napadení Polska wehrmachtem 1. 9. 1939 musel protektorátní tisk na první straně poskytovat zprávy vrchního velení německé branné moci. Bylo zakázáno uveřejňovat zprávy o vojenských operacích, ozbrojení vojenských útvarů, počtech, ztrátách na lidech, i síle nových odvodních ročníků, informace o sabotážích, židovských transportech atd.

Sedmnáctého září 1939 vstoupilo v platnost tajné nařízení zvané stejně jako v březnu 1939 Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku, jehož hlavním úkolem bylo, aby se vytvářelo veřejné mínění s ohledem na včlenění Čech a Moravy do Říše. Pro krajský (regionální, pozn. autora) tisk vydával tiskový odbor předsednictva ministerské rady zvláštní korespondenci. *Články z ní musely být označovány jako články redakční (...) Za dodržování vydaných pokynů byli osobně odpovědní šéfredaktoři a úředníci tiskové dozorní služby v jednotlivých redakcích (...) Nedodržení pokynů mělo za následek konfiskaci listu, jeho zastavení a trestní postih odpovědných osob.*⁹⁶

Pro šéfredaktory a odpovědné redaktory pořádali nacisté tiskové konference, na kterých vydávali tajné pokyny, jak se mělo orientovat zpravodajství. Jednou za měsíc to platilo i pro vedení týdeníků. S jejich obsahem a formou jakou byly psány, ale nacisté spokojeni nebyli. Na konferenci 7. června 1940 Wolmar například doporučoval: *Venkovské časopisy ať si vezmou příklad z denního tisku a ať dosáhnou podobné úrovně. (...) Při tom bude zkoumána schopnost redaktorů a účelnost jejich listů a není vyloučeno, že některé časopisy tuto zkoušku nevydrží.*

---

⁹⁶ Köpplová, Barbara. *Dějiny českých médií v datech*. Praha: Karolinum, 2003, s. 372

Kromě toho musí redaktoři týdeníků projevit také samostatnou iniciativní činnost, neomezovati se jen na politické články dodávané různými korespondenčními službami, nýbrž psáti vlastní úvahy o světových událostech (...) bez ohledu na to, zda čtenáři jejich týdeníku jsou již o hlavních událostech informováni z tisku denního.⁹⁷

Na tiskové konferenci 7. února 1941 se zase mluvilo o *zploštění venkovského tisku*. Podle zpráv šéfredaktorů jsou jejich snahy mařeny tím, že všichni ostatní novináři nejdou s nimi. Tisknou pražské zprávy bez komentáře a několik lokálních zpráv, ale na žurnalistické práci nemají přímého zájmu, a tak úroveň děsivě klesá.⁹⁸

A týden poté opět Wolfram hrozil, že úroveň venkovského tisku za šest až sedm měsíců neobyčejně poklesla, takže je obava, že velká část venkovských deníků a především týdeníků bude muset být zastavena. Jejich šéfredaktoři neprojevují žádnou iniciativu a přetiskují jen zprávy a články bez vlastní práce.⁹⁹

Dalším zásahem bylo vládní nařízení č. 175/1941 Sb. z. a n., o úpravě poměrů v českém tisku. *Předsednictvo ministerské rady jim bylo zmocněno stanovit termíny pro vydávání tiskovin, určit rozsah časopisů a jednotlivých jejich částí včetně inzerce a soukromých oznámení, stanovit výši nákladu a zastavit vydávání tiskovin.¹⁰⁰*

⁹⁷ Končelík, Jakub. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmar*. Praha: Karolinum, 2003, s. 119

⁹⁸ Končelík, Jakub, c. d., s. 276

⁹⁹ Končelík, Jakub, c. d., s. 285

¹⁰⁰ Kópplová, Barbara. *Dějiny českých médií v datech*. Praha: Karolinum, 2003, s. 375

Když se tisk dostal pod kontrolu ministra školství a národní osvěty Emanuela Moravce, začaly být legální protektorátní listy silně aktivistické. To ještě zesílilo po atentátu na Heydricha. Nedlouho poté, na podzim roku 1942, přestaly Chrudimské noviny zcela vycházet.¹⁰¹

5. Struktura redakčního a vydavatelského zázemí Chrudimských novin

Již jako součást samotné obsahové analýzy bylo nutné charakterizovat týdeník. S tím souvisí i nástin mediální krajiny regionu (vyjma celostátního tisku a rozhlasu). V době založení zkoumaného periodika měli obyvatelé Chrudimi a jejího regionu na výběr ještě ze dvou konkurenčních týdeníků: *agrárníckého Zpravodaje Chrudimska* (vycházel od roku 1922) a *Chrudimského kraje* (vycházel od roku 1911). Druhý z nich se považoval stejně jako *Chrudimské noviny* za list nezávislý. Vedle nich měli místní čtenáři možnost odebírat regionální noviny *Východ* (orgán Národního sjednocení), či *Východočeského republikána* (agrárnícký), který vycházel v Pardubicích a v lednu 1939 se sloučil se *Zpravodajem Chrudimska*, který přijal jeho jméno. V druhé polovině roku 1939 pak změnil tyto noviny podruhé název na *Východočeský kraj* a pod ním vycházely až do osvobození. *Chrudimské noviny* se po faktickém zániku *Zpravodaje* (od roku 1940 i *Chrudimského kraje*) staly jedinými místními novinami a vycházely až do října 1942.¹⁰²

¹⁰¹ „Při množství vycházejícího tisku, stávající vydavatelské praxi a stavu cenzury byla jednou z možností, jak usměrňovat tisk, jeho redukce. Po 15. března 1939 byl nejuříve omezen dovoz a distribuce zahraničního tisku (...). Do 8. ledna 1942 pak bylo trvale zastaveno 605 periodik. Kromě toho byly některé deníky sloučeny, jiné přeměněny na týdeníky a docházelo i k likvidaci krajových mutací. Od února 1942 tak vycházelo jen 920 periodik, z toho 22 deníků. Redukce tisku tím ovšem neskončila.“ Doležal, Jiří. *Česká kultura za protektorátu*. Praha: Národní filmový archiv, 1996, s. 16.

¹⁰² Langová, Alžběta. *Chrudim v období druhé republiky a protektorátu 1938-1945*. Brno, 2002, s. 11 - 12

V tiráži Chrudimské noviny uváděly, že vycházejí každou sobotu s redakční uzávěrkou již ve čtvrtek ve 12 hodin, což se dosti významně projevilo na zpožděném referování o aktuálních událostech. Za roční předplatné zaplatili na začátku čtenáři 30 korun, za půlroční 15 korun. Cena se zvýšila až v době protektorátu 6. ledna 1940 na 80 haléřů a nakonec 15. 2. 1941 na jednu korunu.

Jelikož nepatřily Chrudimské noviny žádné politické straně nebo organizaci, či se k ní explicitně nehlásily, finance na jejich vydávání plynuly většinou od předplatitelů a místních firem inzerujících na stránkách týdeníku.¹⁰⁶ Pravidelně v něm inzerovaly například místní občanská záložna, spořitelna, obuvnická firma a další živnostenské podniky. Důkazem napjatého rozpočtu může být i neustálé pobízení týdeníku, aby firmy a jednotlivci na jeho stránkách inzerovali a předplatitelé včas vyrovnávali své závazky.

Jako majitel a vydavatel byl v tiráži uveden Redakční kruh. Hlavní osobou týdeníku byl již výše zmiňovaný odpovědný redaktor Štěpánský, který zastával tuto funkci po celou dobu existence Chrudimských novin a téměř jako jediný podepisoval úvodníky či zásadní politické články celým jménem. Štěpánský vstoupil za druhé republiky do Strany národní jednoty a za protektorátu se stal jedním z vedoucích místní Mládeže Národního souručenství.

Dalším členem redakce byl profesor Rudolf Panský, který byl činný i v oblasti kultury jako divadelní režisér. Ten se v období protektorátu stal členem Českého svazu pro spolupráci

---

¹⁰⁶ "Bylo obvyklou praxí, že zástupce inzertního oddělení uzavíral s bankami a pojišťovnami celoroční paušální objednávku na inzerci. Inzerující podnik pak mohl dodávat během roku text, který mohl otisknout." Dolejší, Václav. *Noviny a novináři*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963. s. 245.

s Němci.¹⁰⁷ Do týdeníku přispíval i MgPh Eduard Žižka, profesor Josef Kostiha nebo profesor Edvard Dvořáček. Tito tři posledně jmenovaní ale nepsali politicky orientované články, nebo se alespoň pod ně nepodepisovali. Ostatní autoři uváděli pouze zkratku, pseudonym nebo se jednalo o agenturní zpravodajství. Ve většině případů nebyl u článků uveden zdroj.¹⁰⁸

Do týdeníku přispívalo mnoho dopisovatelů. Svědčí o tom i otištěná žádost směřovaná ke čtenářům, aby redakci zasílali články nebo alespoň témata. Týdeník neměl příliš mnoho kmenových redaktorů, což bylo za výše uvedených ekonomických podmínek logické. Navíc jeho dvě stěžejní postavy, Štěpánský a Panský, měly svá vlastní zaměstnání jako pedagogové.

V období druhé republiky vycházelo mnoho politických článků a především úvodníků pod zkratkou press., jíž se označovaly agenturní zprávy ČTK¹⁰⁹.

Po roce existence se Štěpánský vyjádřil k fungování týdeníku v posledním čísle roku 1938.

V kulturně politických úvahách o životě ve státě, jsme vždy doporučovali klid, věcnost a zdrženlivost; můžeme s určitostí říci, že jsme se nikdy nesnížili k hanobení lidí o stát zasloužilých, že jsme nerozlišovali politickou příslušnost těchto lidí při posuzování jejich zásluh a významu, že jsme v kritickém období velké národní tragédie nedali se v ničem strhnouti k novinářské nepředloženosti

¹⁰⁷ Chrudimské noviny, 3 (1940), 19. 10., č. 42, s. 1

¹⁰⁸ "Podstatnou část časopisů (asi 85%) redigují lidé, kteří nejsou žurnalisté. Jenom nepatrné procento listů, které nevycházejí denně, zaměstnává novináře, kteří by tuto práci vykonávali jako trvalé zaměstnání." Dolejší, V. *Noviny a novináři*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 287.

¹⁰⁹ "Československá tisková kancelář se jako státní úřad podléhající presidiu ministerské rady dostala pod přímý vliv agrární strany." Dolejší, Václav. *Noviny a novináři*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963, s. 24.

*(...) V těchto dobách těžkých jsme dali svůj list plně službě státnosti (používali jsme jen tiskových zpráv dodaných vládní tiskovou kanceláří) (...) Zdůrazňovali jsme stále svým spolupracovníkům, že Chrudimské noviny potřebují se zabývatí hlavně řešením naléhavých otázek místního významu a proto nemohou poskytovat příliš místa pro úvahy týkající se velkých idejí celonárodních a úkolů celostátních.*¹¹⁰

Ve stejném čísle v článku nazvaném *K zjednodušení krajinského tisku* neznámý autor po sloučení Zpravodaje Chrudimska tvrdil, že Chrudimské noviny zůstaly jediným místním týdeníkem. Snažil se též vzbudit dojem platnosti původně proklamované nezávislosti. *Jedině noviny ideově i hmotně nezávislé mohou plnití stoprocentně své poslání, pokud v mravní ukázněnosti sledují jen vyšší cíle a zájem celku (...)* List se neopírá o určitou finanční pomoc ani o určitý stav nebo stranu.¹¹¹

Také v první čísle roku 1939 se týdeník vyjádřil k problematice tisku. *Chrudimské noviny usilovaly o zlepšení místních poměrů v mnohém směru, s politováním však musíme konstatovati, že jejich hlasu nebylo dbáno tak, jak by toho zájem veřejnosti vyžadoval. Očekáváme, že nový politický život v tomto roce dodá více energie, pohybu a rozhodnosti veřejnému podnikání a přinese zlepšení a nápravu.*¹¹² Navíc redakce žádala, aby čtenáři napsali, co by si přáli v týdeníku změnit, což může být důkaz fungování zpětné vazby.

Za dobu trvání druhé republiky se ale rozsah témat zúžil. Navíc se změnil i způsob referování. Po příchodu nacistů z podtitulu vymizelo slovo „nezávislý“. Od poloviny března 1939 jde o Týdeník určený službě veřejných zájmů města Chrudimě a jeho kraje. Navíc se 12. 8. 1939 do hlavičky listu

¹¹⁰ Chrudimské noviny, 1 (1938), 31. 12., č. 52, s. 1

¹¹¹ Chrudimské noviny, 1 (1938), 31. 12., č. 52, s. 2

¹¹² Chrudimské noviny, 2 (1939), 7. 1., č. 1, s. 1

dostala informace, že Chrudimské noviny jsou list Národního souručenství. Úvodníky či politicky orientované články pak většinou noviny přebíraly od tiskové služby Národního souručenství nebo nacisty řízené tiskové agentury, jejíž tendenční a propagandistické informace týkající se většinou bojů německé armády či zpráv z tábora nepřítele se musely povinně otiskovat. Ke konci své existence, kdy tisk patřil pod kuratelů protektorátního ministra Moravce, otiskoval týdeník již převážně aktivistické články, jež propagovaly spolupráci s nacisty.

Potíže s vydáváním ale oznámily Chrudimské noviny již 2. prosince 1939. Stěžovaly si především na nedostatek finančních prostředků: *Následkem poklesu inzerce a zvýšení režie budeme pravděpodobně nuceni od 1. ledna 1940 vydávání Chrudimských novin zastaviti. Žádáme proto stále odběratele našeho listu, aby nám nezasílali předplatné na příští rok.*¹¹³

Nicméně se týdeník ve spolupráci s místní organizací Národního souručenství snažil existenci listu zachovat. V předposledním čísle roku 1939 žádaly Chrudimské noviny o trpělivost a podporu *při konečném stádiu jednání o udržení jediného chrudimského týdeníku – listu Národního souručenství, který je výsledkem obětavé práce početného kruhu místních i vzdálených redakčních spolupracovníků a má za úkol v dobrém souladu s nejvyššími zájmy celonárodními sloužiti veřejným zájmům města Chrudimě a jeho kraje*¹¹⁴.

¹¹³ Chrudimské noviny, 2 (1939), 25. 11. , č. 47, s. 3

¹¹⁴ Chrudimské noviny, 2 (1939), 16. 12. , č. 50, s. 3

O úspěšném konci vyjednávání informoval týdeník čtenáře hned následující týden v úvodníku *Nezastavíme: Za dva roky vycházení Chrudimských novin musel zjistiti každý jejich nezaujatý pozorovatel, že nejsou naprosto výtvozem nějakých osobních ambicí a tužeb názorově úzce vymezeného kruhu pracovníků. Převážná část jejich obsahu je jen odrazem současného dění a snažení veřejného života v našem městě a jeho okolí. (...) Dík akci místního vedení Národního souručenství je další vycházení Chrudimských novin v hlavních rysech zajištěno.*¹¹⁵ Poté týdeník zveřejnil seznam firem, jež se mu rozhodly pomoci formou rozsáhlejší inzerce za výhodnějších podmínek pro samotný list.

Chrudimské noviny vycházely po celou dobu existence ve formátu A3 většinou na čtyřech stranách. Pokud měly dostatek příspěvků od dopisovatelů z kraje, rozšířily vydání o další dvě strany. Umístění článků, velikost písma titulků, či zařazení fotografií se neustále měnilo.

Po člancích většího rozsahu následovala obvykle rubrika *Různé zprávy*. Nebylo to ale pravidlem. Často se jednotlivé rubriky střídaly. Zřejmě podle toho, jak uznala redakce za vhodné nebo podle rozsahu tématu. V rubrice *Různé zprávy* informoval týdeník čtenáře většinou od oznámení o úmrtí, sňatech, povýšení, odchodu do penze až po informace o valných hromadách místních podniků či zpráv ze zahraničí. Svoji rubriku zde měli například i sokolové, divadelní ochotníci, sportovci a legionáři. Většinou ji zaplňovali anoncemi na určité akce. Za první republiky se zde objevila i rubrika *Naše obrana*. V týdeníku vycházely také zápisy ze zasedání městské rady a zastupitelstva.

Některé rubriky ale nevycházely pravidelně. Jedna z nich se například objevila až po několika číslech. Informace v nich byly většinou krátké, zřídka komentovaly nějakou událost. V novinách se

---

¹¹⁵ Chrudimské noviny, 2 (1939), 23. 12., č. 51, s. 1

objevila i soudnička, jelikož ve městě rozhodoval krajský soud. Větší rozsah zabíraly obzvláště za protektorátu divadelní či hudební kritiky nebo sportovní reportáže. Za doby okupace, respektive od zahájení války v září 1939 většinou zaujímal úvodní místo propagandistický článek. Poté následovaly informace z dění v Národním souručenství. Zbývající obsah se věnoval místním událostem. Po Heydrichově nástupu do funkce zastupujícího protektora přibýly silně aktivistické články. Tento trend se udržel až do konce existence týdeníku.

Chrudimské noviny také používaly na svých stránkách fotografie, ale pouze sporadicky. Zpočátku se jednalo o portréty politiků či významných osob působících na Chrudimsku. Pravidelně se zde objevovaly propagandistické fotografie až za okupace. Většinou měly prezentovat válečné úspěchy wermachtu. V této době nechyběly ani karikatury politiků západních velmocí. Ještě na počátku okupace týdeník otiskoval reprodukce děl s národními motivy od českých malířů.

Umístění inzertních oznámení a reklam a jejich zřetelné odlišení od žurnalistických útvarů bylo v týdeníku po celou dobu vydávání komplikované. Ty z nich, které byly graficky rozlišitelné, vkládala redakce libovolným způsobem. Někteří inzerenti měli stálý prostor jako místní občanská záložna, spořitelna, firma Polický-Popper později Polický- Riekner nebo Květiny Vaněk. Problém spočíval u těch, jejichž inzerce se graficky neodlišovala od zpravodajského textu.

6. Obsahová analýza - praktická část

6. 1. Analýza prvního období

Úvodní část obsahové analýzy postihující období od ledna 1938 do prvního říjnového dne stejného roku byla s ohledem na politickou změnu homogenní a konzistentní.

Prvořadým tématem, jemuž se v této době věnovaly i Chrudimské noviny, se jednoznačně ukázaly národní rozepře se sudetskými Němci a s nimi související napjatý vztah s nacistickým Německem. V prvním zkoumaném období vyšlo celkem třicet osm úvodníků. Šestnáct z nich tvořily texty s **národnostní problematikou**. U sedmi se jako autor uvedl odpovědný redaktor, u zbývajících devíti textů se jednalo o produkty Československé tiskové kanceláře. Nejvíce se tématu věnovaly Chrudimské noviny v červnu, a to hned čtyřikrát.

První úvodník vyšel pod titulkem *Minulost a budoucnost* 29. ledna 1938.¹¹⁶ Napsal ho odpovědný redaktor Štěpánský. Z citace bylo zřejmé, že názorovou autoritou pro něho byla hlava státu: *Podle slov presidenta Dr. Edvarda Beneše máme právo se domnívati, že nejkritičtější chvíle našeho státního života již minuly. Autor se jednoznačně profiloval jako stoupenec demokracie: Mnozí lidé se zcela nepromyšleně ohlížejí stále kolem sebe a žádají, abychom se řídili tím, co dělá ten či onen soused, a zapominají, že pro jiné národy a státy platí jiné podmínky a předpoklady. Štěpánský nakonec porovnával praktiky různých politických režimů se zjevnou narážkou na nacisty: Vše bylo konáno bez vnitřních otřesů, bez násilí, krveprolévání, zrazování zásad lidskosti a bez pokořování občanů na pouhé pasivní tvory.*

K tématu se vrátil odpovědný redaktor v úvodníku 26. února. V článku pod titulkem *Dvě státnické otázky* vyjádřil ale určitou obavu: *Vidíme, že není v naší moci znemožňovati šíření určitého neklidu zvenčí, ale tím spíše je povinností všech zjednávat klid uvnitř (...) Bližící se oslavy 20letého jubilea národního čs. odboje, sokolské národní síly a obnovení státní samostatnosti, snad vzpruží i umdlévající, nedůvěřivé a postrašené a dají odpověď opovážlivým.*¹¹⁷ Štěpánský nepoužil ostrou

¹¹⁶ Chrudimské noviny, 1 (1938), 29. 1. , č. 4, s. 1

¹¹⁷ Chrudimské noviny, 1 (1938), 26. 2. , č. 8, s. 1

rétoriku. Příkladem zde mohou být eufemisticky pojmenované otevřené hrozby nacistů jako „*určitý neklid*“.

Reakci týdeníku z pochopitelných důvodů vyvolal i anšlus v Rakousku. Odpovědný redaktor v úvodníku *Nebojíme se, neboť jsme připraveni* z 18. března ocenil postoj vlády i obyvatel státu k vývoji u Rakušanů: *Jestliže se již dávno v mnohých státech podivují klidu a rozhodnosti, s jakou u nás nejvyšší státní orgány a veškeré obyvatelstvo pohlíží stále na nové, dalekosáhlé akce německé říše, byl v poslední době tento podiv jistě velmi vystupňován, neboť Československá republika zachovala také naprostý klid při prudkém spádu událostí v Rakousku.*¹¹⁸ Autor dodával čtenářům sebedůvěru a zdůrazňováním slova „*klid*“ se snažil přesvědčit, že agresivní postoj by u světové veřejnosti mohl vyvolat zápornou odezvu. Pocit, že se lze ubránit v případě napadení, umocňovaly následující řádky: *Učinili jsme vše, co bylo možno, náš stát byl proměněn v evropskou pevnost prvního řádu, vyzbrojenou tak dokonale, jako snad žádná jiná země ve starém zemědělu (...)* *Lze proto říci, že za těchto okolností Československo není bezprostředně ohroženo a že si troufá republiku zajistiti i pro dobu příští.* Nicméně na konci úvodníku autor již připustil vážnost možných důsledků: *Nebezpečnou situaci, jež plyne z našeho nového zeměpisného postavení, nutno ovšem bráti na pořad denních záležitostí.*

Sudetští Němci pod vedením Henleinovců si stále kladli ze strany Československa nepřijatelné požadavky ohledně vyřešení národnostního statutu. Referovat o tom neopominuly ani v úvodníků s titulkem *Politika a obrana státu*¹¹⁹ Chrudimské noviny. Odpovědný redaktor napsal: *Soustřeďují-li se naši Němci k tomu, aby nám přednesli své požadavky, je nutno, abychom se sjednocovali i my*

v tom, jak nejlépe na tyto požadavky reagovati. Nemyslíme tím nějaké totalitní sjednocování politických stran a ideologií, v němž někteří hledají naši jedinou spásu.

V podstatě poprvé odpovědný redaktor vyjádřil naplno postoj vůči systému politických stran v Československu. Odmítl sice totalitní sjednocení, na druhou stranu ale napadl partikulární stranické zájmy: *Každé využívání situace k úzce stranickým a sobeckým politickým zájmům je možno dnes označiti přímo za sabotáž obranné práce a za útok proti bezpečnosti státu.*

První zmínku o tom, že by se republika, pokud by byla napadena, neubránila sama, přinesl úvodník s titulkem *Předvolební rozjímání* z 21. května.¹²⁰ Autor tvrdil, že Československo má v případě válečného konfliktu spojence. Důvěra v jejich pomoc je z následující citace čitelná: (...) *není možné dotknouti se Československa, aniž by byly dotčeny velmi vážné zájmy těch nejvýznamnějších států evropských (...)* *Není třeba zmiňovati se o pochopení a dobré vůli, které byly vůči zástupcům Velké Británie a Francie projeveny na naší straně (...)* *Nezůstáváme osamoceni ve svém zápasu s německým, který trvá již tisíc let. Jevišťe tohoto zápasu a jeho obzory se proti předešlým dobám nesmírně rozšířily.*

Týdeník pak v agenturním úvodníku ze 4. června¹²¹ reagoval v článku *Marná propaganda* na květnovou mobilizaci. Autor vyzdvihoval disciplínu voličů při obecních volbách a kritizoval praktiky nacistů: *Byl, je a bude u nás klid. S tím se nemůže smířit cizí propaganda, která se chytá*

---

¹¹⁸ Chrudimské noviny, 1 (1938), 18. 3. , č. 11, s. 1

¹¹⁹ Chrudimské noviny, 1 (1938), 2. 4. , č. 13, s. 1

¹²⁰ Chrudimské noviny, 1 (1938), 21. 5. , č. 20, s. 1

¹²¹ Chrudimské noviny, 1 (1938), 4. 6. , č. 22, s. 1

každé příležitosti, aby dokázala, že u nás je neklid, a že zejména Němci jsou u nás utlačováni. Jak to ve skutečnosti vypadá, je nejlépe vidět z toho, že tisíce a tisíce Němců již po dvě neděle mohly demokraticky volit svoje zástupce do obecních zastupitelství (...) Cizina uznala, že nutná vojenská opatření byla provedena rychle a rázně. Obšírněji se také zabýval propagandou vůči Československu. Mimo jiné navrhoval, aby občané nahlašovali všechny, kteří ji šíří. Dá se říci, že v tomto případě šlo o určitou kontrapropagandu¹²²: (...) *Nepřátelské síly útočí nejenom na vojenskou sílu, ale také na mravní sílu, občanskou pevnost a odolnost obyvatelstva, aby v nich vyvolaly stísněnost a neklid...S tímto druhem propagandy musíme všichni počítat; každý z nás může býtí vojákem proti tomuto druhu propagandy. Je to prosté: nechat zjistit každého, kdo šíří nesmyslné pověsti a nepravdivé zprávy.*

Způsob takzvané šeptané propagandy kritizoval 11. června i článek s titulkem *S klidem dál*¹²³:
V poslední době se náš stát stává opět předmětem ostré zahraniční propagandy našich odpůrců (...)
*Pro každý den se vymýšlejí nové lživé senzace. Jaký účel má tato propaganda? Jde jí o to, aby rozvrátila naše nervy. Přes všechny tyto lži ví celý myslící svět, že naše volby se konaly zcela klidně a korektně a naše obranná opatření měla a mají v pohraničí i v cizině veliký účinek. Spojení „myslící svět“ dávalo zřetelně najevo postoj k nacistům. Další slova měla opět připomenout, že Československo má spojence, na které se může spolehnout: *Otázka Československa stala se otázkou evropskou a každá neobratnost nebo smělost musí mít katastrofální následky(...)* *My můžeme býtí prozatím spokojeni jako prvním jistým výsledkem, všeobecným uznáním, že nebudeme ponecháni**

---

¹²² "Propaganda jako forma persvazivní komunikace, záměrná a systematická snaha o formování představ, ovlivňování a usměrňování citů, vůle, postojů, názorů, mínění a chování lidí za účelem dosažení takové reakce, která je v souladu s úmysly a potřebami propagandisty ... Kontrapropaganda - tj. aktivní vyvracení a potlačování protichůdných nebo neidentických propagandistických konceptů. Tento souboj může nabyt charakteru psychologické války, kdy nejde jen o změnu postojů a chování, ale o dosažení určitých, velmi konkrétních cílů (zvl. v době reálné války)." Reifová, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portal, 2004, s. 192 - 194.

¹²³ Chrudimské noviny, 1 (1938), 11. 7., č. 23, s. 1

tváři v tvář Němců sami. Po úspěchu mobilizace a poklidném průběhu voleb bylo v týdeníku znát větší sebevědomí, které dokresluje u tohoto článku i výmluvný titulěk.

To, že mobilizace byla pro novináře velké téma, dokazuje i úvodník podepsaný odpovědným redaktorem s názvem *Pro obranu státu* z 18. června¹²⁴. Na obecný a většinou nekonfrontační slovník, který týdeník používal, zněly tentokrát Štěpánského slova ostře: *Českým lidem a určité části německého obyvatelstva bylo tímto zákrokem ulehčeno nésti těžké břímě: přijímati klidně a s největším sebezapřením pravidelné protistátní provokace a projevy nemístné nadutosti některých německých korporací a občanů a zvláště Henleinovy mládeže (...)* Zde byl dán jasný důkaz československého pacifismu: *cizího nic nechceme, své budeme bránit do krajnosti.* Z citace jasně vyplývalo, že i přes rozhořčený tón autor rozlišuje mezi samotnými sudetskými Němci. Tématu se samozřejmě věnovali autoři i v dalším obsahu týdeníku než jen v úvodnicích. Ostatních článků bylo celkem patnáct.

Optimismus týdeníku vrcholil 25. června. V úvodníku *Změna německé taktiky*¹²⁵ otiskly Chrudimské noviny agenturní článek, ve kterém byl autor přesvědčen, že nacisté musejí přejít do defenzívy: *Německo pociťuje správně, že prudkým, brutálním nárazem dosáhlo by patrně toho, že by nejen narazilo na kámen, nýbrž zmobilisovalo proti sobě patrně znovu celý svět jako v roce 1914 ... válka po těch všestranných přípravách a různých promeškaných příležitostech jeví se dnes pro nejdůležitějšího útočníka téměř beznadějnou.*

¹²⁴ Chrudimské noviny, 1 (1938), 18. 7., č. 24, s. 1

¹²⁵ Chrudimské noviny, 1 (1938), 25. 7., č. 25, s. 1

Tématem se poté týdeník více zabýval až 6. srpna 1938, kdy přijel do Československa lord Runciman, aby posoudil, zda-li mohou Němci jako menšina žít ve společném státě s Čechy. V úvodníku *Co znamená příjezd lorda Runcimana*¹²⁶ se dříve optimistický tón vytratil.

Týdeník otiskl článek, který se přikláněl již ke znatelnému kompromisu: *Lord Runciman přichází do Československa s posláním docela otevřeným, nalézt řešení objektivní, vyhovující sice všem oprávněným nárokům menšinových národností, ale zároveň chránící svrchovaný zájem Francie a Anglie na silném a zdravém Československu. Při dobré vůli vůči společnému státu a míru řešení se najde. Nebude-li na druhé straně dostatek této vůle, bude vůli útočné čelit takto jednotná obrana velkých mocí evropských, jichž převaha sil je dnes nesporná.* V týdeníku i nadále spoléhali na pomoc ze strany spojenců.

Další agenturní úvodník komentoval 13. srpna¹²⁷ pod titulkem *Berlínský doprovod k pražským poradám* okolnosti kolem Runcimanovy návštěvy. Autor protestoval proti nacistické propagandě, jež podle něho přecházela k otevřeným výhrůžkám o napadení¹²⁸: *I ve výrazu bylo tentokrát použito takových forem, že to předstihlo daleko všechny dosavadní výkony berlínské propagandy. Ozývaly se dokonce hrozby a pohrůžky, že napříště bude učiněno proti československým letounům podobné opatření, jaké učinila francouzská vláda proti přeletům ze Španělska. To znamená, že se nám dává*

¹²⁶ Chrudimské noviny, 1 (1938), 6. 8., č. 31, s. 1

¹²⁷ Chrudimské noviny, 1 (1938), 13. 8., č. 32, s. 1

¹²⁸ "Základní metody nacistické propagandy se dají shrnout jako souzvuk všech zdrojů propagandy, jednoduchost, monotónnost a polemická útočnost, rafinovaná manipulace reality či primo lhání." Reifová, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004, s. 193.

na srozuměnou očekávat ostrou střelbu, když napříště některý čsl. letoun zabloudí nad říšskoněmecké území.

Týdeník také často přetiskoval články z jiných periodik. Většinou se jednalo o demokraticky smýšlející tisk. Například v článku z Přítomnosti nazvaném *Adolf Hitler z 27. srpna*¹²⁹ polemizoval autor s vůdcovým ctitelem Angličanem G.W. Princem: *Miluje prý psy, s nimiž prý cítí jako s lidmi, ale s lidmi nakládá hůře než se psy.* Ve stejném čísle týdeník vydal článek s výběrem názorů na politickou situaci v Československu s titulkem *Co se o nás vykládá.* Jeden z nich od londýnského dopisovatele říšské Deutsche Allgemeine Zeitung se stavěl proti existenci republiky: *Československo v jeho dnešní formě nelze udržeti a v zájmu evropského míru udrženo býti nesmí.* Je to ojedinělá ukázka toho, že týdeník v této době nabídl i názor druhé strany.

Agenturní úvodník *Anglie a Československo*¹³⁰ z počátku září se už zcela jednoznačně odvolával na pomoc spojenců. Autor jako by byl smířen s velkými ústupky, jež budou Češi muset učinit pro záchranu republiky: *Můžeme si býti tedy jisti, že budeme míti Anglii na své straně, kdyby Němci at' zde, či za hranicemi chtěli sáhnout k násilí (...) Němci mohou si býti právě tak jisti tím, že britská vláda učiní vše, aby se vyhnula válečné katastrofě, do níž by musela býti stržena, a udělá tudíž vše možné, aby německé požadavky uspokojila.* O tom, jak byla situace napjatá, sděloval i další obsah: *Je vidět, že jde o strašlivou zkoušku nervů v situaci tak složité národně politicky i mezinárodně*

¹²⁹ Chrudimské noviny, 1 (1938), 27. 8. , č. 34, s. 2

¹³⁰ Chrudimské noviny, 1 (1938), 3. 9. , č. 35, s. 1

politicky, jaká snad tu v historii ještě nebyla. Musíme dokázat, že se nedáme strhnout k žádné nedomyšlené akci, která by nás mohla připravit o sympatie a podporu světové veřejnosti a rozhodujících vlád evropských. Poslední věta naznačovala také určité váhání a jistý odklon od dřívějšího přesvědčení, že spojenci se bez výhrad postaví za mladou republiku.

I když se nejednalo o úvodník, věnoval se týdeník tématu i 10. září, kdy opět přetiskl názory autorů Přítomnosti.¹³¹ Jeden z nich porovnával poměr sil diktátorských států na jedné straně a demokratických zemí a Ruska na straně opačné: *Co však víme určitě, že i kdyby Itálie šla s Německem, což není zcela pravděpodobné, budou diktátorské státy na dlouhé generace naprosto zničeny. Vyčerpány jsou již dnes.* Druhý z nich se zabýval nacistickou propagandou, která musela být pro obyvatele republiky neúnosná: *Nestřili se na tělo, nýbrž na duši. Nejde o to, aby byla zničena armáda, nýbrž odpůrcův rozum.*

Zlom přišel posléze 24. září v úvodníku s titulkem *Dějinný den – 21. září 1938*¹³² od odpovědného redaktora, který komentoval nátlak spojenců na československou vládu, aby ustoupila požadavkům nacistů: *Rozhodnutí, které ohromilo nás všechny a zalilo nesmírným smutkem všechna upřímná československá srdce. Zrazení od svých přátel, zůstali jsme sami sobě ponecháni. Víme, že vina za tyto kroky naší vlády není v ní samé – není v nás, učinili jsme vše, co bylo v naší moci, odhodláni jsme byli i k největším obětem, ale naše síly by nestačily, pozbyli jsme v nejkritičtější chvíli pomoci svých bývalých spojenců.* Autor emotivně popisoval kritickou situaci, z které vinil Anglii a Francii. Nicméně i přesto věřil v budoucnost Československa, i když tentokrát ve zcela jiných podmínkách:

¹³¹ Chrudimské noviny, 1 (1938), 10. 9., č. 36, s. 2

¹³² Chrudimské noviny, 1 (1938), 24. 9., č. 38, s. 1

*My nejsme vinni, nemusíme se bát kritiky svých příštích generací. Zápas není ukončen, půjdeme proto opět pevně a statečně vstříc dnům příští. Ve stejném čísle vyšel i článek *Nejdramatičtější údobí*, který obhajoval nezbytnost vyhlášení stanného práva v sudetských oblastech: *Opatření ukázala, že naše země jest tvrdým koláčem pro všechny ty, kdož by si chtěli do něho zakrojiti.**

Kvůli termínu uzávěrky otiskl týdeník až 1. října agenturní článek *Všichni jsme vojáky*¹³³ o průběhu druhé mobilizace: „*Na rozkaz presidenta Dra. Edvarda Beneše, vrchního velitele československé branné moci, byla vyhlášena 23. září mobilisace. Nyní nastala chvíle, kdy jsme vojáky všichni. Být vojákem znamená v první a poslední řadě: Kázeň, naprostou kázeň! Vojáci všech národností v naprosté kázni uposlechli mobilisačního rozkazu (...) V naprosté kázni vykonávejte své občanské povolání, jak nejlépe umíte (...) Českoslovenští vojáci v občanském šatě! Pamatujte: Kázeň, iniciativu, kamarádství!* V článku se několikrát opakovalo slovo „kázeň“. Zřejmě proto, aby obyvatelé zachovali rozvahu a vyčkali dalších pokynů vládnoucí garnitury.

Ve stejném čísle se autor pod zkratkou *á* v článku *Nedáme se rozvrátit panikářstvím* snažil bránit elitu státu před útoky protivníků: *Odmítejte na místě každého pomlouvače a panikáře! Kdo poslouchá zprávy nepřátelské propagandy je panikář a rozvratník. Ti z našich lidí, na které nepřátelská propaganda nejvíce útočí, přinášejí nyní pro náš stát největší služby, proto je proti nim ta nenávisť. Vy je braňte!* Konkrétní situaci na Chrudimsku pak popisuje Rudolf Panský: *Té noci lidé s holýma rukama, zastavovali jedoucí auta a žádali je, aby je dovezla na nejbližší stanici, aby mohli popřípadě již ráno hlásiti se na místě (...) Pohotovost úřadů, nadšení lidu, dopravní prostředky, vše spolupůsobilo v udivující souhře, která vyvolala v nás slibné naděje do budoucna,*

---

¹³³ Chrudimské noviny, 1 (1938), 1. 10. , č. 39, s. 1

naděje, které odnímají tomu volání „nedáme se!“ povahu fráze a činí z něho reálné heslo. Názory Chrudimských novin v tuto chvíli korespondovaly s většinovým smýšlením národa.

Dalšími tématy, jimž se týdeník věnoval v prvním sledovaném období, byla **obranná politika** státu a **volby do obecních zastupitelstev**. První téma se objevilo v úvodnicích čtyřikrát, druhé třikrát.

Dva texty s volební tematikou publikoval odpovědný redaktor, jeden autor skrývající se pod zkratkou K. Kromě úvodníků se tématem zabývalo i dalších devět článků. Prvně zmínil volby úvodník odpovědného redaktora *Budou volby do obcí¹³⁴: Období největší hospodářské krise a napjatých událostí zahraničně politických bylo v obecních správách jistě činitelem ne bezvýznamným. Přáli bychom si, aby v době dvacátého výročí trvání republiky dávaly i obecní volby vysvědčení o postupném zdokonalování našeho života politického i hospodářského (...) Proto, že všeobecné volební právo dává i tomu zcela prostému občanovi do rukou moc rozhodovati svým hlasem o správě obecních záležitostí, plyne z toho i předpoklad, že každý volič bude postupovati před volbami i při volbách s náležitou rozvahou, že bude hledati způsob, jak jednati, aby co největší měrou přispěl k všeobecnému prospěchu.*

Před květnovými volbami v Chrudimi otiskl týdeník místo úvodníku rozhovor odpovědného redaktora se starostou Káškem. Pod titulkem *Správa města Chrudimě¹³⁵* spolu hovořili o obecních záležitostech: *Mohu prohlásiti, že situace města, loňským rokem počínaje, se finančně lepší (...) V první řadě obec, jak nejlépe mohla, zmírňovala osud nezaměstnaných pomocí ministerstva soc. péče a spořitelny.* Odpovědný redaktor se ptal na vztah starosty k týdeníku: *Vítám každé*

¹³⁴ Chrudimské noviny, 1 (1938), 9. 4. , č. 14, s. 1

¹³⁵ Chrudimské noviny, 1 (1938), 7. 5. , č. 18, s. 1

úsilí tisku, které se snaží podporovati činnost města pobídkou k práci neb spravedlivou kritikou, a protože Chrudimské noviny v tomto směru jednají, jest mé stanovisko k vašim novinám příznivé.

Jelikož se jednalo o regionální týdeník, je poněkud překvapivé, že se tématu voleb nevěnoval podstatně více.

Pod dvěma úvodníky, které se zabíraly **obranou státu**, byli jako zdroje uvedeni autor pod zkratkou J.V. a ruský legionář. Dalších článků týkajících se tématu bylo patnáct.

Autor podepsaný jako ruský legionář vyjádřil v úvodníku s titulkem *Brancům všem*¹³⁶ kritický postoj k občanům, kteří nevěřili v obranu politiku nebo sledovali soukromé zájmy: (...) *Avšak nebezpečí prožívaná před několika dny, hrozící ze zásahu Německa do svobody a samostatnosti Rakouska, ze zásahu, kterým přes jednu jedinou noc bylo z mapy Evropy Rakousko vymazáno, postavila před oči nás všech od prvního do posledního problém naší obrany důtklivě v celé jeho nahotě, opravdovosti a velikosti (...) Ale smíme si také říci, že i my máme velmi bohaté vojenské ctnosti, že jsme jimi silni tak, abychom dovedli donutiti každého, aby tu naši vůli po míru respektoval? (...) Pan ministerský předseda ve svém posledním vládním prohlášení musel se zmíniti o poražencích, kteří se svým chováním vyloučili s mravního solidarismu našeho občanstva (...) snad každý z nás poznal takové poražence, kteří projeví jen strach o své vkladní knížky, o své muže, o své synáčky a jiné statky osobní. Jest jenom otázka, kolik poraženců celkem bylo a kolik by jich bylo ještě přibýlo, kdyby došlo do krajnosti (...) Bylo jistě statečností jíti do války dobrovolně v prvních měsících nadšení. Ale bylo neocenitelným hrdinstvím jíti do ní dobrovolně znovu (...) A jaká*

---

¹³⁶ Chrudimské noviny, 1 (1938), 16. 4. , č. 15, s. 1

z toho příkladu vyplývá povinnost pro vás, přítomnou mladou generaci národa? – Nesporně je to povinnost jediná, abyste totiž dokázali, že jste generace krví bojovníků za dobytí svobody zušlechtěná, vyzráváním ve svobodné a samostatné republice zdokonalená, ještě opravdovější a odhodlanější (...) nikdo nemá právo ukazovati veřejně polekanost a pokleslost ducha, strach, ani lhostejnost.

V bojovném duchu se nesl i úvodník *Cesta k míru*¹³⁷ od J.V., který kritizoval pacifisty: *Proti těmto teoretickým zastáncům míru za každou cenu, nepočítajícím s realitou života, musel i několikrát vystoupiti i prezident T. G. Masaryk, vyvraceti jejich omyly a dokazovati, že po cestě jimi vytyčené, nedošlo by se k míru, ale k životu v otroctví, v němž by museli svou krev prolévati v cizích službách ...Národ i stát, který by v obraně své samostatnosti a svého území i při podpoře Společnosti národů nevytrval do posledního dechu, mohl by snadno být obětován.*

Je patrné, že ohledně tohoto tématu poskytoval týdeník prostor názorům, které volaly po aktivní obraně. Vypovídal o tom i rozsáhlý celostránkový článek pod titulkem *Po dvaceti letech vzpomíná ruský legionář*¹³⁸: *Ani dnes, právě tak jako my legionáři před dvaceti lety, nežijeme ve stavu mírovém a nesmíme žít v omylu, že věc našeho národa je dostatečně obstarána našimi diplomatickými jednáními (...) musíme vydržet v bdělosti a připravenosti, musíme se státi trvale národem ve zbrani.*

To, že byly Masarykovy myšlenky stále inspirativní, se ukázalo i o několik měsíců později, kdy k tématu psal úvodník *Občanstvo obraně státu*¹³⁹ autor pod zkratkou T. K. Napadl pasivní postoj

¹³⁷ Chrudimské noviny, 1 (1938), 26. 4. , č. 16, s. 1

¹³⁸ Chrudimské noviny, 1 (1938), 16. 7. , č. 28, s. 1

¹³⁹ Chrudimské noviny, 1 (1938), 17. 9. , č. 37, s. 1

části obyvatel několik dní před podpisem Mnichovské dohody: *Žít v otroctví je horší než smrt, řekl kdysi president Osvoboditel a těmi slovy vyjádřil nejplastičtější cenu svobody. Bohužel, jak minulé i současné dějiny ukazují, uvědomují si tuto skutečnost někdy mnozí občané i celé národy – pozdě.*

Nemalou pozornost věnovaly Chrudimské noviny i **osobnostem**. Celkem vyšlo na toto téma osm úvodníků. Čtyři z nich napsal odpovědný redaktor, jeden farář církve československé Bohumil Smetánka.

Týdeník nabízel doslova oslavné články na Masaryka, prezidenta Beneše či ministerského předsedu Milana Hodžu. Štěpánský v jednom z nich opět prokázal svůj kladný postoj k Benešovi¹⁴⁰: *Svět se podivuje klidu a rozhodnosti, které Československo v cizině ukázalo v posledních dnech. Přesvědčili jsme se, že tento klid a tato rozhodnost a pohotovost osvědčily se jako nejlepší prostředky obrany proti nepříteli. Klid, vzájemná důvěra a shoda, soustředěnost, sebevědomí a nebojácnost jsou nejcennější statky, které mají a mohou v této chvíli přinést státu přední mužové i nejširší vrstvy národa. A proto v této mimořádné době opět s větší porozuměním a vděčností oslavujeme narozeniny našeho šlechetného p. presidenta dr. E. Beneše.*

Obdobně byl zaměřen i úvodník faráře Smetánky pod titulkem *Ještě nedohořelo*¹⁴¹: *Jasná a pořádná živá je řeč 6. července. Roku 1938 bude jí nasloucháno tím dychtivěji, čím napjatější je boj československé pravdy proti lžím a propagandám. Vždyť jsme dnes všichni jako národ v témž postavení, v jakém asi byl Hus, když hájil pravdu – až do nejzazších mezí, až k smrti ji hájil*

¹⁴⁰ Chrudimské noviny, 1 (1938), 28. 5. , č. 21, s. 1

¹⁴¹ Chrudimské noviny, 1 (1938), 2. 7. , č. 26-27, s. 1

Poslední úvodník vztahující se k tématu vyšel pod titulkem *K 14. září*¹⁴²: *Jednáme jen v duchu jeho odkazu, chceme-li se dohodnouti se všemi, kteří s námi sdílejí společnou domácnost, společný stát. Ale jednáme také v jeho duchu, chceme-li býti připraveni, když bychom svoji státní a národní svobodu musili hájiti tvrdě, třeba i železem (...) Půjdem-li s Masarykem dále, projdeme dobou neklidu v lepší budoucnost, abychom v klidu a míru mohli uskutečňovati jeho myšlenky.*

Na druhou stranu existovala ale témata, která týdeník spíše ignoroval. Za sledované období například vyšel pouze jeden úvodník věnující se **situaci židovského etnika**. Pod titulkem *Židé mezi námi*¹⁴³ odpovědný redaktor psal: *Židé jsou v naší republice plnoprávními občany, jako ve všech demokratických státech (...) Je přirozené, že přenáší-li se po celou řadu let neustálý neklid a tuhý boj o nejzákladnější podmínky, o vlastní bytí, jestliže určití lidé, jako nehodné ovce, jsou vyřaďováni z práv svých spoluobčanů, má to za následek vytváření určitých vlastností ne vždy běžných u jiných lidí (...) Klidné životní poměry, jež jim jsou dopřány v našem státě, budou-li rozumě využity, mohou přinést dobré ovoce na obou stranách. Avšak souhlasíme s názorem Peroutkovým (v 3. čísle Přítomnosti): není žádoucí k nám přistěhovalectví Židů z oněch států, kde jim je upíráno přístřeší. Umělým způsobem měniti ustálený poměr židovského obyvatelstva v našem státě by nebylo užitečné pro ně, ani pro nás. I když se Štěpánský vyslovil pro pokojné soužití, na druhou stranu protestoval proti přijímání židovských uprchlíků ze zemí, kde byli pronásledováni.*

Týdeník překvapivě nevěnoval velkou pozornost ani **všesokolskému sletu**. Ač v něm rubriku sokolové měli, většinou obsahovala texty organizačního rázu. V úvodníku se objevilo téma pouze jednou pod titulkem *Po všesokolském sletu*¹⁴⁴. I tentokrát se text vracel ke vztahu Němců a Čechů:

¹⁴² Chrudimské noviny, 1 (1938), 10. 9. , č. 36, s. 1

¹⁴³ Chrudimské noviny, 1 (1938), 19. 2. , č. 7, s. 1

¹⁴⁴ Chrudimské noviny, 1 (1938), 16. 7. , č. 28, s. 1

Jestli mívaly sokolské slety od svých počátků a již před světovou válkou svůj význam propagační, oč větší jejich význam v takové době jako je nyní? (...) Tu se ukázalo, že u nás jsou dány předpoklady pro klidnou spolupráci, k jednání o poctivou dohodu pro vzájemné soužití, neboť naše demokratické cítění a smýšlení (já pán – ty pán) vidí v každém sobě rovného.

Četnost úvodníků		
Národnostní problém	16	Číslo vydání: 3, 4, 8, 11, 13, 22, 23, 24, 25, 30, 31, 32, 33, 35, 38, 39
Obranná politika	4	10, 15, 16, 29
Obecní volby	3	14, 18, 19, 20
Osobnosti	8	5, 9, 12, 17, 21, 26-27, 34, 36
Židovská problematika	1	7
Všesokolský slet	1	28
Ostatní	4	1, 2, 6, 37
Celkem	38	

Komentář: Celkem Chrudimské noviny otiskly třicet osm úvodníků. Tabulka dokládá, že týdeník politická témata zohlednil, až na čtyři, ve všech úvodnicích. Téměř polovina se týkala národnostního problému, který se nicméně objevoval i v dalších politicky zaměřených tématech. Další článků uvnitř listu, jež reflektovaly národnostní problematiku bylo patnáct. I když se na obrannou politiku zaměřily pouze čtyři úvodníky, i zde se článků uvnitř týdeníku objevilo patnáct. Tři úvodníky se věnovaly obecním volbám. Další článků na toto téma otiskl týdeník devět. Chrudimské noviny daly značný prostor i úvodním článkům o osobnostech, vyšlo jich osm. Pouze po jednom pak zmínily židovskou problematiku a všesokolský slet. Jen ve čtyřech úvodnicích z celkového počtu se politické téma neobjevilo. Pro jejich marginální a pro analýzu nepodstatnou intenci jsem se jimi podstatněji nezabýval.

Národnostní problém		
Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Pevný postoj, neústupnost, pokračování v ideové tendenci první republiky	Opření se o názor prezidenta Beneše, kladný výsledek komparace s jinými režimy	Minulost a budoucnost (Štěpánský)
Povzbuzení pro setrvání na stávajících hodnotách, rozvaha	Odkaz na symboly státnosti: legie, sokolové	Dvě státnické otázky (Štěpánský)
Zachování rozvahy a klidu	Okolní státy obdivují klid v republice po anšlusu	Nebojíme se, neboť jsme připraveni (Štěpánský)
Dodání sebedůvěry	Republika je perfektně vyzbrojena pro případ války	
Jednota	Kritika partikulárních stranických zájmů	Politika a obrana státu (Štěpánský)
Setrvání na liberálně demokratických hodnotách	Jednota ano, ne totalitnímu sjednocování	
Povzbuzení, existuje někdo, na koho se republika může v případě nouze spolehnout	Anglie a Francie jsou na straně Československa, Německo jde proti jejich zájmům	Předvolební rozjímání (agenturní článek)
Obhajoba rozhodnutí politických elit	V klidu a demokraticky mohli volit i Němci, zahraničí mobilizaci schválilo	Marná propaganda (agenturní článek)
Vyvolat aktivistický postoj	Nahlásit šířitele propagandy	
Vyvracení propagandy	„Vymyšlení lživých senzací“	S klidem dál (agenturní článek)
Uklidnění, protivník si nemůže nic dovolit	Tvrzení, že Československo nečelí hrozbám nacistů samo, jeho problém je již evropský	
Obhajoba rozhodnutí elit mobilizovat	Ulehčení života obyvatelům, kteří „odmítají protistátní provokace“	Pro obranu státu (Štěpánský)
Uklidnění, posilování sebevědomí	Ozbrojený konflikt je nemožný, proti záměrům nacistů stojí většina evropských států	Změna německé taktiky (agenturní článek)
Příprava na zřejmé ústupky ale pouze po určitou hranici	„Při dobré vůli se řešení najde“ Pokud ne, evropské velmoci se nacistům postaví	Co znamená příjezd lorda Runcimana (agenturní článek)
Dokázat nepřijatelnost nacistické propagandy	Nacisté hrozí střelbou na čsl. letadla	Berlínský doprovod k pražským poradám (agenturní článek)
Nabádání ke klidu	Nedáme se strhnout k nepředloženostem, abychom nepopudili velmoci	Anglie a Československo (agenturní článek)

Určitá rezignace, osud republiky už není zcela v rukou jejích obyvatel	Anglie nechce do války, bude se snažit o kompromis	
Nalezení viníka stávající situace	„Zrazení od svých přátel, zůstali jsme sami sobě ponechání“	Dějinný den – 21. září 1938 (Štěpánský)
Nesmíření se se situací	„Zápas není ukončen“	
Mobilizovat	Casté opakování slova kázeň	Všichni jsme vojáky (agenturní článek)

Komentář: V kategorii záměru týdeník třikrát upozorňoval čtenáře, aby nezapomínal na demokratickou tradici první republiky a tyto hodnoty hájil. Se stejnou četností se objevovalo povzbuzování, že v případném konfliktu s Německem nám pomohou spojenci. V určitých obměnách se kategoriemi prolínalo nabádání k zachování klidu, zejména v případě odezvy na nepřátelskou propagandu. Týdeník obhajoval politická rozhodnutí vládnoucí elity, která kromě kritiky partikulárních stranických zájmů, nezpochybňoval. Ke konci období je znatelný ústup od vyhraněných stanovisek a jisté váhání zaujmout jednoznačný postoj. Obrat nastává při hledání příčin neúspěchu.

Prostředky, jež týdeník použil pro své záměry, bylo zejména připomínání symbolů státnosti. Utrvování, že v případném konfliktu pomohou republice demokratičtí spojenci. Do slovníku Chrudimských novin se dostávaly výrazy jako „klid“ a „rozvaha“. Podstatnou složkou obsahu bylo i zabezpečování, že republika je připravená se bránit. Po změně situace se prostředky změnily. Je ihned nalezen viník. Přichází pokus mobilizovat čtenářovo vědomí k nutnosti bránit se.

Až na tři výjimky nevybočují titulky z málo konfliktního obsahu. Zároveň jim chybí originalita. Za poněkud odlišný titulek můžeme označit ten, který poutal úvodník o anšlusu a zněl: *Nebojíme se, neboť jsme připraveni*. Dá se říci, že se jednalo o jakousi bojovou výzvu. Emocionálně a mírně

propagandisticky vyzněly i poslední dva titulky: *Dějinný den – 21. září 1938* a *Všichni jsme vojáky*.

Obranná politika		
Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Dodat potencionálním vojákům odvalu	Příklad legionářů, kritika a opovržení těmi, kteří se snaží službě vyhnout	Brancům všem (legionář)
Nutnost připravit se na aktivní obranu	Kritika pacifismu, jako autorita uveden Masaryk	Cesta k míru (J. V.)
Výzva k připravenosti na eventuální konflikt	Kritika poráženeckých nálad, jako autorita uveden Masaryk	Občanstvo obraně státu (T. K.)

Komentář: Záměry týdeníku se shodují, obdobné jsou i prostředky. Autoři kritizují negativní postoj k aktivní obraně a na podporu svých tvrzení si v tomto případě vybraly autority a symboly první republiky: legionáře a Masaryka. Titulky mohou působit jako určité výzvy.

Obecní volby		
Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Poučování voličů, jak volit	Občané musí volit rozvážně, aby přispěli k všeobecnému prospěchu	Budou volby do obcí (Štěpánský)
Představit stávající ekonomickou situaci města	Rozhovor se starostou, ten chválí týdeník	Správa města Chrudimě (Štěpánský)

Komentář: V tématu Obecní volby se týdeník specializuje čistě na hlasování v Chrudimi. Jako prostředek používá odpovědný redaktor všeobecné fráze o tom, jak volit. Titulky jsou čistě informativní.

Osobnosti		
Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Podpora prezidentových postojů	Narozeniny Edvarda Beneše	Prezident dr. Beneš – strážce národní svobody (Štěpánský)
Pravda se musí bránit až do	Za příklad dáván osud Jana	Ještě nedohořelo

krajnosti	Husa	(farář Bohuslav Smetánka)
Návod, jak obstát v kritické době	Opakování ideálů T. G. M.	K 14. září (agenturní článek)

Komentář: V prvním úvodníku Chrudimské noviny využily příležitost narozenin prezidenta Beneše, aby obhájily jeho dosavadní politiku. V dalších dvou se snažily využít národních symbolů. Čtenáři jsou předkládány názory autorit. Mají mu dodat sebedůvěru a pomoci obstát v nejisté době.

Zbývající dva úvodníky jsem logicky hodnotil bez zařazení do tabulky, jelikož nebyla možná komparace. V kategorii záměru u úvodníku Židé mezi námi od odpovědného redaktora jde o jednoznačné odmítnutí přijímání židovských uprchlíků. Jako prostředek Štěpánský použil názor Ferdinanda Peroutky. V úvodníku Po všesokolském sletu se jako záměr jeví možnost dohodnout se s kýmkoli, kdo o to bude mít zájem za zcela rovných podmínek.

6. 2. Analýza druhého období

Ve druhém sledovaném období od října 1938 do počátku okupace 15. března 1939 vyšlo celkem 24 úvodníků. Osm z nich se věnovalo **politice Německa a jejího dopadu na Československo**, respektive Česko-Slovensko. Mimo úvodníků se tématu v týdeníku věnovalo dalších deset textů. Většinu textů k prvně jmenovanému tématu přebíral týdeník z tiskové agentury. Pouze jeden úvodník na toto téma pocházel od odpovědného redaktora, a to hned ten první.

Štěpánský kladl v úvodníku pod titulkem *Křížovka politická*¹⁴⁵ většinou pouze otázky. Z textu byl patrný zmatek a nejistota posledních zářijových dní: *Měli jsme se již dříve odpoutati politicky a vojensky od svých tzv. spojenců na Západě? (...) Trestá nyní kancléř Hitler svými územními*

¹⁴⁵ Chrudimské noviny, 1 (1938), 15. 10. , č. 41, s. 1

požadavky naši zahraniční i vnitřní politiku a její vůdce – nebo celý národ československý?

Štěpánský zkritizoval i politiku Francie a Anglie (...) *Bylo tedy pro jejich sobecké zájmy užitečnější jít do války, či nikoliv, tj. zradili pouze nás nebo i sebe?(...) Půjde další vývoj k míru, nebo se blížíme opět k válce?(...) Může eventuelně v budoucnu mít cenu náš odbojný postoj proti kancléři Hitlerovi a naše věrnost k „spojencům“ na Západě? Kdy a jak se opět k našemu prospěchu opraví nynější mapa Československa? Týdeník upustil od podpory Francie a Anglie a naopak je kritizoval za jejich chování vůči Československu. Autor zároveň doufal v obnovu politického, společenského a hospodářského života. Štěpánský se na konci článku ale smířil s realitou a předvídal další vývoj státu jiným směrem: *Náš nový - vskutku národní stát - je v počátcích svého vývoje, po ustálení a zajištění hranic vyžádá si naléhavě řešení aktuálních problémů hospodářských a sociálních, dále bude žádoucí vytvořit spontánní porozumění pro zjednodušení politiky vnitřní (snad bychom mohli vystačiti nejvýše se třemi politickými stranami a v nich lepšími lidmi a politickými metodami).* Autor ještě výrazněji než v prvním období vyjádřil rozčarování nad praktikami politiků.*

Z dalšího agenturního úvodníku s titulkem *Hranice konečná – hranice tvrdá*¹⁴⁶ byla rozpoznatelná rezignace: *Již v zájmu těch, kteří zůstali v německé říši, jest naši povinností, abychom nadále svůj poměr k Německu nekomplikovali a hleděli najít formy spolupráce, zejména po stránce hospodářské (...) Převaha moci a síly se uplatnila proti nám tak, jak se uplatnit mohla. Takový je zákon, kterým se řídí svět. Opřít se síle silou je marno, když nerovnost sil činí zápolení beznadějným.*

Dané téma se v úvodníku objevilo opět pod titulkem *Ve znamení dobré vůle*.¹⁴⁷ Text zveřejnily Chrudimské noviny na Štědrý den, což se mohlo podepsat i na jeho melancholickém tónu: *Můžeme*

¹⁴⁶ Chrudimské noviny, 1 (1938), 26. 11., č. 47, s. 1

¹⁴⁷ Chrudimské noviny, 1 (1938), 24. 12., č. 51, s. 1

si říci, že pokoj v naší zemi je hluboký a opravdový, že láska k národu usmiřuje i mnoho zklamání a trpkostí. Však byl krutě zaplacen a stále ještě zůstává účet otevřený. Počet vyhnaných z domova, kteří potřebují pomoc je nesmírný (...) Pokoj lidem dobré vůle – to zní jako povel, ale z vnějška nepřichází. Vůle, neodolná síla nátlaku i nenadále lsti, to vše se ještě zvýšilo.

O týden později vyšel jako úvodník agenturní článek *Neblahý politický rok 1938*¹⁴⁸, který opět připomněl, že evropským státům je osud Československa lhostejný: *Celá Evropa začala se zájmat o naši otázku, ale bohužel více v tom smyslu, aby se vyhnula válce a obětem, jež přinést v zájmu československé bezpečnosti a integrity se zavázala (...)* *V tomto dějinném uragánu zachovali jsme přece jen národ živý a jednotný, který si zachoval neporušenou čest a úctu všech, kdož měli zde příležitost sledovat jeho heroický zápas.*

Většinou bez emocí komentoval týdeník předávání sporných území nacistům. To ale neplatilo v případě Maďarů na Podkarpatské Rusi. V úvodníku *Pro klid na hranicích*¹⁴⁹ Chrudimské noviny napsaly: *Zatím co na hranicích Česko-Slovenska s Německem je úplný klid a delimitační práce pokračují normálně, nelze, bohužel, totéž říci o hranicích ostatních, zejména na pohraničí Karpatské Ukrajiny a Maďarska (...)* *Menší i větší tlupy teroristické podnikaly rozmanité nájezdy často i hluboko do území našeho státu a přepadaly pokojné obyvatelstvo. Jistý postoj rezistence vyjádřili ve stejném čísle v rubrice *Různé zprávy* legionáři.¹⁵⁰ Jejich chrudimská jednota oznámila, že upustila od pořádání plesu, protože: (...) *po krutých ranách, které zasáhly naši vlast a národ, je pořádání plesu a tudíž tance nemístným. Peníze za vstupné, pak chtěli darovat uprchlíkům.**

¹⁴⁸ Chrudimské noviny, 1 (1938), 31. 12., č. 52, s. 1

¹⁴⁹ Chrudimské noviny, 2 (1939), 21. 1., č. 3, s. 1

¹⁵⁰ Chrudimské noviny, 2 (1939), 21. 1., č. 3, s. 2

Na konci ledna 1939 v úvodníku *Situace zahraniční. Návštěva dra Chvalkovského v Berlíně*¹⁵¹ již zřetelně vyplývalo politické směřování republiky. V agenturním článku se čtenáři dověděli, že: *vzájemný poměr nového Česko-Slovenska a říše německé vyvíjí se zkusmo, v prostředí ještě velmi choulostivém a poskytuje přímo nedohledné množství složitých otázek s nejrozmanitějšími obtížemi a nesnáze, jež třeba jen krok za krokem trpělivě překonávat (...)* Pokud jde o druhou stranu, o *Velké Německo, lze konstatovat zatím tolik, že chce svoji moc a váhu založit řádně a trvale na ochotné spolupráci těch národů, s nimiž je v bezprostředním styku ve středoevropské oblasti (...)* nechce zde podnikat hned zas nových revolučních zásahů. List nabízel tvrzení, že soužití obou států se může vyvíjet bez konfliktů. Týdeník se připojil k většině tehdejšího tisku a poskytoval pozitivní obraz Německa u české veřejnosti.

Další úvodní článek, který Chrudimské noviny opět přetiskly z tiskové agentury, se jmenoval *Dlouhá doba míru.*¹⁵² Orientoval se již zcela pronacisticky, když komentoval snahu Německa získat kolonie: *Vrácení těchto kolonií nebo jiná úprava rozdělení koloniálních držav jest starým programem Německa.*

Do tématu jsem se díky brzké uzávěrce rozhodl zařadit i úvodník s titulkem *Říšské vojsko u nás*¹⁵³, který popisoval bezprostřední průběh prvního dne okupace v Chrudimi: *Ve středu dne 15. března 1939 krátce po 9. hod. ranní dorazily první oddíly motorisované divise od Pardubic do našeho města a pokračovaly bez zastávky na Ždírec a Německý Brod. Vše dalo se v úplném klidu (...)* Až večer dojel a ubytoval se oddíl určený pro Chrudim. Celkem má u nás zůstat 40-60 mužů (...)

Obyvatelstvo rozrušeno začalo si vybírat vklady k hromadným nákupům potravin, obuvi a látek.

¹⁵¹ Chrudimské noviny, 2 (1939), 28. 1. , č. 4, s. 1

¹⁵² Chrudimské noviny, 2 (1939), 11. 2. , č. 6, s. 1

¹⁵³ Chrudimské noviny, 2 (1939), 18. 3. , č. 11, s. 1

Úřady označují takové kroky za zbytečné (...) Motoristé říšskoněmeckých jednotek rozhazovali letáčky s výzvou jezděte vpravo a tím byla de facto tato změna zavedena již před 1. 5. Text podával pouze strohé informace o prvním setkání obyvatel Chrudimi s německými vojáky. Svoji roli jistě sehrál fakt, že vyšel až tři dny po zahájení okupace.

Redaktoři a dopisovatelé Chrudimských novin se o poznání více než v prvním období zaměřili na otázku zaměstnanosti a **ekonomickou situaci** přímo v okrese. Ze sedmi úvodníků, jež se tématu věnovaly, napsal čtyři Rudolf Panský a jeden odpovědný redaktor. Oba dva žádali podporu průmyslu, který by převážně zemědělský kraj ekonomicky pozdvihl.

Prvnímu úvodníku dal Panský titulek *Chrudim před velikými možnostmi vývojovými v budoucnu*¹⁵⁴:
Násilná změna našich státních hranic bude mít za následek pronikavou změnu poměrů hospodářských, přivodí úplnou přestavbu výroby a změni komunikační spoje (...) Je příkazem kompetentních činitelů, aby měli tyto věci v bedlivé patrnosti, aby po lekcích minulých desetiletí, nepropásli žádné možnosti, která může přispěti oživení, zvětšení a rozkvětu města Chrudimě (...) Nerozpakujme se nad žádnými oběťmi, které se nám v budoucnu zrentují. Hleďme býti na výši doby, aby nic neušlo, co můžeme změnou poměrů v této době pro sebe získat.

Panský své přesvědčení zopakoval i v dalším úvodníku s titulkem *Město Chrudim na důležité silnici*¹⁵⁵: *Usilujme o dobudování této důležité komunikační linky mezi západem a východem republiky! Je to věc žádoucí pro celek, věc našeho státního zájmu, ale neméně životního zájmu kraje a obce. Rychle jednat, jak jsme v posledních týdnech toho byli překvapenými svědky, znamená*

¹⁵⁴ Chrudimské noviny, 1 (1938), 22. 10. , č. 42, s. 1

¹⁵⁵ Chrudimské noviny, 1 (1938), 29. 10. , č. 43, s. 1

možnost úspěchu.

Po výzvě ohledně plánované autostrády se v jiném úvodníku zaměřil na turistiku. V článku *Využijme přírodní a polohopopisné situace města Chrudimě*¹⁵⁶ Panský psal: *Organisujme účinně propagaci našeho města pozoruhodného svou polohou a svými historickými památkami!* Redaktor se opět snažil upozornit na nové možnosti, které by znamenaly vyšší zaměstnanost, větší zisky a prestiž.

K tématu se vyjádřil i odpovědný redaktor v úvodníku *Získávejme veřejnost pro úkoly samosprávného podnikání*¹⁵⁷: *Zdá se nám, že určitý nezájem o obecní hospodářství a podnikání byl až dosud způsoben tím, že se ve veřejném podnikání vytvářely často škodlivé zájmy určitých politických skupin a tím se ztrácel často pravý obsah a účel veřejné služby samospráv. Věříme, že intenzivní spoluprací i naše město půjde kupředu, a že bude možno vyřešiti v brzku mnoho naléhavých úkolů. Příkladem nám může býti sama vláda republiky, která z poměrů nepoměrně horších odvažuje se podnikati a plánovati intenzivně a velkoryse. Jde o to, vzbuditi v občanstvu zájem, získati si jeho plnou důvěru, přesvědčiti občany města o účelnosti zamyšleného podnikání a bude-li třeba vyžádati si i jeho podpory a obětí.*

Pokud se jednalo o uprchlíky ze sporných oblastí, týdeník zveřejňoval většinou výzvy k pomoci. Jednou se téma objevilo i v úvodníku pod titulkem *Čestný úkol republiky*¹⁵⁸: *Okamžitými dary peněžitými, potravin a šatstva musíme za každou cenu převést naše uprchlíky přes zimu. Volání po rychlé pomoci našim hraničářům neustane, dokud nebudou všichni, kdo chtějí a dovedou pracovat, zařazení do pravidelného procesu. Práce je základem nového řádu.*

¹⁵⁶ Chrudimské noviny, 1 (1938), 12. 11., č. 45, s. 1

¹⁵⁷ Chrudimské noviny, 2 (1939), 4. 2., č. 5, s. 1

¹⁵⁸ Chrudimské noviny, 1 (1938), 17. 12., č. 50, s. 1

Týdeník otiskl i kritický článek, který vyjadřoval zklamání z nové politiky. Štěpánský v posledním úvodníku¹⁵⁹, který se zabíral ekonomickým tématem, komentoval pod titulkem *Do nového roku nelichotivou situaci mladých Čechů a Češek: Hlavně, aby již byl mladým lidem umožněn snesitelný život a byla jim dána možnost výdělku, který by jim umožnil založiti spořádaný život rodinný. Vláda by měla existenčním otázkám mladých lidí věnovati více pozornosti a dbáti větší opatrnosti.*

Jako třetí téma, jež se promítlo i na stránky Chrudimských novin, byla **domácí politická situace**. Týdeník se jí věnoval ve sledovaném období v devíti úvodnicích. První vyšel od odpovědného redaktora s názvem *Prezident republiky dr. E. Beneš odchází*¹⁶⁰: *Zrada spojenců, nové cesty jejich zahraniční orientace, vzrůstající vliv diktátorských zemí ve střední Evropě jsou okolnosti, které přiměly našeho p. presidenta k jeho rozhodnému kroku. Odchází státník, který pevnou rukou řídil státní záležitosti v době největších bouří a zmatků, který spolu s T. G. Masarykem representoval kdysi slavné a krásné období našich dějin. Štěpánský i tentokrát Beneše podpořil a nekladl mu poslední události za vinu.*

Další úvodník byl podepsán opět odpovědným redaktorem a vyšel pod titulkem *Idea národní v politickém životě nové republiky*¹⁶¹: *Dosud si nemůžeme učiniti jasnou představu o tom, jak se utváří vnitropolitický život v nové republice. Není zajisté občana, který by se domníval, že nové zahraničně politické události znamenají stav nezměnitelný. My se také nikdy nespřátelíme s tím postavením, které bylo přirčeno našemu národu v nově se tvořící Evropě. Štěpánský psal již s patrným despektem o liberálně demokratickém režimu a poprvé se vyjádřil pro autoritativnější*

¹⁵⁹ Chrudimské noviny, 2 (1939), 7. 1., č. 1, s. 1

¹⁵⁰ Chrudimské noviny, 1 (1938), 8. 10., č. 40, s. 1

¹⁶¹ Chrudimské noviny, 1 (1938), 5. 11., č. 44, s. 1

vedení: *Také ti lidé, kteří si příliš zvykli na způsoby starého stranictví, měli by bezodkladně a co nejdřív opustiti politickou arénu (...) Máme nyní příležitost dokázat, jak dovedeme řešiti sociální, hospodářské a kulturní otázky bez cizích doktrín a vlivů, jen na podkladě národním. Vědomí společného etnického původu a pravého národního bratrství je idea, která nás musí sjednotiti, ne –li v jediné politické straně, tedy alespoň na společném základně vzájemné úcty a přátelství myslí a srdci.*

Týdeník také komentoval zvolení nového prezidenta¹⁶²: *Dr. Emil Hácha není zatížen politickou minulostí, tím méně praktickou politickou činností v tom či onom směru (...) Z německé strany byla činnost Háchova již v Nejvyšším soudu vždy s velkou vážností oceňována.*

Kriticky se k personálnímu obsazování politických postů vyjádřil odpovědný redaktor v úvodníku *Utváří se nový politický život*¹⁶³: *Přejeme si, aby činnost politická již jednou přestala býti skrytou hrou za zavřenými dveřmi a stala se mužnou a čestnou prací prováděnou neosobně a před zraky široké veřejnosti. Pak přestane kult chorobné a škodlivé cizí ctižádosti a nemístné prestižechtivosti, který byl tak příznačný většině dřívějších politických vůdců.*

Tématu se Chrudimské noviny věnovaly i v ostatních člancích. Do diskuse o novém politickém uspořádání se na podzim 1938 například vložil odpovědný redaktor s článkem *O budoucnost strany Národní jednoty*¹⁶⁴: *I když je tak krátká lhůta k podání přihlášek, neměli by se určití lidé rozmyšlet ani na okamžik. Totiž ti, kteří opravdu uctivě usilují o to, aby politická činnost přestala býti*

¹⁶² Chrudimské noviny, 1 (1938), 3. 12. , č. 48, s. 1

¹⁶³ Chrudimské noviny, 2 (1939), 25. 2. , č. 48, s. 1

¹⁶⁴ Chrudimské noviny, 1 (1938), 10. 12. , č. 49, s. 1

příležitostí k dosažení osobního prospěchu jednotlivců, nýbrž stala se tím, čím má jediné být: nezištnou a účinnou prací pro blaho a lepší budoucnost celého národa a široké veřejnosti.¹⁶⁵

Týdeník opět nereflektoval židovskou otázku. Za celé sledované období se objevily pouhé dvě zmínky o Židech. Hned 22. 10. otiskly Chrudimské noviny prohlášení Svazu Čechů židů v Československé republice, že *souhlasí, aby vláda ve shodě s velmocemi se postarala o emigraci jejím vhodným umístěním mimo oblast Československé republiky. Nelze připustit, aby se emigrace usazovala v našich městech a ohrožovala nejen jejich národní ráz, nýbrž i existence českých lidí bez rozdílu vyznání.* Ve druhém případě pak šlo pouze o oznámení úmrtí občana izraelské národnosti.

Četnost úvodníků		
Politika Německa a její dopad na ČSR	8	Číslo: 1938 (41, 47, 51, 52) 1939 (3, 4, 6, 11)
Vnitropolitické téma	9	1938 (40, 44, 46, 48, 49) 1939 (2, 8, 9, 10)
Hospodářské téma	7	1938 (42, 43, 45, 50) 1939 (1, 5, 7)
Celkem	24	

Komentář: Ve druhém sledovaném období vyšlo v týdeníku celkem 24 úvodníků. Devět z nich se zaměřilo na vnitropolitické téma. Politice Německa a jejích dopadů na Československo, respektive na Česko – Slovensko se věnovalo osm úvodních článků. Chrudimské noviny se zajímaly v sedmi úvodnicích i o téma ekonomické. Celkově lze prohlásit, že rozložení témat bylo rovnoměrné. Jiným tématem se týdeník v úvodnicích v tomto období nezabýval.

¹⁶⁵ Ve stejném čísle se čtenář dozvěděl, že se Štěpánský stal jednatelem Mladé národní jednoty. (pozn. autora)

Politika Německa a její dopad na Československo respektive Česko – Slovensko

Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Reflexe; kde se stala chyba, nutnost přehodnotit postoje	Otázky: neměla republika odstoupit od spojení s Anglií a Francií, schyluje se k válce, upraví se hranice opět do původního stavu	Křížovka politická (Štěpánský)
Povzbuzení, začíná se znovu bez minulých chyb	Nový národní stát je v počátcích dalšího vývoje, politika se musí změnit	
Varování, stávající situaci nelze změnit	Nekomplikovat vztah k Německu, spolupracovat s ohledem na rozložení sil	Hranice konečná – hranice tvrdá (agenturní článek)
Sříznost, chyba v postojích je na druhé straně	V republice je klid, německá propaganda ale útočí dál	Ve znamení dobré vůle (agenturní článek)
Povzbuzení, dodání odvahy	Spojenci ČSR obětovali, aby zabránili válce, český národ to ale nezlomilo	Neblahý politický rok 1938 (agenturní článek)
Snaha o vytvoření pozitivního obrazu Německa	Spolupráce s Německem na tvorbě nových hranic je příkladná, kritika „maďarských tlup“, které útočí na Podkarpatskou Rus	Pro klid na hranicích (agenturní článek)
Nevyprovokovat negativní reakci, vytváření pozitivního obrazu Německa	Musí se „opatrně“ překonávat překážky ve spolupráci s Německem	Návštěva dra Chvalkovského v Berlíně (agenturní článek)
Ubezpečování, uklidnění, Německo nezaútočí	„Velké Německo“ nechce dělat další „revoluční zásahy“ ve střední Evropě	
Snaha o vytvoření pozitivního obrazu Německa	Vrácení kolonií je dlouhodobým programem Německa	Dlouhá doba míru (agenturní článek)
Zachování klidu, nic dramatického se neděje	Příjezd německých vojáků do Chrudimi proběhl v klidu, uspíšili povinnost jízdy vpravo	Říšské vojsko u nás (agenturní článek)

Komentář: Týdeník na počátku vyjádřil nejistotu ohledně budoucnosti nového státu v zahraničně politickém měřítku. Nicméně dával najevo odhodlání změnit styl politiky a pokusit se vybudovat novou republiku. Většina úvodníků ale poté začala vesměs vytvářet pro čtenáře pozitivní obraz Německa. Vyzývala je, aby přijali stávající rozložení sil. Týdeník na druhé straně opět připomněl

zradu spojenců. Ke konci období již referoval zcela proněmecky. Úvodník, jež vyšel za okupace, pak působí, jako by k žádné razantní politické a společenské změně nedošlo. Jako by se pouze jednalo o logické vyústění situace. Tendenci v referování podpořil i fakt, že se týdeník rozhodl otiskovat kromě jediného úvodníku pouze vládou kontrolované agenturní zpravodajství. To se projevilo i ve vyznění titulků.

Hospodářské téma		
Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Mobilizace pro zlepšení životních podmínek	Změna hranic zapříčiní i změnu hospodářské situace, Chrudim to musí využít ke svému prospěchu	Chrudim před velikými možnostmi vývojovými v budoucnu (Panský)
Mobilizace pro zlepšení životních podmínek	Obyvatelé Chrudimska by měli podporovat stavbu dálnice, je důležitá i pro kraj	Město Chrudim na důležité silnici (Panský)
Mobilizace pro zlepšení životních podmínek	Nutnost propagace Chrudimi kvůli přilákání turistů	Využijme přírodní a polohopopisné situace města Chrudimě (Panský)
Příprava na nutné změny	Kritika praktik obecních politiků minulého režimu, občané se musí připravit i na oběti v zájmu celku	Získávejme veřejnost pro úkoly samosprávného podnikání (Štěpánský)
Propaganda, vyvolat změnu postoje	Občané musí pomoci uprchlíkům, ti musejí pracovat, „Práce je základem nového řádu“	Čestný úkol republiky (agenturní článek)
Kritika vlády	Umožnit lepší životní podmínky pro mladé lidi, vláda otázku zanedbává	Do nového roku (Štěpánský)

Komentář: Tématem se osobně zabývali redaktoři Chrudimských novin. Tři úvodníky napsal Panský, dva Štěpánský. Jejich záměr byl v podstatě jediný. Využít politické a společenské změny ke zlepšení ekonomiky města a kraje. Až v posledním úvodníku bylo patrné rozčarování ohledně nenaplnění očekávané změny politické praxe. Jako prostředky týdeník využíval výzvy ke čtenářům, aby nepromarnili šanci na zlepšení svých životních podmínek. Týdeník v textech začal používat

vládní propagandu, aby přesvědčil, že změna postoje je nutná a pomůže k vytvoření lepších podmínek pro obyvatele. Napomoci měly i titulky, které na sebe většinou vzaly podobu budovatelských hesel.

Vnitropolitické téma		
Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Obhajoba autority státu	Zrada spojenců a vliv diktátorských států donutily prezidenta odejít	Prezident republiky dr. E. Beneš odchází (Štěpánský)
Vyvolání nostalgie	S Benešem končí i „slavné a krásné období našich dějin“	
Dodání naděje, musí se najít možnost nějakým způsobem zlepšit situaci	Nesmiřitelnost s novým postavením republiky „v nově se tvořící Evropě“	Idea národní v politickém životě nové republiky (Štěpánský)
Nutnost změny	Někteří politici minulého režimu by měli odstoupit, nutnost reformovat politiku	
Změna v osobě prezidenta nepoškodí republiku	Dobrá volba prezidenta, Hácha není spojován s minulým režimem, vyhovuje Němcům	Nejvyšší soudce v čele státu (agenturní článek)
Kritika politiky, nenastala požadovaná změna	Stávající politika by se „neměla odehrávat za zavřenými dveřmi“ jako v minulém režimu	Utváří se nový politický život (Štěpánský)

Komentář: Z vybraných úvodníků napsal tři odpovědný redaktor. Na počátku ještě hájil hodnoty první republiky a abdikujícího prezidenta Beneše. Na druhé straně ale kritizoval praktiky některých politiků bývalého režimu. Použil výzev k reformě politiky a nabádal, aby se neopakovaly chyby minulosti. Politický systém první republiky jako takový ale týdeník nekritizoval. Navíc z posledního úvodníku bylo patrné rozčarování z toho, že nedošlo k požadované politické změně. Z titulků lze vyčíst, že se stávající politika distancuje od minulého režimu.

6. 3. Analýza třetího období

Poslední část analýzy se týká období protektorátu. Bylo nutné ji rozdělit do více částí, jelikož se například lišila politická a společenská situace na počátku okupace oproti té, kdy zastupoval říšského protektora Heydrich. To se také projevilo v obsahovém zaměření týdeníku. Odlišně jsem také pojal klasifikaci témat a přizpůsobil ji situaci, která nastala po okupaci.

6. 3. 1. Do přepadení Polska

První období jsem vymezil začátkem okupace a 1. zářím, kdy Hitler přepadl Polsko. Okupační moc v protektorátu se teprve utvářela¹⁶⁶ a v Chrudimských novinách vyšlo celkem 22 úvodníků. Šestnáct z nich se zabývalo tématem, jež jsem nazval **záchrana národa**.

První agenturní úvodník vyšel pod titulkem *Scelený národ*¹⁶⁷, a jako by předznamenal obsahové zaměření Chrudimských novin v tomto období. Nabádal Čechy, aby se sjednotili pod vedením státního prezidenta Háchy: *Nyní jde o to, abychom skutečně a jednou provždy překonali všechny odstředivé snahy a spojili se pod vedením oné autority, kterou reprezentuje osobnost presidenta země*. Týdeník ve stejném čísle otiskl článek komentující Hitlerův výnos o zřízení protektorátu, který přesvědčoval čtenáře, že Čechům zůstane zachována národní autonomie.

Další převzatý úvodník se již zabýval nově se tvořícím Národním souručenstvím. Článek sice psal o závazcích vůči Říši, nicméně kritizoval i Čechy, kteří denunciovali své spoluobčany u nacistických orgánů: *Nepochopili mravního významu solidarity v osudových chvílích národa. Tito čeští lidé*

¹⁶⁶ Nacisté využili stávající cenzurní opatření ke svému prospěchu. V tuto dobu se ještě částečně ohlíželi na světové mínění a jejich zásahy do fungování legálního tisku nebyly zcela likvidační. (pozn. autora)

¹⁶⁷ Chrudimské noviny, 2 (1939), 25. 3., č. 12, s. 1

snazili se denuncovati české lidi¹⁶⁸. Jak tisk přesvědčoval ke vstupu do Národního souručenství vypovídala i citace z úvodníku *Novému životu vstříc: Nutno říci také přímo, že ten, kdo se postaví mimo toto souručenství, postaví se mimo národ, vylučuje se z něho*¹⁶⁹.

K existenci Národního souručenství se vyjádřil i odpovědný redaktor¹⁷⁰. Psal o konci politikářské demagogie, prospěchářství a nevraživosti: *Jedině vzájemnou láskou, čestností, mravní a politickou poctivostí a z toho plynoucí důvěrou se udržíme (...) Semkněme se blíže k sobě, více si důvěřujme a bude nám pak snadné přinést i oběti pro zdar vlasti, národa a všeho našeho národního a veřejného podnikání.*¹⁷¹

Chrudimské noviny převzaly jako úvodník i článek Tiskové služby Národního souručenství *Mládež – naše budoucnost*¹⁷². V textu stálo, že Národní souručenství musí přitáhnout k tomuto politickému hnutí i nastupující generaci: *Naše mládež musí býti výchovou úplně oproštěna od osobní sobeckosti, třídního a stavovského prospěchářství, musí býti prolnta jedinou devisou: prospěch všech je také prospěchem jednotlivcovým.*

V dalším úvodníku Chrudimské noviny otiskly článek, jehož autor tvrdil, že začlenění Čech do Říše přinese určité výhody pokud se týká zaměstnanosti či zabezpečení výnosnosti zemědělského podnikání¹⁷³. Nicméně tvrdil, že *i při pronikavějším hospodářském styku, při sociálně politickém vzájemném prolínání živlu českého s živlem německým, musí zůstat zájmy národní, češství, česká*

¹⁶⁸ Chrudimské noviny, 2 (1939), 1. 4., č. 13, s. 1

¹⁶⁹ Chrudimské noviny, 2 (1939), 22. 4., č. 16, s. 1

¹⁷⁰ „Odpovědný redaktor se stal propagacním činovníkem Národního souručenství.“ Chrudimské noviny, 2 (1939), 29. 4., č. 17, s. 1.

¹⁷¹ Chrudimské noviny, 2 (1939), 6. 5., č. 18, s. 1

¹⁷² Chrudimské noviny, 2 (1939), 25. 3., č. 20, s. 1

¹⁷³ Chrudimské noviny, 2 (1939), 27. 5., č. 21, s. 1

národní čest – věcmi nezadatelnými a nezczitelnými.

O sbližování obou národů ve „společném životním prostoru“ psal i úvodník *Na nových cestách*¹⁷⁴:
Je v zájmu všech jeho obyvatel, aby se důsledně pokračovalo v budování psychologických mostů a trpělivém odstraňování všech překážek, jež by snad zpomalovaly tvůrčí dílo velkého Německa v středoevropské oblasti.

Podobně vyzněl úvodník pod titulkem *Pojítka společných osudů*¹⁷⁵. Čtenáři se dozvěděli, že *úkolem a existenčním cílem našeho národa je dnes snaha soustavně pečovat a usilovat o plný rozvoj národní svébytnosti v rámci Velkoněmecké říše, starati se o prohloubení zdravé národní spolupráce ve středoevropském životním prostoru.*

Za povšimnutí stál i úvodník, pod nímž byl podepsán Franta Kocourek. Ten pod titulkem *O zločinu pomluvy*¹⁷⁶ obhajoval protektorátní vládu a vedení Národního souručenství před Čechy, kteří se je snažili poškodit u nacistů: *Jako národ, který vždy ctil autoritu, jako národ nepočetný se musíme bránit zlovyku podezíravosti nebo závisti a zločinu pomluvy především proto, že musíme šetřit každou skutečnou autoritou, kterou tolik potřebujeme hlavně v dnešních dobách.*

Kromě jediného propagandisticky zaměřeného **zahraničně politického článku** z jednání mezi Polskem a Německem se v Chrudimských novinách objevilo pět úvodníků, jejichž téma bychom mohli nazvat **regionální problematika**. Týdeník psal o nedostavěných kasárnách, ze kterých by se

¹⁷⁴ Chrudimské noviny, 2 (1939), 10. 6., č. 23, s. 1

¹⁷⁵ Chrudimské noviny, 2 (1939), 17. 6., č. 24, s. 1

¹⁷⁶ Chrudimské noviny, 2 (1939), 5. 8., č. 31, s. 1

podle jeho mínění mohla stát nemocnice¹⁷⁷. Dále otiskl úvodník v rozsahu půl strany o místu, kde by měly být vybudovány říční, letní lázně¹⁷⁸.

K tématu se vyjádřil i odpovědný redaktor. Jako pedagog se zaobíral koncem školního roku¹⁷⁹:

Úspěchu bude dosaženo přirozeně zase jen tam, kde bude dosti vůle nahraditi předpis obětavou prací, jež pramení z lásky k člověku a k národu a ze vzájemné důvěry lidí, kteří jsou na výchovné a vzdělávací práci účastni. Již samo zmenšení našeho životního prostoru nás nutí, abychom šli blíže k sobě a více do sebe. V dalším úvodníku zase týdeník nabádal lidi z měst, aby jezdili na venkov nejen za odpočinkem, ale účastnili se i zemědělských prací s místními¹⁸⁰.

V posledním úvodníku se Chrudimské noviny na dvou stranách zaobíraly prvenstvím místního ochotnického spolku na divadelní přehlídce Jiráskův Hronov¹⁸¹. Navíc hru Zdeňka Němečka Most o příčinách vzniku války režíroval redaktor týdeníku Panský. Teprve za tímto obsáhlým článkem přetiskly Chrudimské noviny propagandisticky zaměřený článek o poměru Čechů a Poláků. Nicméně z důvodu již několikrát zmiňované brzké uzávěrky se ještě o přepadení Polska nepsalo.

Články, jež obsahovaly prostředky propagandy, otiskoval týdeník převážně na titulní straně. Ostatní texty se snažily politickým tématům vyhýbat. Jednalo se o regionální záležitosti či kulturní akce, které většinou zvaly na vlastenecká divadelní či hudební představení. Týdeník upozorňoval na díla autorů jako byl Jirásek, Halas či Čapek. Velmi často se také na titulních stranách objevovaly národní motivy od Mikoláše Alše či Josefa Máneše. Nechyběly ani články o historii, přírodě.

¹⁷⁷ Chrudimské noviny, 2 (1939), 13. 5. , č. 19, s. 1

¹⁷⁸ Chrudimské noviny, 2 (1939), 3. 6. , č. 22, s. 1

¹⁷⁹ Chrudimské noviny, 2 (1939), 24. 6. , č. 25, s. 1

¹⁸⁰ Chrudimské noviny, 2 (1939), 22. 7. , č. 29, s. 1

¹⁸¹ Chrudimské noviny, 2 (1939), 2. 9. , č. 34-35, s. 1

Tato témata se mimochodem objevovala po celou dobu vycházení Chrudimských novin. I proto se do jejich textů daly vložit významy **rezistence** s vládnoucím režimem. Červený kříž a Státní zdravotní ústav například vydaly zprávu pod titulkem *Týden čistoty letos bojem proti škůdcům*.¹⁸² Vyzývala českou veřejnost, aby chránila hmotné i kulturní statky národa proti škodlivému hmyzu a hlodavcům: *Uvedené instituce doufají, že boj proti škůdcům z říše hmyzu se stane v dohledné době bojem všeobecným*. O tom, že cenzurní zásahy nebyly tak tvrdé jako v pozdější době, svědčil i článek o koncertu chrudimského hudebního spolku Slavoj. V jeho úvodu týdeník citoval skladatele Václava Rybu: *Dej, písni, sílu nám a vzmach k dalšímu boji. Za svatou věc a rodné půdy lán, nás pevně spoj*.¹⁸³

Ve dalším čísle chrudimský farář Bohuslav Lohniský komentoval přenesení a uložení ostatků Karla Hynka Máchy na pražský Vyšehrad¹⁸⁴: *Když Tě poprvé pohřbívali do lůna země, národ mlčel, ale teď – celý jde za Tvou rakví a zpívá. Živ je a živ bude na věky! Jako Ty básníku v jeho paměti!* Uvnitř stejného čísla týdeník otiskl informaci o objevené kometě: *Na komety se ještě nedávno hledělo jako na posly bližícího se hněvu božího. Ti, kdož věřili, že nebeská světla mají zájem o osudy osob vysoko postavených, viděli v kometách předzvěst o nemoci nebo o smrti vládců říší (...) Nezdá se, že by bylo potřebí přítomnosti komet k tomu, aby se nemístné velikášství pozemšťanů uvedlo na pravou míru; na to se osvědčily jiné prostředky*.

V srpnovém čísle v rubrice Literatura zase týdeník doporučoval¹⁸⁵, aby lidé četli dílo Aloise Jiráska

¹⁸² Chrudimské noviny, 2 (1939), 15. 4., č. 15, s. 1

¹⁸³ Chrudimské noviny, 2 (1939), 29. 4., č. 17, s. 3

¹⁸⁴ Chrudimské noviny, 2 (1939), 6. 5., č. 18, s. 1

¹⁸⁵ Chrudimské noviny, 2 (1939), 5. 8., č. 31, s. 4

Proti všem: ...aby připomínkami velkých událostí našich dějin ukázalo českému národu cesty, po kterých šel v minulosti z ponížení k vítězství. Týden na to zveřejnil farář Lohniský jednu ze svých Besídek pod názvem Silnicí a pěšinami¹⁸⁶ o jeho motocyklové cestě z Chrudimi do Tábora, kde mimo jiné psal: *Milujeme Tě tolik naše krásná země! (...) Nasloucháme písni tvých řek, která je věčná. Ledy nesvobody po nich ale plují.*

I tentokrát týdeník ignoroval židovskou otázku. Za celé období se objevilo pouze šest krátkých zpráv, jež se zabývaly úmrtími či rušením židovského hřbitova v Pardubicích.

Četnost úvodníků		
Záchrana národa	16	Čísla: 12, 13, 14, 16, 17, 18, 20, 21, 23, 24, 27-28, 30, 31, 32, 33 34 – 35
Zahraničně politické téma	1	15
Regionální téma	5	19, 22, 25, 26, 29
Celkem	22	
Rezistence	6	

Komentář: Ve sledovaném období vyšlo celkem 22 úvodníků. Šestnáct se jich věnovalo tématu záchrany národa. Některé pouze opakovaně vyzývaly ke vstupu do Národního souručenství. Ty jsem do analýzy nezařadil. Zahraničně politickému tématu se týdeník věnoval jednou. Referování o regionálních tématech, které prostředky propagandy neobsahovalo ani v jednom případě, se v úvodníku objevilo pětkrát, nicméně pro intenci práce nebylo podstatné. Články, jež explicitně vyjadřovaly určité formy odporu proti vládnoucí moci, týdeník zařadil uvnitř čísla. Nalezl jsem jich celkem šest.

¹⁸⁶ Chrudimské noviny, 2 (1939), 12. 8. , č. 32. s. 1

Záchrana národa		
Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Jednota jako jediné východisko	Sjednotit se pod vedením autority (v tomto případě Háchy), „překonat odstředivé snahy“	Scelený národ (agenturní článek)
Výstraha tomu, kdo poruší jednotu	Kritika udavačů, „nepochopili mravního významu solidarity v osudových chvílích národa“	Není mezi námi místa pro udavače (agenturní článek)
Výstraha tomu, kdo poruší jednotu	Kdo se postaví mimo souručenství, vylučuje se z národa	Novému životu vstříc (TNS)
Nutnost jednoty	Požadavek po semknutí národa („vzájemná láska, čestnost, politická poctivost“)	Nový národní život ve svazku národního souručenství (Štěpánský)
Nutnost jednoty	Mládež se musí zbavit sobectví, „třídního a stavovského prospěchářství“	Mládež – naše budoucnost (TNS)
Obrana národních zájmů	Začlenění do Říše přinese vyšší zaměstnanost, zájmy národní musí zůstat „věcmi nezczitelnými“	Součinnost, ne splynutí (agenturní článek)
Kooperace	Potřeba sbližování obou národů ve „společném životním prostoru“	Na nových cestách (agenturní článek)
Kooperace	„usilovat o plný rozvoj národní svébytnosti v rámci Říše“, starat se o spolupráci	Pojítko společných osudů (agenturní článek)
Obrana autorit potažmo národních zájmů	Bránit před pomluvami autority, které „potřebujeme hlavně v dnešních dobách“	O zločinu pomluvy (Franta Kocourek)

Komentář: Vycházíme-li z kategorie záměru, týdeník přesvědčoval Čechy, aby se bez výjimky sjednotili, pokud chtějí zachovat sami sebe jako národ. Kdo se nechtěl podřídit, měl být z národního celku vyřazen. Ke konci období se v Chrudimských novinách zesílil požadavek na nutnost spolupráce s Němci. Jako prostředek používal týdeník velmi často slova jako „národ“, „jednota“, „nový“. Kromě dvou úvodníků týdeník otiskoval agenturní články nebo texty Tiskové služby Národního souručenství. Titulky měly čtenáře přesvědčit o zcela odlišné politické realitě, než na kterou byli zvyklí: Novému životu vstříc, Na nových cestách, Nový národní život ve svazku

národního souručenství. Propagandistické texty se zatím snažily pouze přesvědčovat čtenáře o nutnosti změny jejich postoje a výhodách, jež přinese českému národu při členění území k třetí říši.

Rezistence		
Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Výzva k aktivnímu boji proti nepříteli	Ochrana hmotných a kulturních statků národa před hmyzem a hlodavci, „boj proti škůdcům z říše hmyzu se stane v dohledné době bojem všeobecným“	Týden čistoty letos bojem proti škůdcům (Červený kříž, Státní zdravotní ústav)
Výzva k aktivnímu boji proti nepříteli	„Dej, písni, sílu nám a vzmach k dalšímu boji. Za svatou věc a rodné půdy lán, nás pevně spoj“	Koncert spolku Slavoj (zdroj neuveden)
Vyjádření protestu	Národ při přenesení a uložení básnickových ostatků vyjádřil svůj odmítavý postoj s okupací	K pražským slavnostem pěvce Máje K. H. Máchy (Bohuslav Lohniský)
Výstraha nepříteli	Přiblížení komet prý značilo záhubu vládců říší, „...Nezdá se, že by bylo potřeba přítomnosti komet k tomu, aby se nemístné velikášství pozemšťanů uvedlo na pravou míru; na to se osvědčily jiné prostředky.“	Bez titulku a zdroje
Povzbuzení a vnesení optimismu	Výzva, aby lidé četli Jiráskovo dílo Proti všem, „aby ukázalo českému národu cesty, po kterých šel v minulosti z ponížení k vítězství“	Literatura (zdroj není uveden)
Určitá nostalgie po minulosti	Opěvuje Čechy a jejich reky: „Ledy nesvobody po nich ale plují“	Silnicí a pěšinami (Bohuslav Lohniský)

Komentář: Autoři na začátku sledovaného období ve svých textech vyzývali k aktivnímu boji proti okupantům či explicitně vyjadřovali protest s jejich politikou. V jednom případě se dokonce jednalo o „proroctví“ smrti Adolfa Hitlera. Jako prostředků využili i národních symbolů v podobě Máchy či Jirásky, aby čtenáře povzbudili a vyvolali u nich aktivní rezistenci. Uplatnila se i ironie při nabádání

k boji se „škůdci z říše hmyzu“. Texty obsahující prvky odporu se skrývaly pod titulky, jež rezistenci nenaznačovaly. Dva z těchto článků napsal farář Československé církve, který se jako jediný pod své texty podepsal.

6. 3. 2. Potlačení demonstrací

Druhý časový úsek jsem vymezil mezi září 1939 a konec roku 1939. **Pronacistickou propagandu** obsahovalo dvanáct úvodníků. Ve třech dalších se pojednávalo o **neutrálních tématech**. Zbývajících dva úvodníky se zabývaly **situací Chrudimských novin**.¹⁸⁷ Šest článků, jež mohly vyjadřovat určitý **odpor** proti stávající moci, týdeník mezi úvodníky nezařadil. Z celkového pohledu se věnovaly politickým tématům převážně dva články na titulní straně. Zbývajících obsah od politických témat až na výjimky abstrahoval.

V prvním úvodníku, kde se silně uplatnily prostředky propagandy, se čtenáři mohli dozvědět o přepadení Polska: *Aktivní ochrana životních německých zájmů, zahájena říšskou branou moci v pátek 1. září, byla naprosto nezbytným opatřením, vyprovokovaným polskou útočností a rozpínavostí*¹⁸⁸.

Propagandisté využili pro své záměry i Masaryka. V článku, který připomínal druhé výročí jeho smrti, týdeník otiskl text, v němž se tvrdilo, že Masaryk *prokázal (jako stařec nad hrobem) výbornou svěžest ducha, když varoval před schematicem a omezenou zaujatostí mladých a žádal vážné studium sociální a ideové stránky učení Adolfa Hitlera*¹⁸⁹.

¹⁸⁷ Jeden z nich jsem zařadil do kapitoly o struktuře a fungování Chrudimských novin (pozn. autora)

¹⁸⁸ Chrudimské noviny, 2 (1939), , č. 36. s. 1

¹⁸⁹ Chrudimské noviny, 2 (1939), , č. 37. s. 1

Typický propagandistický slovník použil týdeník v úvodníku Český aktivismus¹⁹⁰: *Půlroční trvání Protektorátu Čechy a Morava, pokroky, které byly dosaženy v úpravě našich vnitřních poměrů a rychlý spád vítězného vojenského tažení v Polsku musí přesvědčit každého, že není rozumné zůstat v jakémsi netečném postoji vůči neměnné skutečnosti (...) Vyhýbat se spolupráci, schovávat se za heslo trpné loyality nemá dnes vůbec smysl (...) Český aktivismus není nic nového. Lze právem očekávat, že v brzké době uvidíme jeho rychlý rozkvět.*

Týdeník na svých stránkách propagoval i tzv. říšskou myšlenku, což učinil v úvodníku pod titulkem *Nová měřítko ze 7. 10.: ...naším úkolem jest, vžít se pronikavě do poměrů a naplnit se říšským vědomím*¹⁹¹. Následoval úvodník s výňatky Hitlerova projevu o tom, že dává západním velmocím na vybranou mezi válkou a mírem. V následujícím týdeníku z 21. října Chrudimské noviny pokračovaly otištěním dalšího propagandistického článku o tom, že Anglie nedbá na Hitlerovu nabídku a chce rozpoutat válku.

Týden po protiněmeckých demonstracích 28. 10. vydaly Chrudimské noviny úvodník pod titulkem *Bez záludnosti, který vyzýval Čechy k podpoře Říše: Toť mezinárodní vývoj. Jeho vliv se bezesporu projevil i na postavení českého národa, který se musí bez průtahů rozhodnout, zda i nadále zůstane věren svému pověstnému střízlivému realismu*¹⁹².

Úvodník, který reagoval na protinacistické demonstrace a následné uzavření vysokých škol, popravy a deportace studentů do koncentračních táborů, vyšel pod titulkem *Zájem národního celku*¹⁹³. Citoval nejen pasáže z Háchova projevu, ale zaútočil i na účastníky protestů: *Podněcování ze strany*

¹⁹⁰ Chrudimské noviny, 2 (1939), 23. 9., č. 38. s. 1

¹⁹¹ Chrudimské noviny, 2 (1939), 30. 9., č. 39. s. 1

¹⁹² Chrudimské noviny, 2 (1939), 4. 11., č. 44. s. 1

neodpovědných živlů, které se chtějí neprávem vydávat za mluvčí českého národa, musí se u každého rozvážného občana setkat jen s jednou reakcí – rázným odmítnutím (...) Státní prezident zdůraznil, že už na příště nedojde ke shlukům, srocováním nebo jiným poruchám veřejného života, které by byly bezohledně potlačeny, a zajisté by způsobily jen nové, zcela nesmyslné ztráty. Další dva úvodníky tvrdily, že český národ odmítá Benešovu zahraniční politiku a zůstane věrný třetí říši.

U tzv. **neutrálních témat** byly prostředky propagandy potlačeny. Týdeník se v nich zabíral významem kroje v úvodníku *Český národní kroj ve skutečném životě*¹⁹⁴. V dalším článku si Národní souručenství stěžovalo, že lidé vybírají hromadně úspory z peněžních ústavů a žádalo je o navrácení financí. Třetí úvodník se prostřednictvím TNS ohlížel obecně na fungování Národního souručenství¹⁹⁵.

První článek, který určitým způsobem vyjadřoval nesouhlas s vládnoucí mocí, vyšel hned po úvodníku, který obhajoval vpád nacistů do Polska. Týdeník v článku s titulkem *Chrudim na IX. Jiráskově Hronově*¹⁹⁶ psal o již zmiňované hře místních ochotníků, kteří získali prvenství na tradiční divadelní přehlídce: *V ovzduší nabitým napětím může se pak nepatrná příhoda stát jiskrou, která zaničí ničivý požár války. Avšak mostem od národu k národu jsou všelidské city a touhy, vyrůstající bez ohledu na národnostní hranice: štěstí, naděje, spása.*

Za týden se vedle propagandistického úvodníku o Masarykovi objevil článek pod titulkem *Stará tradice českého vinařství*¹⁹⁷. V něm týdeník kromě historie a legend týkajících se tohoto oboru

¹⁹³ Chrudimské noviny, 2 (1939), 25. 11., č. 47. s. 1

¹⁹⁴ Chrudimské noviny, 2 (1939), 18. 11., č. 46. s. 1

¹⁹⁵ Chrudimské noviny, 2 (1939), 23. 12., č. 51. s. 1

¹⁹⁶ Chrudimské noviny, 2 (1939), 9. 9., č. 36. s. 1

¹⁹⁷ Chrudimské noviny, 2 (1939), 16. 9., č. 37. s. 1

napsal: *A tak jako víno, hodnotila se pečlivě zralost Čechů ve všech údobích českých dějin: nahnilé hrozny byly vylučovány od hroznů zralých, čím zralejší hrozen, tím cennější víno – ale té opatrnosti! Přezrání znamená ztrátu hodnot stejně jako nedozrállost.* Tato slova mohla kriticky směřovat k postojům některých Čechů v době okupace.

Ve stejném čísle farář Československé církve Bohuslav Lohniský v článku *Silnicí a pěšinami* psal o návštěvě Kunvaldu, kde působila církev Českobratrská: *Kdybychom nevěděli tak bezpečně o všech snahách Bratří, zdál by se nám Kunvald údolím snů (...)* Snad jen proto, že žijeme v době tak velmi vzdálené od všelidské a všeobjímající lásky, kterou žádá od lidí jeden zákon Boží.

V Chrudimi měl také vystoupit divadelní soubor E. F. Buriana. Chrudimské noviny otiskly v rubrice Hlídka národního souručenství Burianova slova, jež se mohla vykládat jako vyjádření odporu: *Naše bohatá národní kultura nemůže působit sama o sobě. Právě proto, že bohatství, které je nashromážděno k našemu užitku, je tak veliké, právě proto jsme a budeme nejvášnivějšími odpůrci těch, kteří chtějí toto bohatství zakopat, kteří nám chtějí namluvit, že naše lidová národní tradice je věci museální, a postavíme se ostře proti těm, kteří v revoluční tradici našeho lidu vidí jen zajímavý čítankový případ pro školy obecné¹⁹⁸.*

V článku ze 16. 12. 1939 se autor pod zkratkou Zet. zase vysmíval povinnosti zatemňovat. Do textu vložil i další významy, které mířily proti nacistům: *Zvykáme si na tmou kolem nás. Tma je nekompromisní paní večerní módy, potrpí si na uniformu tmavé barvy (...)* Jestli nejste s tmou spokojeni, uvědomte si jen, jací byste to museli být dříve páni, kdybyste mohli poručiti, aby byla v našem městě jen jeden večer úplná tma. Nyní to máte každý den; přepych svého druhu! Mnozí nám

¹⁹¹ Chrudimské noviny, 2 (1939), 23. 9. , č. 38. s. 3

to třeba závidí, ale ve tmě je není vidět¹⁹⁹.

Za určité vyjádření odporu můžeme považovat článek místního knihovníka Karla Sýkory *Veřejná knihovna a náš národ*²⁰⁰, ve kterém chválil dvacet let starý zákon o veřejných knihovnách. Mimo jiné také napsal: *Zákon ten sblížil značně národ s knihou, nositelkou kultury, vyznavačkou svobody myšlení, hlasatelkou mravních zásad národa a lidství vůbec*. Vedle těchto článků se v týdeníku objevovaly anonce na básnické sbírky, divadelní hry, opery či knižní díla. Jednalo se například o práce Čapka, Jiráska, Halase, Smetany či Holečka.

Četnost úvodníků		
Pronacistické	12	Čísla: 36-44, 47, 49, 50
Otázka tisku	2	45, 52
Neutrální témata	3	46, 48, 51
Celkem	17	
Články obsahující rezistenci	6	

Komentář: Z celkem 17 úvodníků jich bylo pronacisticky orientovaných dvanáct. Další dva se zabývaly otázkou vydávání Chrudimských novin a tři tématům, jež nebyly pro analýzu podstatné. Určité prvky rezistenci pak obsahovaly texty v šesti člancích.

Pronacistické		
Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Obhajoba	Útok na Polsko vyprovokovali Poláci sami	Zápas o právo
Přesvědčování, autorita neodmítala apriori Hitlerovy názory	Masaryk žádal „vážené studium sociální a ideové stránky učení Adolfa Hitlera“	Druhé výročí smrti T. G. Masaryka
Výstraha, potřeba změnit postoj a přizpůsobit se	„není rozumné stát v netecném postoji proti neměnné skutečnosti, ...“	Český aktivismus

¹⁹⁹ Chrudimské noviny, 2 (1939), 16. 12., č. 50, s. 3

²⁰⁰ Chrudimské noviny, 2 (1939), 4. 11., č. 44, s. 1

	vyhýbat se spolupráci“	
Nutnost změnit postoj a přizpůsobit se	„naším úkolem jest vžít se pronikavě do poměrů a naplnit se říšským vědomím“	Nová měřítka
Nutnost změnit postoj a přizpůsobit se	Výzva k podpoře Říše, Češi se musí rozhodnout zda budou věrni svému „pověstnému střízlivému realismu“	Bez záludnosti

Komentář: Z vybraných úvodníků vyplývá, že se propagandisté tvrději než v prvním období snažili přesvědčit čtenáře, že je nezbytné, aby se smířil s politickou, kulturní a společenskou změnou a podpořil nacistický režim v protektorátu. Češi měli změnit svůj negativní postoj k Říši a „vžít se pronikavě do poměrů a naplnit se říšským vědomím“. Množily se i výzvy k aktivní spolupráci s Němci. Jako prostředek využili propagandisté i Masaryka, aby podpořili propagaci nacionálního socialismu. Po podzimních demonstracích neopomněli zmínit ani stereotypy o národních povahových rysech, jež měly Čechy uchránit od záhuby. K jejich záměru měly posloužit i titulky jako „Český aktivismus“ či „Bez záludnosti“.

Rezistence		
Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Odsouzení války	Co může být příčinou války?; „avšak mostem od národa k národu jsou všelidské city a touhy“	Chrudim na IX. Jiráskově Hronově
Kritika kolaborantů	Jak se hodnotilo víno, hodnotila se i zralost Čechů; „nahnílé hrozny byly vylučovány od hroznů zralých ... Přezrání znamená ztrátu hodnot stejně jako nedozrálost“	Stará tradice českého vinařství
Kritika nacistických praktik	Žijeme v době tak vzdálené „od všelidské objímající lásky, kterou žádá od lidí jeden zákon Boží“	Silnicí a pěšinami (Bohuslav Lohanský)
Obrana české kultury	O české kultuře, „... postavíme se ostře proti těm, kteří v	D 40 (E. F. Burian)

	revoluční tradici našeho lidu vidí jen zajímavý čítankový případ pro školy obecné“	
Zesměšnění	„Zvykáme si na tmu kolem nás, (...) potrpí si na uniformu tmavé barvy, (...) mnozí nám to třeba závidí, ale ve tmě je není vidět“	Tma (Zet.)
Kritika nacistických praktik	O 20letém zákonu o knihovnách; „...Zákon ten sblížil značně národ s knihou, nositelkou kultury, vyznavačkou svobody myšlení, hlasatelkou mravních zásad národa a lidství vůbec“	Veřejná knihovna a náš národ (Karel Sýkora)

Komentář: Autoři kritizovali nejen nacistické praktiky, ale upozornili prostřednictvím přirovnání i na kolaboraci. V jednom případě použili jako prostředek ironii. Většinou ale poukazovali na kulturu či všeobecně přijímané lidské hodnoty jako svobodu myšlení nebo lásku mezi bližními, jež měly vyjadřovat ostrý rozpor s počínáním nacistů. Jako autor se zde objevil opět farář Bohuslav Lohmiský.

6.3.3. Do příchodu Heydricha

Ve třetím období od roku 1940 do konce září 1941 vyšlo celkem 83 úvodníků. Týdeník také referoval o Židech. Samotnému tématu se ale věnovaly pouze dva články. Uvnitř čísel se v převážně většině psalo o kulturních akcích (výstava Česká kniha, kroje, Wolkerův večer, atd.), Československé církvi, zahradnictví, regionálních záležitostech, historii, sportu, poutích. Na stránky se dostalo i téma žně či referování o zimní sbírce pro německé vojáky.

První úvodník v tomto období se věnoval **tisku** potažmo Chrudimským novinám a odpovědný redaktor ho nazval *Cesta k cíli*. Po překonání potíží s vydáváním sliboval, že týdeník bude nadále

sloužit veřejnosti: *Kritiky soudných lidí se nebojíme, na úsudku ostatních nám nezáleží (...)* Chceme i v tomto roce ukázat, že je možno vykonati mnoho drobných užitečných věcí i v dobách těžkých²⁰¹.

První úvodník, jež **neobsahoval propagandistické prostředky**, vyšel pod titulkem *Moravští Slováci v Chrudimi*²⁰² a referoval o jejich návštěvě v okresním městě. Další text, jež nebyl propagandisticky zaměřen, vyšel pod titulkem *Zdravé závodění o prvenství*. Autor vyzdvihoval finanční investice ve východočeských městech a obracel se na samosprávu, zda se budou realizovat i slíbené projekty v Chrudimi: *Doufajme, že se pro tyto práce najde u nás v tomto roce dostatek porozumění, podnikavosti, obětavosti a odhodlání – zdravého a tvořivého lokálního patriotismu*²⁰³.

Další úvodník týkající se regionálních záležitostí vyšel pod titulkem *Společnou prací pro rozvoj Chrudimska a jeho metropole*. Týdeník referoval o zasedání okresního a místního vedení Národního souručenství pouze nic neříkajícími frázemi: *Lidé z města by měli lépe chápati a více poznávat život na venkově a obráceně. Je nutné, aby na obou stranách bylo více důvěřivosti, vzájemné úcty a přátelství*²⁰⁴. Regionem se zabýval i úvodník *Samospráva příkladem*, který pojednával o tom, jak by Chrudim měla zvýšit průmyslovou úroveň: *Průmysl se přiláká do města jen tehdy, jsou-li volné byty pro dělnictvo i úředníky. Hubování a prázdna kritika nepomůže*²⁰⁵.

Do tématu jsme zahrnul i úvodníky, jež zmiňovaly osobnosti národního života. Článek *Pani Božena Němcová* týdeník otiskl u příležitosti výročí spisovatelčina narození²⁰⁶ a popisoval její složitý život. Článek z 9. 3. zase vzpomínal nedožité 90. narozeniny T.G. M. V úvodníku *Ceský hudební máj* se

²⁰¹ Chrudimské noviny, 3 (1940), 6. 1., č. 1. s. 1

²⁰² Chrudimské noviny, 3 (1940), 20. 1., č. 3. s. 1

²⁰³ Chrudimské noviny, 3 (1940), 17. 2., č. 7. s. 1

²⁰⁴ Chrudimské noviny, 3 (1940), 24. 2., č. 8. s. 1

²⁰⁵ Chrudimské noviny, 3 (1940), 23. 3., č. 12. s. 1

čtenáři mohli dovědět o akci Kulturní rady Národního souručenství. V Chrudimi se měl pořádat koncert Bedřicha Smetany a týdeník o tom napsal: *Které dílo je českému vnímání bližší než hudba Smetanova*²⁰⁷. Ke koncertu České filharmonie, jež měla zahrát Smetanovu *Mou vlast*, psal týdeník i v úvodníku *Velký umělecký svátek v Chrudimi*²⁰⁸: *...V Blaníku promlouvá básník v závěrečné básni o známé pověsti a blanických rytířích, jež procitají ze sna a vystupují na zemi, aby hájili slávy české a českého národa.*

Určitou **rezistenci** vůči nacistické okupaci pak vyjádřil farář Lohniský v článku *Národní církev jubiluje*²⁰⁹: *Stopy dvacetileté cirkve nechávají jedno zvláště viditelné, jsou to nové chrámy, sbory této cirkve. Jejich kamení mluví a bude mluvit, i kdyby se všechna budoucí česká srdce odmlčela.* V článku *Rok velkých změn* se odpovědný redaktor zase zamýšlel nad nedávnými událostmi a napsal: *Každý z nás se stal nějak důležitější, potřebnější a odpovědnější. Jsme k sobě přísnější a kritičtější, snad také laskavější, shovívavější a soucitnější. Slyšíme a čteme teď častěji slova: bratrství, národní souručenství, rodina, češství, vlast a národ*²¹⁰.

Další kritický článek napsal opět Bohuslav Lohniský. Farář psal o výročí otevření místního divadla a text²¹¹ ukončil slovy: *Máš i dny zlé, kalem hrubě všednosti znesvěcené, přerozlični lidé casto srdci hrubých a nepokojných otevirají tvoje dveře, ale my tě máme jako stánek čistý, světlnici sváteční, v které lidská slza, lidský úsměv je domovem, snahy po lepším a dokonalejším živ ctě.*

²⁰⁶ Chrudimské noviny, 3 (1940), 3. 2., č. 5. s. 1

²⁰⁷ Chrudimské noviny, 3 (1940), 27. 4., č. 17. s. 1

²⁰⁸ Chrudimské noviny, 3 (1940), 8. 6., č. 23. s. 1

²⁰⁹ Chrudimské noviny, 3 (1940), 6. 1., č. 1. s. 1

²¹⁰ Chrudimské noviny, 3 (1940), 28. 12., č. 52. s. 1

²¹¹ Chrudimské noviny, 4 (1941), 22. 2., č. 8. s. 1-2

Určité prvky rezistence lze vyčíst i z článku Judr. *Karel Pippich*²¹². Ten se týkal výročí úmrtí významného chrudimského občana. Autor tvrdil že, *...my všichni, kteří se stále setkáváme s výsledky jeho práce, dovedeme plně ocenit jeho význam pro Chrudim i pro Chrudim sokolskou a bude nám proto vždy vzorem pilného, nadšeného a vytrvalého českého člověka. A jeho heslo: „Ve své četi vytrvej až do skonu“ nám bude prozařovat všemi dny jako příkaz nejen jeho, ale všech minulých let.*

Oba dva články týkající se Židů již vyznívaly zcela pronacisticky. První pod titulkem *Konec židovského vlivu v našem hospodářství*²¹³ oznamoval: *Zákazem podniků s židovským vedením bude zneškodněno židovské kšeftaření a naše hospodářství se tak dostane z vlivu a područí židovské vykořisťovatelské politiky.* V rubrice *Hlídky Národního souručenství* týdeník oznámil zákaz pro členy stýkat se s Židy²¹⁴.

Zbylé úvodníky (74) pak tvořila nacistická propaganda. Z tohoto počtu se 43 úvodníků zabývalo vojensko politickými či zahraničně politickými událostmi, v jednatřiceti případech se jednalo o vnitropolitická témata.

Ty, které se věnovaly zahraničně politickým a vojenským událostem, vesměs popisovaly vítězné tažení německé armády Evropou a pravidelně začaly vycházet od května. Úvodník na toto téma vyšel i 11. 5. pod titulkem *„...v divokém úprku“*²¹⁵: *Pro každého odpovědného muže je dnes obzvláště příhodná chvíle, aby nezaujatě uvažoval, zda je rozumné lehkomyšlně spojovat budoucnost*

²¹² Chrudimské noviny, 4 (1941), 29. 3. , č. 13. s. 1

²¹³ Chrudimské noviny, 3 (1940), 17. 2. , č. 7. s. 1

²¹⁴ Chrudimské noviny, 3 (1940), 2. 11. , č. 44. s. 1

²¹⁵ Chrudimské noviny, 3 (1940), 11. 5. , č. 18 - 19. s. 1

vlastního národa s britskou politikou, která se dnes tak překvapivě vyvíjí ve formě a v podobě divokého úprku.

V jiném úvodníku nazvaném *Smysl velkých dnů* obhajoval autor německou agresivní politiku:

Soudobé německví přináší světu nové myšlenky. Je předbojovníkem příští Evropy, která bude zrcadlit a obrážet všechny stěžejní myšlenky německého národního socialismu. Vítězství německých zbraní toliko odstraňuje umělé překážky, které byly nesvědomitými vládami a plutokratickými skupinami pracně navrženy, aby zabrzdlily mírový pochod těchto obrodných hesel²¹⁶.

V druhé polovině roku 1940 většinou úvodníky přinášely zprávy o tom, že Anglie brzy padne. Jeden z nich pod titulkem *Na dně* tvrdil²¹⁷: *Toliko je jasné, že Anglie ocitá se v rostoucí tísní s musí jít, jak my říkáme, do „prosa“, především ovšem ke svým příbuzným, Američanům (...) Vůdce ohlásil Angličanům předem, že není už ostrovů.*

Jiný úvodník, ve kterém nacisté šířili svoji ideologii, nesl název *Duchovní revoluce evropská*²¹⁸: *Bylo nutné postavit se proti individuální svobodě vázanost společenskou, především národní, ale pak i kontinentální a rasovou, ideu obecné odpovědnosti, řádu a jednotně zaměřené práce, při čemž individuum musí si býti vědomo svých povinností a závazků služby obci podle zásady – prospěch společenský jde před prospěchem soukromým..*

Po přepadení Sovětského svazu musely listy ve svých propagandistických člancích používat písmeno „V“ jako symbol konečného vítězství třetí říše. V úvodníku *Ve znamení V* tak učinily i

²¹⁶ Chrudimské noviny, 3 (1940), 15. 6., č. 24. s. 1

²¹⁷ Chrudimské noviny, 3 (1940), 7. 12., č. 49. s. 1

²¹⁸ Chrudimské noviny, 4 (1941), 1. 2., č. 5. s. 1

Chrudimské noviny: *Nástup komunismu do Evropy byl znemožněn. Říšskoněmecká branná moc a její spojenci jsou na stálém, pevném a jistém postupu proti bolševikům. To je velké vítězství sjednocené Evropy, to je velké vítězství evropské civilizace*²¹⁹.

Vnitropolitická propaganda byla zřejmá v úvodnicích především na počátku roku 1940. Například v článku *Smysl pro skutečnost* psal V. Vilinský o potřebě přijmout současný stav: *Musíme se nechati vésti jedinou pravdou, je zapotřebí, abychom se k novému stavu přizpůsobili a dovedli jej ocenit bez zaujetí, úplně a všestranně*²²⁰. Podobnou rétoriku použil Vilinský i v úvodníku *Náš význam nepoklesl: Šířily se nejnemožnější fantazie o úpadku našeho politického významu – mnozí snad ani prostě nevěřili, že ještě máme nějaké jiné cíle kromě čistě kulturních a úkolů zachování národní podstaty. Byly to názory poplašné a krátkozraké*²²¹.

Typickým propagandistickým úvodníkem byl i ten z 20. 4. pod titulkem *Díváme se na Vůdce: Nepřáli jsme si pochopit Hitlerovo dílo a právě proto jsme se tak tragicky zmýlili ve svých odhadech evropského zítřka (...)* *Svobodným rozhodnutím jsme se stali součástí německého státu a jeho hlava určovala náš osud*²²².

Jiné úvodníky zase obhajovaly politiku prezidenta Háchy a Národního souručenství. Krajský vedoucí souručenství v Kolíně Čeněk Březina například psal v článku *Rok života Národního souručenství: Dnes každý politicky myslící člověk dovede již doceniti význam státoprávního rozhodnutí pana státního prezidenta, jakož i dosah jeho příkazu k politickému soustředění, poněvadž*

²¹⁹ Chrudimské noviny, 4 (1941), 2. 8., č. 29-30. s. 1

²²⁰ Chrudimské noviny, 3 (1940), 13. 1., č. 2. s. 1

²²¹ Chrudimské noviny, 3 (1940), 10. 2., č. 6. s. 1

²²² Chrudimské noviny, 3 (1940), 20. 4., č. 16. s. 1

skutečnosti uplynulého roku poučily samy každého, jak by se byl vyvíjel život a osud českého národa, kdyby těchto prozíravých opatření nebylo²²³.

Nacisté začali v tomto období po Čechách tvrději vyžadovat i aktivní přístup v přijímání tzv. říšské myšlenky. Týdeník otiskl úvodník *Říšské citění na postupu*, kde propagandisté tvrdili, že se dnes hlásíme k Velkoněmecké říši jako ke svému státu (...) v přijetí říšské myšlenky a říšského citění spočívá i velká vzpruha a bezpečnost každého jednotlivce a tím i celého národa²²⁴.

Propaganda také povzbuzovala Čechy k větší pracovní výkonnosti ve prospěch německého válečného hospodářství. Svědčí o tom i úvodník *Nový rok – nová Evropa: Naše země byly ušetřeny úderu války. Můžeme v klidu žít a pracovat. To znamená, že budování nové Evropy musíme se zúčastnit zvýšenou měrou příspěvkem své práce*²²⁵. Propagandisté se věnovaly i kritice exilových rozhlasových projevů: *A dvojnásob nešťastný by byl věru náš národ, kdyby snad přece ještě se nechal nachytat na vějičky, které se mu znovu a znovu pokládají na cestu všemi prostředky židovsko-zednářské šeptané propagandy*²²⁶.

Cetnost úvodníků	
Otázka tisku	1 (číslo: 1/1940)
Neutrální témata (region a kultura)	8 (číslo: 3, 5, 7, 8, 10, 12, 17, 23/1940)
Propaganda vojensko politická	43
Propaganda vnitřní	31
Celkem	83
Rezistence	4

Komentář: V tomto období vydaly Chrudimské noviny celkem 83 úvodníků. Nacistická propaganda

²²³ Chrudimské noviny, 3 (1940), 30. 3., č. 13. s. 1

²²⁴ Chrudimské noviny, 3 (1940), 26. 10., č. 43. s. 1

²²⁵ Chrudimské noviny, 4 (1941), 18. 1., č. 3. s. 1

²²⁶ Chrudimské noviny, 4 (1941), 8. 3., č. 10. s. 1

se objevila u 74 z nich. Úvodníky lze rozdělit na ty, jež se zabíraly propagandou vojensko politickou, a ty, jejichž obsah se týkal propagandy se zaměřením na samotný protektorát. V jednom úvodníku týdeník oznamoval, že bude i nadále vycházet. V dalších osmi se zabýval regionálními a kulturními tématy, jejichž hlubší analýza nebyla pro cíl této práce podstatná. Texty, jež mohly naznačovat určitou rezistenci, byly pouze čtyři.

Rezistence		
Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Odvaha, odpor	Dvacet let Církve československé, věřící jsou podle autora kameny, a ty budou „mluvit, i kdyby se všechna budoucí česká srdce odmlčela“	Národní církev jubluje (Bohuslav Lohniský)
Odvaha, podpora	„Slyšíme a čteme teď slova: bratrství, národní souručenství, rodina, češství, vlast a národ“	Rok velkých změn (Štěpánský)
Kritika nacistů a možná s nimi stejně smýšlejících Čechů	Emociálně o chrudimském divadle, „máš i dny zlé, kalem hrubé všednosti znesvěcené, přerozliční lidé často srdcí hrubých a nepokojných otevírají tvoje dveře, ale my tě máme jako stánek čistý“	Našemu divadlu (Bohuslav Lohniský)
Připomenutí tradice, dodání odvahy	O významném rodákovi, sokolovi, „A jeho heslo: Ve své četi vytrvej až do skonu nám bude prozařovat všemi dny jako příkaz nejen jeho, ale všech minulých let“	Judr. Karel Pippich (ma.)

Komentář: Určitý nesouhlas s nacistickou okupací se za toto nejdéší sledované období projevil pouze ve čtyřech případech. Jednalo se spíše o náznaky, o připomenutí existence národa. Jako prostředek autorům posloužily nejen prvorepublikové atributy jako Československá církev, divadlo, rodák-sokol. Určitou rezistenci lze vyvodit i z titulků: *Národní církev jubluje*, *Našemu divadlu*.

U dvou článků byl jako autor podepsán opět Bohuslav Lohniský, u jednoho i odpovědný redaktor.

Propaganda vojensko politická		
Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Varování	Každý odpovědný muž by si měl rozmyslet, „zda je rozumné lehkomyšlně spojovat budoucnost vlastního národa s britskou politikou“	„...v divokém úprku“
Přesvědčit o změně postoje Obhajoba válečného tažení	„Soudobé německví přináší světu nové myšlenky. Je předbojem příští Evropy ... Vítězství německých zbraní toliko odstraňuje umělé překážky“	Smysl velkých dnů
Ceši nemohou ze strany Anglie očekávat žádnou pomoc	„Vůdce ohlásil Angličanům předem, že není ostrovů“	Na dně
Přesvědčit o změně postoje	„Bylo nutné proti individuální svobodě vázanost společenskou, především národní, ale ... i rasovou“	Duchovní revoluce evropská
Obhajoba útoku na SSSR	„Nástup komunismu do Evropy byl znemožněn“	Ve znamení V

Komentář: Ve vybraných úvodnicích jsou zřetelné záměry propagandistů přesvědčit čtenáře, že je nutné, aby změnil postoj vůči vládnoucí moci. Úvodníky také obhajovaly a ospravedlňovaly tažení wermachtu. Jako prostředků použili propagandisté vyzdvihování německých válečných úspěchů, odrazovali od spoléhání na bývalé spojence. Vpád do Sovětského svazu navíc představovali jako vítězný boj s komunismem. Zároveň obhajovali šíření nacionálního socialismu jako něco, co obrodí život nejen v celé Evropě. Potvrzují to i titulky jako například „Smysl velkých dnů“ či „Duchovní revoluce evropská“.

Propaganda vnitřní		
Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Přesvědčit o změně postoje	„Musíme se nechati vést“	Smysl pro skutečnost

	jedinou pravdou, je zapotřebí, abychom se k novému stavu přizpůsobili“	(V. Vilinský)
Vyvrátit tvrzení	„Sířily se nejnemožnější fantazie o úpadku našeho politického významu“	Náš význam (V. Vilinský)
Přesvědčit o změně postoje	„Nepřáli jsme si pochopit Hitlerovo dílo a právě proto jsme se tak tragicky zmýlili ve svých odhadech evropského zítřka“	Díváme se na Vůdce
Přesvědčit o změně postoje	Obhajoba Háchova kroku, který umožnil okupaci a poukázání na možné následky, kdyby tak neučinil	Rok života národního souručenství (Čeněk Březina)
Přesvědčit o změně postoje	„...v přijetí říšské myšlenky a říšského citění spočívá i velká vzpruha a bezpečnost každého jednotlivce a tím i celého národa“	Říšské citění na postupu
Přesvědčit o změně postoje	„Naše země byly ušetřeny úderu války. Můžeme v klidu žít a pracovat“	Nový rok – nová Evropa
Vyvracení tvrzení	Kritika rozhlasového vysílání a „židovsko – zednářské šeptané propagandy“	Ohlas projevu Vůdcova v českém národě

Komentář: Pokud se týká tzv. protektorátních témat, propagandisté se opět snažili přesvědčit čtenáře o nutnosti změny postoje. Tvrdili, že podpora nacistické politiky je jediný možný krok pro další budoucnost a existenci českého národa. Použili k tomu vyjádření typu „Musíme se nechati vésti jedinou pravdou“, „v přijetí říšské myšlenky (...) spočívá velká vzpruha i bezpečnost každého jednotlivce a tím i celého národa“, či časté tvrzení, že Češi byli ušetřeni válečných útrap. Jako prostředek posloužily i titulky jako například „Říšské citění na postupu“ či „Nový rok – nová Evropa“. V tomto období se i v Chrudimských novinách objevily tvrdé útoky proti Židům.

6. 3. 4. Protektorát za Heydricha a Moravce

V posledním období vydávání Chrudimských novin vyšlo celkem 47 úvodníků. Všechny byly

zaměřené propagandisticky. Texty, jež obsahovaly nacistickou propagandu se objevovaly ve větším množství i uvnitř jednotlivých čísel. Týdeník také nevybíravě útočil na Židy a komunisty.

V úvodníku *Vážná výstraha* se čtenáři mohli dozvědět, jak budou nacisté postupovat po zavedení civilního výjimečného stavu: *Ostře budou potíráni ti, kteří, svedeni cizí propagandou, by škodili zájmům Říše a kteří by tak především poškozovali zájmy českého obyvatelstva v Protektorátě*²²⁷.

Nejen o tvrdém postupu Heydricha vůči Čechům, ale i o potřebě využít dělníky k válečným účelům říše psal úvodník *Účinná pomoc pracujícím: Vítězství Německa nad bolševismem znamená také prospěch českého dělnictva, neboť Čechy a Morava jsou zachráněny před hrůzami bolševismu*²²⁸.

V zimních měsících vycházely také úvodníky, které se zabývaly sbírkou pro německé vojáky na frontě²²⁹. Týdeník otiskl i názory ministra Moravce: *Zvláště aktivita, která se projevuje v ministerstvu školství a národní osvěty a v úřadu pro lidovou osvětu je patrná z práce, která směřuje k převýchově českého národa a k řádnému začlenění kulturnímu do rámce Říše*²³⁰.

Po atentátu na zastupujícího říšského protektora. Emil Šourek v úvodníku pod titulkem *Poslední příležitost* v hodině dvanácté psal: *Hlásíme se hrdě a svými plnými jmény k příslušnosti do řad bojovníků za Novou Evropu a nestrpíme, aby za několik jedinců, kteří dosud nepochopili nový světový řád, trpěl český národ, a abychom i my nosili na čele znamení hanby a méněcennosti! (...)* *Jakékoliv sezení na dvou židlich, jakákoliv pasivita nebo vyčkávání „až jek to dopadne“, jakákoliv*

²²⁷ Chrudimské noviny, 4 (1941), 4. 10. , č. 40. s. 1

²²⁸ Chrudimské noviny, 4 (1941), 1. 11. , č. 44. s. 1

²²⁹ Chrudimské noviny, 5 (1942), 10. 1. , č. 1. s. 1

²³⁰ Chrudimské noviny, 5 (1942), 21. 2. , č. 7. s. 1

vlažnost nebude trpěna²³¹.

Nicméně byly Češi opět popoháněni do práce, což dokazoval i úvodník *Pro Beneše nikdo – pro Říši všichni: Český lid se našel ve spontánní jednotě opravdu v hodině dvanácté a bude teď záležet mnoho na nás všech, abychom otřesenou důvěru, kterou jsme již dříve jako ukázněný národ měli, opět získali svědomitou a nejvyšší výkonnou prací*²³².

Propaganda se také více zaměřovala právě na Edvarda Beneše. V úvodníku *Doba vítězství Osy se blíží* týdeník otiskl článek, který čtenářům tvrdil, že je lež, že Beneš uzavřel s Británií smlouvu, ve které britská vláda odstupuje od Mnichovské dohody²³³: *Zbytky jeho nohsledů, kteří sedli na lep zločinné londýnské propagandy, byly již vyhlazeny a český národ vědom si velikosti doby, jednomyslně se postavil za svého státního presidenta a svou zákonnou vládu.*

Četnost úvodníků	
Válečná politika Německa	19
Protektorát	28
Celkem	47

Komentář: V posledním sledovaném období vydaly Chrudimské noviny celkem 47 úvodníků. Ve všech se již uplatňovala nacistická propaganda. Devatenáct z nich se věnovalo válečné politice Německa, osmadvacet pak tématům, jež se vztahovala k životu v protektorátu. Text, do něhož by mohly být vloženy významy, jež by obsahovaly rezistenci vůči vládnoucí moci, jsem již neobjevil. Nicméně jsem pro komplexnost analýzy a možnost komparace vybral úvodníky, jež se

²³¹ Chrudimské noviny, 5 (1942), 6. 6. , č. 22. s. 1

²³² Chrudimské noviny, 5 (1942), 20. 6. , č. 24. s. 1

²³³ Chrudimské noviny, 5 (1942), 22. 8. , č. 31. s. 1

zabývaly některými stěžejními tématy.

Propaganda		
Kategorie záměru	Kategorie prostředků	Titulek (zdroj)
Výstraha	„Ostře budou potírání ti, kteří svedeni cizí propagandou, by škodili zájmům Říše“	Vážná výstraha
Nutnost projevit vděčnost, nejlépe prací	„Vítězství Německa nad bolševismem znamená také prospěch českého dělnictva, neboť jsou zachráněny před hrůzami bolševismu“	Účinná pomoc pracujícím
Výstraha	Reakce na atentát na Heydricha, „...jakákoliv pasivita nebo vyčkávání, jakákoliv vlašnost nebude trpěna“	Poslední příležitost v hodině dvanácté (Emil Šourek)
Výstraha	„...bude záležet na všech, abychom otřesenou důvěru ... získali svědomitou a nejvyšší výkonnou prací“	Pro Beneše nikdo – pro Říši všichni
Vyvracení tvrzení, výstraha	Jde o lež, že Beneš uzavřel s Brity smlouvu o jejich odstoupení od Mnichovské dohody, „zbytky jeho nohsledů byly již vyhlazeny“	Doba vítězství Osy

Komentář: V kategorii záměru převládala z vybraných úvodníků jednoznačně výstraha.

Nasvědčovaly tomu i titulky. Nacisté a čeští kolaboranti po nástupu Heydricha otevřeně vyhrožovali potrestáním každého, kdo jim bude bránit v jejich politice, nově i těch, jež budou pasivní. Objevily se výrazy jako „potírání“, „vyhlazeny“ či vyjádření typu „vlašnost nebude trpěna“. Zároveň nacisté potřebovali, aby Češi prací podpořili válečné hospodářství Říše. Byla to podle propagandistů jediná cesta k další existenci českého národa. Snažili se přesvědčit českého dělníka, že jim jde o jeho prospěch. Dokazovali to na tvrzení, že ho zachránili „před hrůzami bolševismu“ útokem na SSSR.

7. Shrnutí analýzy

Týdeník nabídl v úvodnicích v prvním období více než sedm témat. Kromě čtyř textů se ale každé z nich přímo vztahovalo či dotýkalo národnostního problému se sudetskými Němci, potažmo vztahu mezi Československem a třetí říší.

V Chrudimských novinách se v tomto ohledu střetly dva názorové proudy. Převládající zastupoval odpovědný redaktor. Zastánci tohoto umírněného směru většinou přejímali postoje vlády či prezidenta. Obsahy většinou nabádaly k rozvaze, klidu a vyčkávání. Nicméně připouštěly, že v případě napadení, by se Československo mělo bránit. Druhý směr, reprezentovaný například úvodníkem od ruského legionáře, byl více radikální. Vyzýval obyvatele, aby se připravili na válečný konflikt, a zároveň odsuzoval názory pacifistů, které byly podle něho pro republiku zničující.

Po celé první období týdeník odmítal jakoukoli propagaci politických stran. Přesto, že se na Chrudimsku konaly obecní volby, se až úzkostlivě vyhýbal prezentování jejich názorů či programů. Svůj postoj vyjádřil pouze všeobecnou kritikou partikulárních zájmů politiků. Květnovou mobilizaci pak vrcholil v Chrudimských novinách optimismus a sebevědomí ohledně vývoje politické situace.

Poté nastala změna. Autoři s obavami referovali o silící německé propagandě. Mnohem častěji ubezpečovali čtenáře, že za Československem stojí spojenci, kteří mu v případě nouze poskytnou pomoc. Nicméně se z obsahu vytratila důvěra, že se republika může Německu postavit na odpor sama. Většinu úvodníků již také týdeník přebíral z tiskové agentury. V té době se také konala další významná událost, všesokolský slet. Ten ale přílišný zájem Chrudimských novin nevyvolal. Po

příjezdu lorda Runcimana pak týdeník otiskoval agenturní úvodníky, jež zřetelně počítaly s nevyhovujícím kompromisem se sudetskými Němci. Výjimkou byli úvodníky již výše zmíněného radikálnějšího směru.

Další významná změna v postoji Chrudimských novin nastala v době, kdy vláda Milana Hodžy ustoupila nátlaku Francie a Anglie a souhlasila s odstoupením sporných území. Po odmítnutí se připomněl odpovědný redaktor, jenž označil spojence za zrádce. Před podpisem Mnichovské dohody zastávaly Chrudimské noviny jednoznačný postoj, jež žádal aktivní obranu republiky. Obecně vzato, týdeník se v průběhu celého prvního období snažil podporovat státní politiku.

V prvním sledovaném období existovala i témata, jež týdeník většinou ignoroval. Prvním z nich byla stále významnější židovská problematika. Nicméně v jediném článku dal odpovědný redaktor najevo, že Židé jsou v české společnosti spíše cizím elementem a odmítl, aby se židovským uprchlíkům poskytoval azyl. Další ignoranci tématu mohl způsobit fakt, že na území regionu mnoho obyvatel židovské národnosti nežilo, a redaktory tak téma příliš nezajímalo.

Po odstoupení sporných území vyjadřoval obsah Chrudimských novin částečný zmatek a hledání, jaká stanoviska k situaci zaujmout. Nicméně se postavil za odcházejícího prezidenta Beneše a vinu i nadále kladl na spojence. Týdeník ale brzy začal podporovat politiku tvořící se vládnoucí elity nové republiky. To v podstatě praktikoval celé druhé analyzované období.

V něm se záběr politických témat v úvodnicích zúžil na tři. Pokud se téma týkalo politiky Německa, přebíral týdeník články tiskové agentury, jež většinou vyjadřovaly stanovisko agrárníky ovládaného kabinetu. Ten se snažil navázat s Německem lepší vztahy a v mnoha ohledech se mu podřizoval. Proto kritika praktik nacistů až na výjimky chybí. Od ledna 1939 otiskoval týdeník navíc úvodníky,

kteře podporovaly názor, že Německo jako hegemon má právo ovlivňovat situaci ve střední Evropě. Samotný příjezd německé armády do Chrudimi pak komentoval bez emocí.

Chrudimské noviny a jejich redaktoři se značně angažovali v dalších dvou tématech. Ještě na podzim 1938 chápali budování druhé republiky jako příležitost vytvořit nejen čistě národní stát, ale vybudovat i průmysl v regionu.

Chrudimské noviny od počátku podporovaly vznik Strany národní jednoty. Zároveň podpořily zavedení autoritativnějšího režimu v zemi. Kritické názory na něj se prakticky až na výjimky nevyskytovaly. Ty se objevily až na počátku roku 1939. Vyjadřovaly zklamání nad tím, že na rozhodujících postech zůstávají starí politici rutiněři a neposkytuje se slibovaný prostor mladým.

Podobně jako v prvním sledovaném období se týdeník vyhýbal adresné kritice. Rezistentní postoje zaujímali pouze sokolové a především legionáři ve svých pravidelných rubrikách. Jejich nepřilíš tvrdá kritika vesměs mířila k tématu ztráty sporných území. Týdeník zcela ignoroval vzestup pravicového extremismu v zemi. Nezúčastnil se ale ani útoků na osoby nepohodlné stávajícímu režimu. Nadále ignoroval situaci Židů. Po obě sledovaná období se Chrudimské noviny nezajímaly ani o situaci na Slovensku.

Od vzniku protektorátu týdeník podporoval bez výjimky politiku státního prezidenta Háchy a vznikajícího Národního souručenství. Počet témat úvodníků se zúžil na dvě. Zcela převažující bylo téma sjednocení a záchrana národa. Převzaté agenturní texty se snažily Čechy unifikovat a především pacifikovat. Nesměly se vyskytnout odchylky, které mohly zavdat Němcům příčinu k ostrému zákroku. V tomto duchu týdeník referoval až do vpádu

německé branné moci do Polska. Čistě pronacistická propaganda se v obsahu vyskytovala ještě v mírné podobě. Týkala se spíše přesvědčování o výhodách, jež začlenění do Říše obyvatelům Čech a Moravy přinese. V úvodnicích se též objevily texty, jež neobsahovaly žádné prostředky propagandy. Jednalo se převážně o nepolitická komunální témata.

Přes tuhou cenzuru se občas v týdeníku objevily i prvky rezistence vůči okupantům. Převážně se ukrývaly v textech uvnitř čísla. Do některých sdělení byly vloženy výzvy k aktivnímu odporu. Těchto textů bylo ale minimum. Pro vyjádření odporu bylo zřejmě podstatnější, jaký celkový prostor poskytl týdeník politickým tématům, tudíž i možnosti působení propagandy. Do útoku na Polsko se vyskytovala pouze na titulní straně. Zbytek Chrudimských novin se věnoval čistě regionálním, kulturním či sportovním tématům.

Změna nastala po přepadení Polska, kdy zejména v úvodnicích nacistická propaganda přitvrdila. Čtenáři měli podle ní zlepšit svůj postoj k Říši a přizpůsobit se poměrům. Češi měli aktivně podpořit německou politiku a přijmout tzv. říšskou myšlenku. Po podzimních demonstracích výhrůžky ještě zesílily. Propaganda ale stále působila vesměs na titulní straně. Samotní redaktoři týdeníku většinou psali o organizačních záležitostech místního Národního souručenství. Zbývající obsah se opět věnoval převážně nepolitickým informacím z regionu.

Texty obsahující prvky rezistence se objevily. Jejich razance se ale velmi zmírnila a omezila se převážně na zdůrazňování všelidských hodnot, které nacisté porušují. Od vzniku protektorátu do této doby týdeník zatím neotiskoval útočné protižidovské texty.

Se stejnou mírou propagandy, která se objevovala od podzimu 1939, pokračoval týdeník ohledně

vnitropolitických témat až do nástupu Heydricha. Propagandisté přesvědčovali Čechy o nutnosti přijetí říšské myšlenky jako o jediném možném východisku. Navíc jim připomínali, že byli ušetřeni válečných útrap a svoji vděčnost měli Říši oplatit prací. Nově také vycházely v Chrudimských novinách úvodníky oslavující úspěchy německé armády. V tomto období se začaly objevovat na stránkách i útoky proti Židům.

Mezi 83 úvodníky z tohoto časového úseku jich bylo pouze osm, jež prostředky propagandy postrádaly. Týdeník je převážně otiskl již začátkem roku 1940. Věnovaly se regionálním a kulturním tématům. Články obsahující prvky rezistence se objevily čtyři a pouze upomínaly na pro Čechy lepší minulost.

Po Heydrichově nástupu k moci již vycházely v Chrudimských novinách pouze propagandistické úvodníky, jejichž rétorika ještě více přitvrdila a přešla k otevřeným hrozbám. Vyžadovaly od čtenářů bezvýhradně aktivistický postoj, nabádaly k výkonnější práci pro válečné hospodářství. Trend se nezměnil ani po atentátu na zastupujícího říšského protektora. Téma práce se prezentovalo jako poslední šance, jak si mohou Češi zachránit svoji existenci. Propagandistických článků přibývalo i uvnitř čísla. Pravidelné byly také útoky na Židy a komunisty. Text, jež by mohl obsahovat jakýkoli prvek rezistence, jsem v posledním období Chrudimských novin již neobjevil.

8. Závěr

Obecně lze konstatovat, že analýza potvrdila hypotézu, že se ve třech zkoumaných historických etapách bude zřetelně odlišovat i zaměření mediálního obsahu periodika. V prvním období týdeník nabídl největší počet politických témat, celkem šest. Uplatnilo se v nich i více názorových směrů. Pokud se týká reakce na politickou změnu, byla okamžitá. Chrudimské noviny omezovala pouze

vlastní brzká uzávěrka.

Strukturovat lze i samotné první období. Jeho úvodní perioda skončila několik týdnů po květnové mobilizaci, druhá trvala do rozhodnutí vlády podstoupit sporná území. Třetí, nejkratší, spadá do období druhé mobilizace a Mnichovské konference.

Ve druhém období nastala výraznější změna. Výběr politických témat se v úvodnicích zúžil na tři. Názorový proud existoval pouze jeden, určitý kritický přístup se objevil až ke konci období.

Chrudimské noviny na rozdíl od první etapy začaly propagovat politickou stranu. Změnu poměrů také redaktoři chápali jako zcela novou šanci zlepšit v hospodářství podle nich opomíjeném regionu.

Týdeník bez větších výhrad podporoval režim a jeho smířlivou politiku vůči Německu.

Ve třetím období nastala nejrazantnější změna. Politická témata byla prolnta prostředky propagandy. V otázce témat se v podstatě jednalo o dva okruhy; záchrana národa a podpora nacistů. Ale i toto období lze strukturovat. V jeho první periodě zcela převažoval první okruh témat. Skončil ale naráz po přepadení Polska. Do konce vydávání periodika ovládl pole okruh druhý. Pro komplexnost je nutné zmínit, že po celou dobu existence týdeníku byla většina obsahu zaměřena apoliticky a věnovala se tématům z regionu a města. To byl také hlavní cíl Chrudimských novin, jež v prvním čísle vyhlásil odpovědný redaktor.

Obsahová analýza potvrdila i druhou hypotézu o tom, že redakce musela díky mediální regulaci a cenzuře zužovat tematické rozpětí a unifikovat názorovou tendenci. I zde se oba pohledy kryly s jednotlivými historickými etapami.

Již v prvním období museli redaktoři počítat s řadou zákonů, které omezovaly svobodu tisku. Týdeník se zřejmě kvůli tomu vyhýbal publikování příliš radikálních názorů na kontroverzní témata jako byl právě přístup k národnostnímu problému. Nikdy se také neodvážil k adresné kritice jednotlivce či institucí. Vyhýbal se tomu i na regionální úrovni. Chrudimské noviny například kritizovaly partikulární zájmy politiků, ale nikdy konkrétní osoby nejmenovaly. Vše se odehrálo v obecné rovině.

Hlavním důvodem mohl být zákon č.50/1923 Sb. z. a n., na ochranu republiky. Zde regulace médií nejvíce doléhala na odpovědné redaktory. Z hlediska tiskového práva byli vlastně jedinými redaktory a mohli být podle této normy stíháni pro takzvané zanedbání povinné péče. Pro fungování Chrudimských novin byla zásadní i takzvaná tisková novela, zákon č. 124/1924 Sb. z. a n. , o změně příslušnosti trestních soudů a odpovědnosti za obsah tiskopisu ve věcech křivého obvinění, utrhaní a urážek na cti, která opět nejvíce postihovala odpovědné redaktory. Novela znamenala zostření cenzury, zrušení tiskového redakčního tajemství, omezovala možnost utajení informátora. Štěpánskému v případě procesu a odsouzení hrozil peněžitý trest nebo dokonce i několikaměsíční vězení.

V druhém období zúžil týdeník záběr politických témat, a navíc bylo referování vesměs tendenční se směřováním politiky nového režimu. Opět chyběla adresná kritika. Nevyskytl se téměř žádný kritický postoj vůči nadále agresivnímu chování Německa.

Nová vládnoucí elita byla připravena použít všechny stávající normy, jež omezovaly svobodu tisku. Direktivní a cenzurní zásahy ještě přitvrdily. Navíc si Beranův kabinet nechal odhlasovat zmocňovací zákon, který mu zaručoval mimořádnou nařizovací moc, jež mohl uplatnit v podstatě

okamžitě. V březnu 1939 pak vstoupil v platnost tzv. Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku, pomocí něhož se mělo zabránit útokům tisku na Německo. Jednalo se v podstatě o další cenzurní zásahy. Zřejmě i díky tomuto přehledu proběhl v obsahu týdeníku přechod do třetího období bez výraznějšího výkyvů a plynule. Dalším důvodem mohlo být jistě i to, že se Hácha a Chvalkovský Hitlerovi zavázali, že „v tisku bude zachována plná zdrženlivost“.

Ve třetím období týdeník již plně sloužil protektorátním institucím a pracoval podle jejich politických směrnic. V první periodě ještě neotiskoval výrazně pronacistické články. Na místě úvodníků se objevily i apolitické texty. Bylo to způsobeno tím, že nacisté teprve svoji moc v protektorátu konsolidovali, navíc stále brali ohled na světové mínění. Nicméně předběžná cenzura již zásadně ovlivnila fungování Chrudimských novin. Cenzurované a silně tendenční byly již i agenturní zprávy ze zahraničí. Týdeník je ale v této době využíval minimálně.

Razantní změna nastala po přepadení Polska. Nacisté vydali další okruhy témat, jež se nemohou zveřejňovat. Navíc v polovině září 1939 vstoupil v platnost nový Souborný přehled pokynů pro tiskovou přehlídku. Ten měl pomoci vytvářet veřejné mínění s ohledem na včlenění Čech a Moravy do Říše. Nedodržení podmínek mělo za následek konfiskaci listů a potrestání odpovědných osob. To se zcela jasně projevilo i na obsahu Chrudimských novin, ve kterých se až do konce objevovaly propagandisticky silně orientované úvodníky. Týdeník většinu těchto textů přebíral a redaktoři se vyhýbali publikaci vlastních. Zřejmě i na ně mířilo rozhořčení von Wolmara, jenž si na krajinský tisk stěžoval a tvrdil, že dlouhodobě nevyvíjí vlastní aktivitu a pouze články přetiskuje. Propaganda se v týdeníku silněji uplatnila po nástupu Hendricha, potažmo Moravce k moci.

Kvůli možné komparaci s jinými regiony je důležité se zmínit i o tom, jakým způsobem Chrudimské

noviny referovaly přímo v době významných politických změn. V období Mnichova týdeník obhajoval vládnoucí politické elity a vyzýval k připravenosti na obranu státu. Vinu za vzniklou situaci kladl pouze na spojence. Po samotném Mnichovu se Chrudimské noviny loučily s nostalgií s prezidentem Benešem. Ještě v dalším čísle bylo patrné jakési přešlapování na místě a zmatek. Viník se již nehledal pouze mezi spojenci, ale i ve vlastních řadách. Začala se zpochybňovat politika první republiky. Týdeník žádal její změnu a oprostění se od vlivů minulosti. Celkově se zde proměňuje intence mediálního obsahu postupně.

Razantní zlom lze zaznamenat na počátku okupace. Sice první číslo poskytlo pouze popis příjezdu německých vojáků do Chrudimi, hned to následující ale emocionálně apeluje na Čechy, aby se jako národ sjednotili. Zároveň hrozí vyloučením z národa každému, kdo tak neučiní. Zde se projevila mediální intence nárazově.

Závěrem je nutné zmínit i motivace rozhodujících osob, jež stály za vydáváním týdeníku. Oba, jak odpovědný redaktor Štěpánský tak redaktor Panský, podporovali v první etapě stanoviska vládnoucí garnitury. Odpovědný redaktor hájil vždy prezidenta Beneše. Ani za protektorátu proti němu osobně nezaútočil. Nicméně kritizoval chování politiků jednotlivých stran. V tomto zůstal konzistentní i v druhé historické etapě, poté, co vstoupil do Strany národní jednoty. Podle způsobu referování cítili s Panským, že jde o dobu, která by mohla napomoci rozkvětu města a kraje. Štěpánský ale na konci druhé republiky vyjádřil určité pochybnosti o správném směru její politiky. Po okupaci se pak odpovědný redaktor stal vedoucím Mládeže Národního souručenství. Panský později dokonce vstoupil do Českého svazu pro spolupráci s Němci. Nicméně se jako autoři stáhli do pozadí a publikovali zejména o regionálních tématech či organizačních záležitostech souručenství nebo svazu. Motivace obou pedagogů by se tak s nadsázkou dala charakterizovat podle prohlášení ve

vůbec prvním čísle Chrudimských novin, že úkolem je, aby týdeník v „mezích a možnostech svého vlivu přispíval účinně a svědomitě ku zdaru každého úsilí, jehož cílem je rozkvět a zvelebení města Chrudimě i celého kraje a všestranné povznesení jeho obyvatelstva“.

Summary

The central theme of this project was the influence of political change on the contents of the regional weekly *Chrudimské noviny* published from the beginning of 1938 to October of 1942. Above all I have observed its manifestation in the main political article using content and language analysis as a method of my work. Firstly I outlined political, economical and social situation of the period. I also referred to the censorship and media legislation influential to the work of journalists and to the establishment, organization and background of the weekly as well as persons who had influenced its contents. The main analysis was divided into the three main parts in accordance with three historical periods determined by distinctive political regimes (January 1938- September 1938, October 1938 - 15th March 1939, March - October 1942). As body of texts for the analysis itself served the most significant publisher policy expressing text in the examined periodical – the editorial. I started the analysis by defining several most significant areas covered by the weekly in each above mentioned period (eg. problem of nationhood, the czech-german relations, defense policy, local election...) and by narrowing down the editorials dealing with one of these topics.

I calculated the frequency of editorials focused on the same subject and determined two key categories underlying the whole analysis– the one of intention (the preferred reading) and the one of the means (the language, style and content) of each editorial. In addition I also examined the headlines as the subcategory of the category of means. The interpretations of the results followed. The analysis confirmed my hypothesis. The contents of the weekly followed and patterned the political and historical situation and atmosphere in the state. Under the conditions of more severe regulation and censorship the editorial staff had to narrow the

number of subjects and to unify opinions with respect to the official state policy. The readers were offered the broadest variety of subjects in the first period. Various opinions on one subject also were not rare at this time. The situation changed in the second period. The journalist adhered to the official policy and position of authorities and followed the censorship rules. Only in the end of this period appeared weak criticism of the régime. The third period was the most specific. It was governed by the preliminary censorship in the media including the local periodicals. Almost every editorial contained means of propaganda since autumn 1939.

My master thesis showed the situation of regional media in time of radical political changes. It can help to understand the behaviour of local periodicals at an important time of Czech history but the comparison with other similar works is necessary.

PRAMENY A LITERATURA

Prameny

Chrudimské noviny 1938, 1939, 1940, 1941, 1942

Literatura:

Brandes, Detlef. *Češi pod německým protektorátem*. Praha: Prostor, 2000.

Broklová, Eva. *Československá demokracie: Politický systém ČSR 1918 – 1938*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1992.

Březinová, Tereza. *Emanuel Moravec – kolaborantský žurnalista a politik*. Praha, 1971. Diplomová práce na Fakultě žurnalistiky Univerzity Karlovy.

Černý, Václav. *Paměti: Křik koruny české. Sv. 2, 1938-1945*. Brno: Atlantis, 1992.

Červinka, František. *Česká kultura a okupace*. Praha: Torst, 2002.

Praha: Karolinum,

Dolejší, Václav. *Noviny a novináři*. Praha: Nakladatelství politické literatury, 1963.

122

Doležal, Jiří. *Česká kultura za protektorátu*. Praha: Národní filmový archiv, 1996.

Eco, Umberto. *Jak napsat diplomovou práci*. Olomouc: Votobia, 1997.

Gebhart, Jan a Kuklík, Jan. Pomnichovská krize a vznik Strany národní jednoty. *Český časopis historický*, 1992, roč. 90, č 3, s. 365-393.

Gebhart, Jan - Šedivý, Ivan. *Česká společnost za velkých válek*. Praha: Karolinum, 2003.

Giddens, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 1999.

Halada, Jan. *Encyklopedie praktické žurnalistiky*. Praha: Libri, 1999.

Hrabánek, Jan. *Tiskové právo československé*. Praha: Právnícké knihkupectví a nakladatelství V. Linhart, 1938.

Jandourek, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001.

Jelínek, Milan - Švandová, Blažena. *Argumentace a umění komunikovat*. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 1999.

Jirák, Jan - Říchová, Blanka. *Politická komunikace*. Praha: Karolinum, 2000.

Končelík, Jakub. *Český tisk pod vládou Wolfganga Wolframa von Wolmar*. 2003.

- Köpplová, Barbara. *Dějiny českých médií v datech*. Praha: Karolinum, 2003.
- Kuklík, Jan - Gebhart, Jan. *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha: Themis, 1996.
- Kural, Václav. *Místo společnosti - konflikt!* Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 1994.
- Kvaček, Robert - Chalupa, Aleš - Heyduk, Miloš. *Československý rok 1938*. Praha: Panorama, 1988.
- Langová, Alžběta. *Chrudim v období druhé republiky a protektorátu 1938-1945*. Brno, 2002, 116 s. Diplomová práce v Historickém ústavu Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, vedoucí diplomové práce Libor Vykoupil.
- Láníček, Josef. Za profesorem Václavem Štěpánským. *Pokroky matematiky, fyziky a astronomie*, 1981, roč. 26, č. 1, s. 52-53.
- Maršálek, Pavel. *Protektorát Čechy a Morava*. Praha: Karolinum, 2002.
- Pasák, Tomáš. *Soupis legálních novin, časopisů a úředních věstníků v českých zemích z let 1939 – 1945*. Praha: Univerzita Karlova, 1980. Úvodní studie o legislativě.
- Pasák, Tomáš. *Pod ochranou říše*. Praha: Práh, 1998.
- Pasák, Tomáš. *Český fašismus 1922 – 1945 a kolaborace 1939 – 1945*. Praha: Práh, 1999.
- Petrusek, Miloslav. *Velký sociologický slovník I. a II.* Praha: Karolinum, 1996.
- Rataj, Jan. O rasový národ: K proměnám českého nacionalismu v druhé republice. *Historie a vojenství*, 1994, sv.1, s. 104 – 117.
- Rataj, Jan. *O autoritativní národní stát: Ideologické proměny české politiky v druhé republice 1938 – 1939*. Praha: Karolinum, 1997.
- Reifová, Irena. *Slovník mediální komunikace*. Praha: Portál, 2004.
- Rozehnal, Aleš. *Mediální právo*. Plzeň: Čeněk, 2004.
- Říchová, Blanka. *Přehled moderních politických teorií*. Praha: Portál, 2000.
- Schulz, Winfried - Hagen, Lutz - Scherer, Helmut - Reifová, Irena. *Analýza obsahu mediálních sdělení*. Praha: Karolinum, 1998.
- Tomášek, Dušan. *Deník druhé republiky*. Praha: Naše vojsko, 1988.
- Watson, James - Hill, Anne. *Dictionary of Media and Communication Studies*. London: Arnold, 2000.

Přílohy: Vybrané titulní strany Chrudimských novin

Chrudimské noviny

NEZÁVISLÝ TÝDENÍK

Rok 1. Číslo 1. V Chrudimě dne 8. ledna 1938.
Vydávající: Redakční kruh. Redakční řídí a za ni odpovídá: Dr. Václav Štěpánek. Cena: roční 30.— Kč, pololetní 15.— Kč. Vychází každou sobotu. Redakční ústředí v Chrudimě, ul. Na třídě č. 12.

70 hal.

Redakce a administrace: Chrudim IV., 1938. Dobrovolní posil. ústředí Chrudim I. Tiskárna: Tiskárna Fr. Slavík v Chrudimě.

Dr. V. Štěpánek:

Úkolem Chrudimských novin je,

aby, v mezích a možnostech svého vlivu přispívaly účinně a svědomitě ku zdaru každého úsilí, jehož cílem je rozkvět a zvelebení města Chrudimě i celého kraje všestranné povznesení jeho obyvательства. Aby tuto svou činnost dovedly přivést v plnou shodu se základními ideami našeho života národního a celostátního.

Aby svoji čtenářskou obec informovaly objektivně o všech pozoruhodných událostech místního veřejného života a svým způsobem nomaňuly všem veřejným činitelům i rozhodujícím jednotlivcům k zdárnému plnění všech jim svěřených úkolů, které slouží obecnému prospěchu.

Za tím účelem mají podepřít všechny snahy směřující k řádnému řízení i zlepšování místního života hospodářského, samosprávného, sociálního, osvětového, tělovýchovného, politického, spolkového a společenského.

Své naprosté a zvláště politické nezávislosti mají užít k tomu, aby se staly forem, v němž se různé ideologické, politické i individuálně vybrané názory třídí, usměrňují a harmonisují.

Mají informovat i dávat iniciativu, přispívat k organizaci i býti svědomím každé náležitě veřejné práce v našem městě i jeho okolí. Ceny veřejného mínění mají plně využít, ale nikdy a v ničem nezneužít.

Redakce Chrudimských novin

očekává, že k plnění naznačených úkolů dostane se jí porozumění i souhlasu chrudimské veřejnosti a hlavně pak účinné podpory a spolupráce.

Se zvláštním důrazem vítá k spolupráci mladé a nové veřejné a intelektuálně činné chrudimské pracovníky i krajany, od nichž žada smyslu i odvahy pro jasné definování a pevné a obětavé prosazování jejich cílů.

Vítá každý projev, který usiluje o lepší přehled a přeje si součinnosti se všemi námi, jimž práce ve prospěch celku je

Za překročením prahem Nového roku!

Již jsou vyměněny skoro všechny nejzdevorilejší a nejpřátelštější gratulace, aby nový rok mohl lépe vplout do časového obzoru nekonečna. Časová hranice dvou za sebou jdoucích roků vyvolává každoročně jak u jednotlivců, tak i u celku lámeč samovolné zpytování svědomí, přehled o práci vykonané a tvorbu nových plánů, předpokladů a nadějí.

Toto duševní rozpoložení lidstva jest odůvodněno nezměnitelnými přírodními zákony a vývojem, což dokazuje jasně, že jenom na zámku toho, co kdysi bylo, možno tvořit věci a hodnoty nové.

Každý nový rok přináší názorně jakousi životní obnovu lidstva a připomínku pomíjitelnosti. Tak se nám jeví každý nový rok s hlediska utimír i širokého rozhledu světového, hospodářského, kulturního, sociálního i politického. Ti, jimž dopřána dlouhého věku, těchto změn a jich důsledků prožijí značnou radu.

Bek letošní jest rokem jubilejním pro naši republiku. Vcházíme jím do

nového jejího trvání. Všom zjednáme, jež jsme v té době přáli, říkáno vyvol. Snad šel někdo a někde ten vývoj trochu pomalu, snad někdy zase trochu rychle, aby nás nenadál nepřipravené na jakékoliv změny. Nedošli jsme za tímto tak daleko, aby občanstvo, jako bytí plně spokojeno. V tomto nespokojeném je dost, ba časeu jich přibývá. Mnozí hledí upokojiti a ukáti stěžovateli. Jest lo ške dosud obvyklé, přátel někteří trápěny no "rok", ale jest jisto, že útěcha vyvo. a at věru v budoucnost.

Kdo má důvěru v budoucnost, muže oati smělé, dalekoshlé plány, projekty a programy. Stává se jen v praktickém životě, že některé plány se myje svuj len a zas avaj jenom neuskuteč. Někdy plány navždy, ale v tom, byt u nás výskutem. Z toho čas enerie, která musí býti také práce jenom

oceněna. Musejí nám býti vítány všechny plány, jež směřují k uskutečnění nějaké práce, neboť lidstvo touží po blahobytu i slušné životní úrovní, bez práce k splnění těchto požadavků dojiti nemůže. Plan práce, jest plánem slušné životní úrovně a společenské úrovně. Od tohoto základu lidstvo býti a posláni nemůže býti upuštěno bez škodlivých následků pro lidstvo samo. Vytvořit at jakékoliv hodnoty bez práce vůbec nika nelze, a může se tak: státi jenom výjimečně snad někdy, ale vždy na noci úkor, což souvisí vždycky se špatnými mravy a nepoctivostí.

Tvořit hodnoty mravní i vědné vzala si jistě za své přeuvážení na přelomu roku většina občanstva našeho státu i vedoucích činitelů. Nemůžeme býti proto obav o rok, do něhož jsme vstoupili. Házlivi novyhráli lojeme vkroutil. Házlivi novyhráli lojeme vkroutil. Házlivi novyhráli lojeme vkroutil. Házlivi novyhráli lojeme vkroutil. Házlivi novyhráli lojeme vkroutil.

Nový rok, do něhož jsme již vstoupili, možná přinese nám mimo neblahé zprávy, více užitečné práce, prá-

Film o začínání.

Když tak poslal svého bratříka cihodného učtele čekání, odpověděl bych na jeho obvyklou otázku řek: „Jsem zamilován do tvé slovozných a tvé vší jasných.“

Náš by asi ten dobrý, starý pán pronel s očima plavými toto slovo: „Mily příteli, došli bychom čili naše česká slova, nepočítáme s tím nikdy své kráje, dramatičtější a posle.

Tvory některých sloves slyšeti nový čerpalou suadící překračují om, ale nejsou nepopisnými slovy. Jistě, jako vědnému ohni, takové vědy, národné cestě cestovním, s tím napraka klusného. Tak začáte na příklad slovozný činai začáte, začáte ... začáte ... začáte ...

Co se tu nabízí romanových větek od nestarych, hřejících a zasmušelých at k oděným a vyoce dramatičtým hraním mysl.

Prosim, začáte si složití dle svých zkušeností a jasně ...

Začáte chodit. Začáte mít úspěch a úspěch. Začáte mít mnoho práce a být zapracovaní.

Začáte být spokojeni, v nebezpečí a začáte se katastrofálně vyzrát z němu konci.

Tak raději ne. Ale: Začáte s dobrým smyslem a pevnou a čistou myslí. Začáte s láskou, nadšením a optimismem.

Začáte: na výlovné přání podávat veřejnosti. Začáte at, začáte. Začáte vydávat nové časopi.

To je to! Děkuji, jak p. ... tak i slavně Janův téorii o vzniku světa (Tajemný vesmír, Slovák, Praha) to to, se jsem již začal a at sm se dostal.

A teď ještě jedno, sbořte: Chrudimské noviny začínáme prosazovat.

Namátkou jen několik předběžných názorů o jejich vzniku a užitečnosti. Pozorovateli indiferentní a pesimistický.

„Slyšel Odrádná vší Riskantní podnikání v česko době novoty národního obnovení“

A zde v Chrudimě, kde dříve žilome v záplavě novin svého druhu. V Chrudimě, kde dříve nabylovali kultury.

O všem, co se tu děje, je třeba se doměrit s čestně známých politických i nepolitických deníků, týdeníků, úředních deníků, dále ročenek, národních tabulí

co hodnotné a odměňované tak, aby dopřát národní národa mohla býti všeobecně svyžena. Nechceme obohatit v kal potačkem roku ono obvyklé přání „šťastný nový rok“, ale občane se o čekat toho, abychom mohli řad i nastupat si. na začáte i. r. „Byl to šťastný a dobrý rok“.

CHrudimské noviny

Líst Národního souručenství.

Račník II. - Číslo 36. - 9. září 1939. - Za 70 haléřů.

Redakcí řídí a za ni odpovídá Dr. Václav Štěpánský.

Týdeník určený službě veřejných zájmů města Chrudimě a jeho kraje.

Zápas o právo.

Václav a říšský kancléř právem řekl, že německý národ žást nad mírností požadavků vůči Polsku. Právě tato mírnost nejlépe ukazuje celou mírnovitost počínání Německé říše. Snahou Václavovou a stálým úsilím německé diplomacie bylo zachovávat mír, třebaže za cenu nepřehledného uplatnění spravedlivých nároků. Německá říše netrvala na celém svém právu, ale jen na jeho části, jen na tom, co bylo naprosto nezbytné s hlediska životních potřeb říše a se stanoviska požadavků národní cíti. To znamená, že tato mírnovitost přinášela skutečné oběti v zájmu evropského pokoje a je přiznání, že německý umírněnost byla uznána a oceněna všemi opravdu objektivně neutralními pozorovateli.

Aktivní ochrana životních německých zájmů, zabývání říšskou branou uvozi v pátek 1. září, byla naprosto nezbytným opatřením, vyprovokovaným polskou útlačností a rozpínatostí. Ale i při této obraně projevil šetrnost vůči polskému civilnímu obyvatelstvu, neboť nařídil, aby zásah říšské letecké moci postihoval jen vojenské objekty. Už od první chvíle vojenských operací byla na německé straně zřejmá soustavná snaha poúnati si tak, aby už ze samotářského stupně bylo zřejmé, že říšská branná moc - jak ještě to jejím posláním - se zbraní v ruce chrání jen německou část a jen národní právo.

V tomto zápasu o právo nemůže ovšem zůstatí stranou ani národ český, který si uvědomuje své osudové spjatosti s životem říše a svého otvřeného začlenění do německého životního prostoru. Už toto začlenění samo o sobě diktuje každému rozváznému Čechovi, aby považoval všechny zájmy Německé říše nejen za tožné se zájmy národa českého, ale také se zájmy vlastního. To znamená, že i v dnešním boji o německé právo nesmí nikdy z nás zůstatí stranou, nýbrž musí aktivně pracovat k vítězství říšských zbraní. Dnes, ve chvíli osudové zkušky, je nutno, aby dosavadní lojalita byla doplněna také počty a činy aktivní věrnosti. Dnes, více než kdykoliv jindy, je zapotřebí, aby každý zůstal na svém místě a stupňoval svůj pracovní výkon, aby i v protektorátě pracovala mašinová státní a veřejného hospodářského života bez nejmenších poruch, naprosto bezvadně. Musíme si uvědomit, že o spěšný zápas o zájmy říše nutí se příznivě projeví i na okraji zájmů českých, poněmudř tu jde o dokonale společenství osudů. Požehání Čechů k Polákům nemůže býti přece ani v podrobnostech jiný než německé polsky; snad dokonce - vzpomínáme-li na Těšínsko - máme právo říci, že rány způsobečné nám Poláky jsou ještě čerstvějšího data a proto více krvavější.

V tomto zápasu o právo byl postoj českého národa dán všemi historickými a geopolitickými skutečnostmi, jež již smysl nemůže nikdo zastříti nebo vyvrátiti.

Tento postoj lze formulovati stručnými slovy: Po boju německého národa, věrně a s plným uvědoměním, že se zápasí také o právo české.

Chrudim na IX. Jiráskově Hronově.

Změny a doplňky při představení hronovském.

„Most“. hra o 3 dějstvích, předehra a dohra od Zdeňka Němečka, hraná Spolčením divadelních ochotníků chrudimských na slavnostním pořadu IX. Jiráskova Hronova 21. srpna 1939.

Poněmudř od provedení kusu letos v březnu před posudkovou komisí UMDO, nastalo několik změn v obsazení rolí neba při poměných úkonech, doplňujeme celkové údaje zminými změnami:

Režie R. Panský, scéná arch. Al. Paříl, hudba (složena k hronovskému představení) od. uč. Jaroslav Doubrava, hudební efekty a klavírní doprovod JUDr. Rud. Vonáček, inspie G. Peřil, stavba scény Jiří Stehno, líčení A. Chlíbek a V. Kobotek.

Osoby: Dr. Worms, ministr zahraničních věcí Arkony - MUDr. Fr. Novotný, Rita, jeho dcera - Jarosl. Hetmanová, Dr. Fabricius, jeho tajemník - Jan Tejmar, Jean Petral, vyslanec Pikardie - Jan Bulis, Valentina Petralová, jeho žena - Jitka Virusova, Viktor Bernex, vyslaneckej tajemník Pikardie - Stanislav Uchylil, chlapec Viktor - Miloš Hetman, ludební skladatel Tibelius, kaplán dálné plavby Tibelius, jeho bratr - František Vejs, generál Birkenholm - Jaroslav Pecka, novinář Lettau - Fr. Uchylil, Edda Rossová - Marie Dostálková, chudý mniich - Jar. Daviá, čívořek - JUDr. R. Vonáček, žena s košíkem - M. Zemanová, modrý strážce pohraničí - Josef Baroš, bílý strážce pohraničí - Václav Mleč, I. dělník na mostě - Fr. Uřídil, II. dělník na mostě - František Soukenka, I. hlídač na mostě - Josef Baroš, II. hlídač na mostě - Václav Mleč, divodvedec - Rudolf Panský, Bernard, sluha Bernexův - Gustav Doležal, sluha Petralův - Jaromír Berkovec, služebná Petralova - Emiliie Kusá, ministerský zřizovatel - Jarosl. Klemenc, dělník na mostě - ...

Proslov JUDr. Boh. Selmeogra, kulturního referenta města Chrudimě, před oponou v Jiráskově divadle v Hronově dne 21. srpna 1939, před slavnostním představením Německova „Mostu“.

Pane předsedo vlády! Velevážení! Je mi obzvláštní cíti, že mhu jako první náměstek starosty města Chrudimě a kulturní referent městské rady chrudimské promluví k vám z tohoto významného, celému národu tak drahého místa.

Neludím mi vekladano z neokromenosti, feknulí několik slov „nás“ a našemu městě.

Město Chrudim odelává zúčastní se horlivě našeho národního kulturního ruchu. Od počátku XIX. století, jako jedno z vrcholů českého Práhu má svou divadelní budovu. A již od té doby jsou známé četné doklady míneho usilí chrudimského ochotníků, které bez únavy a přerávy pracovalo a práce vždy pro pozvešenal naši vlasti.

Z tohoto střediska říšského kulturního smužení přinášám vám postavu. Jméno města Chrudimě a jeho městské rady, která je sda zastoupena několika členy, sdrazím všechny vás a Jiráskův Hronov do nejardečnější.

Hronov, starobylé české město, rodiště Mistra Aloise Jiráka, soustřeďuje v těchto dnech k sobě a ke svému krásenému divadlu posomoriti všech kulturních vrstev našeho národa.

Významné oslavy světlé památky Mistra Aloise Jiráka, pořádané zde v tomto týdnu, skýtají českému ochotnickému přiležitost k uslechlému závození.

Náš město je hrdé, že i jeho špalek divadelních ochotníků po úrvé činné se zúčastní těchto významných udávan nám všem drahlého Mistra. Tak spolupůsobá k zaslavě našeho a národ výsoco zastouplého a vzdává počtu čestnému občanu města Chrudimě Náš Spolek divadelních ochotníků slaví tak dnes jeden z nejpatrnějších svých vědrů. Pro vozer ton zvolil Němečkova „Most“, hru, v níž se prolíná prvok nadpřirozený a naturalistickým dějem.

Základní myšlenka tohoto dramatu je krásná: Lidé všech národů jsou si ve všech základních věcech moobyčejně podobní a jenom mystická síla je stvo proti sobě. V ovdušl nabitěm apetiitu může se pak nepatrná příhoda stát jiskrou, která zanítí ni čilý požár války. Avšak mozem od národa k národu jsou všelidké city a touhy, vyrážající bez ohledu na národnostní hranice: štěstí, naděje, spása.

Autor je shrnul do nejmohutnějšího citu lásky, z níž se rodí dílo. Je to svn dovn mladých, čistých lidí, které ani příslušnost k diplomatické vrstvě dvou znepláčených národů nedokáže rozvést.

Po letech válečné trávy, ječ odloučila muže od ženy a dítěto, stává se tato rodina příalibem šťastnější budoucnosti v míru.

Náš národ buduje si svým kulturním smazením šťastnější budoucnost. A letošní Jiráskův Hronov aloučí to nutno cíli.

Proto IX. Jiráskovu Hronovu i dnešnímu večeru přeji ze srdce plný zdatí!

Připisí rady města Chrudimě Spolku divadelních ochotníků v Chrudimi.

P. T. Spolku divadelních ochotníků v Chrudimi.

Rada města Chrudimě ve svém zasedání dne 31. srpna 1939 vzala a upřesňující potěšením na vědomí správě své deputace o kráseném a čestném aspekhu Václava et. Spolku, dočle-němu vzorným provedením Německovy hry „Most“ v cyklu her IX. Jiráskova Hronova.

Rada města Chrudimě blahopřeje srdečně k tomuto významnému kulturnímu činu a upřimně děkuje Václavu et. Spolku, režii, vyprávě, všem, kdo učinili a vůbec všem, kdo se o tento krásný úspěch zasložitli.

Člen CK. Chrudimské noviny.

Do měsíce září.

Přinášáme obrázek, který nakreslil Mikuláš Aleš, jakasto vstupel pro město září. Převládá v něm usilí o jeho pojmenování tohoto měsíce, tak jak je vyvolával Holbrovský. Ten totiž říká, že slovo září je od „září“, zářiti, protože smánil rje jelenů. Er ben nám ssa vyvěšoval slavo „zář“ jako „setřen“ sed ve snagu „setř“ (v) „setř“, měde, k má je před říjmem. Ale to ssa nepatří, my ssa šli je nom za močím rje jeleni a tak stejné Alšovi, jako pak sám ve vkladu k orásku státi se přídat vklad Dobrovského.

Jelen je středním motivem našeho obrasu, o jeleni říji mluví také text pod obráskem a, samozřejmě, nezapomenělo se v této souvislosti na slavo myslivceku a vozaři řetě na plápuje imalčku textu.

Nabore je postavil Jiří, pan ději avatí Jiří. Jeho avátek totiž připadá na první den měsíce září. Zda to bvi? Právě avatí benediktinského kláštera, muž, který se padl mezi tři avatlych pomocníků, človák sbohu, o němž vypráví legenda, že se šval je nom mtekem laně, která ho věrně provázala, která však byla postřelena na královské loze, a bvi k lovi sbohuvali do jeskyněho úkrytu, přišli i na muse, jenž ssa postavil. Takto se přišlo na Jiřího.

A tuto legendu znal Mikuláš Aleš a zvědní ji do klyckého obrásku měsíce září.

Připrání jate velmi hodnotní k oslavě Mistra Aloise Jiráka návedu tak drahlého, jehož název našeho čláku mhu ssa čestné občany, ověřili jate skutkem, že kulturní pověst a vř zám Chrudimě i v uynější době jsou plně ovládnout a propagovali jate naše město - vzhledem vlásti občiny před tráky celé české kulturní veřejnosti, k čemiti i zajímavý film o Chrudimi, při této příležitosti provedený, byl vhodné zvolen.

Zároveň blahopřeje radu města Chrudimě Václavu et. Spolku i panu redaktrovi prof. Rudolfu Panskému k zaslobovým významnámim, které byla ovlána ten vozer udělena.

V Chrudimi dne 30. srpna 1939. Starosta města Borevec v. r.

